

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Zánik královéhradecké pevnosti a její pozůstatky
v současnosti**

Iveta Pacholátková

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iveta PACHOLÁTKOVÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Spisová a archivní služba**

Název tématu: **Zánik královéhradecké pevnosti a její pozůstatky
v současnosti**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Výstavba opevnění Zrušení pevnosti Boření pevnosti . fortifikační objekty . pevnostní budovy
. pevnostní mimoměstské budovy

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Doubrava, A.: Model hradecké pevnosti Jaroš, O.: Hradec Králové - Pevnostní systém 18. století Solař, J.: Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého Tomek, V. V.: Z dějin Hradce Králové Urban, O.: Vzpomínka na Hradec Králové

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Jaroslav Teplý, CSc.
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

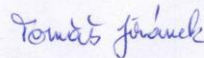
31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Iveta Pacholátková

Anotace

Obsahem této práce jsou záležitosti týkající se královéhradecké pevnosti a procesu jejího zrušení. Přibližuji zde zapomenuté památky bývalé hradecké pevnosti a zabývám se jejich stavem. Zmiňuji i významnou osobnost Ladislava Jana Pospíšila. Součástí práce je i obrazová příloha s fotografiemi, mapa dochovaných zbytků a plán pevnosti.

Klíčová slova: Hradec Králové, pevnost, Ladislav Jan Pospíšil, fortifikační objekty, pevnostní budovy

Annotation

This thesis contains concerns of Hradec Kralove fortress and process of its cancellation. It describes forgotten remains of former fortress and also deals with a current state of the remains. The thesis also mentions a very important person Ladislav Jan Pospíšil. As one of the parts is appendix with images, photos and map of the remains of fortress.

Keywords: Hradec Kralove, fortress, Ladislav Jan Pospíšil, fortress objects, fortress buildings

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi při tvorbě této práce poskytli pomoc a byli ochotni tomu věnovat svůj volný čas. Jedná se především o vedoucího mé bakalářské práce, doc. PhDr. Jaroslava Teplého CSc., bez jehož cenných rad bych se neobešla.

Dále bych chtěla poděkovat také pracovníkům Státního okresního archivu v Hradci Králové, za jejich ochotu a vstřícnost.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat těmto lidem: Dr. Jiřímu Malinovi, Ing. Věře Ondráčkové a Ing. Janu Šanderovi.

Děkuji též všem ostatním, kteří mi byli jakkoli nápomocni, a které jsem zde přímo nejmenovala.

Obsah

1. Úvod	1
2. Formování opevnění a přeměna v pevnost	4
2.1 Vývoj krajiny a vznik města	4
2.2 Počátek výstavby hradeb a pevnosti	4
3. Zrušení a bourání pevnosti	10
4. Ladislav Jan Pospíšil	30
4.1. Život Ladislava Jana Pospíšila	30
4.2. Smrt Ladislava Jana Pospíšila	32
5. Dochované zbytky hradeb	34
5.1. Fortifikační objekty	34
5.1.1. Flošny	34
5.1.2. Střílnová kasemata	37
5.1.3. Ravelin	39
5.1.4. Koridor	41
5.1.5. Batardo	42
5.1.6. Poterna	44
5.1.7. Břehy řek	45
5.1.8. Pevnostní brány	46
5.2. Pevnostní budovy	49
5.2.1 Kasárny pro pěchotu	49
5.2.2 Jezdecké kasárny	52
5.2.3 Zbrojnice	53
5.2.4 Zásobárna	55
5.2.5 Nemocnice	56
5.2.6 Kavalír 33	57
5.2.7 Dům pro štábní důstojníky	58
5.2.8 Budova ženíjního ředitelství	59
5.3 Pevnostní mimoměstské objekty	61
5.3.1 Prachárny	61
5.3.2 Tambur	63
5.3.3 Hraniční kameny	63

5.3.4 Silniční patníky	64
5.4. Ostatní pozůstatky	66
6. Závěr	70
7. Seznam literatury	72
8. Seznam příloh	81
9. Resumé.....	82
Přílohy.....	83

1. Úvod

Ať už Vás Vaše cesta přivedla odkudkoliv a dál bude pokračovat jakýmkoli směrem, nacházíte se nyní ve východních Čechách, a to přímo v jejich srdci – v Salónu republiky – v Hradci Králové.

Téma - Zánik královéhradecké pevnosti a její pozůstatky dodnes - jsem si vybrala proto, že ve městě na soutoku Labe a Orlice žiji déle než dvacet let a mám k němu blízký vztah. Vydejte se mnou i vy po proudu času do dob starého Hradce, kdy město obklopovaly lidem vybudované pevnostní hradby.

Hradec Králové je město s obrovským potenciálem cestovního ruchu, který však není dle mého názoru využit ve svém celém rozsahu. Každý, kdo má o Hradci Králové nějakou informaci, ví, že zde najdeme chrám Svatého Ducha, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Bílou věž nebo renesanční radnici, ale málokterý turista, či hradecký „rodák“ ví, že v Hradci Králové se nachází mnoho dalších krásných pozůstatků z dávných dob, jako byla např. bastionová pevnost připomínající tvar hvězdy a další aktuální zbytky pevnosti. Všechny tyto historické stavby a objekty podle mého skromného názoru patří k nejvýznamnějším a nejhonosnějším projektům Hradce Králové.

Ve své práci chci poukázat na nevyužitý potenciál těchto hradeb se zaměřením na vojenskou historii města. Ráda bych zdůraznila, že v Hradci Králové jsou pozůstatky staré pevnosti. Budu se snažit přiblížit zapomenutá díla historie, která se nedostala do knih, letáků ani na internetové stránky. Osvětlím zde i neopomenutelnou historii pevnosti s jejím vznikem a v hlavní kapitole se budu zabývat bořením pevnosti a nakonec i částmi pevnosti, které se zachovaly do současnosti.

Cílem mé práce bude vytvořit ucelený obraz o pevnosti ve všech jejích stavebních fázích s hlavním zaměřením na zánik pevnosti a dobu současnou. Seznámím ty, kteří budou mít zájem získat informace o všech záležitostech pevnostních, např. o důležité osobě s pevností pevným poutem spjatou: Ladislavem Janem Pospíšilem. Jedním z cílů je osvětlit a uvést na správnou míru právě smrt Ladislava Jana Pospíšila. Traduje se, že Ladislav Jan Pospíšil zemřel při zasedání městské rady. Posledním z mých cílů je popsání již zmíněných současných pozůstatků pevnosti, jež jich ještě hrst zbývá. Pokud ovšem archiv, literatura a moji poradci dovolí, ráda bych upozornila na jejich historii a k čemu sloužily. Uvedu místo, kde se nalézají, pomocí souřadnic GPS a pomocí katastru nemovitostí. Budu se zabývat i popisem samotných pozůstatků. Vytvořím

náhled na to, jak vypadaly budovy a objekty dříve a co z nich zbylo dnes. Pokusím se provést osobní měření objektů a celkový popis se změnami. Jak zub času zapracoval, lidský faktor a jiné podmínky na vzhledu pevnostních objektů. Hradec Králové je město kde se poslední dobou snaží město vytvářet jeden projekt za druhým. Naneštěstí se tyto projekty dotýkají samotných pevnostních zbytků. Proč bohužel?! Bohužel proto, že jakmile necháte projekty navrhovat od politiků, nemůže to dopadnout dobře. Nápady některých zastupitelů města opravdu neznají meze a nezbývá nic jiného než doufat, že se návrh dostane na stůl někomu kdo má rozum a penězi neovlivněné myšlení. Asi jsem staromódní, ale zatím jsem nenašla a neshledala jediný projekt, kromě dvou, který byl buď jen navrhnout, nebo uskutečnit, jako prospěšný pro pevnostní památky. Tím, kterým myslím, je provedení zrestaurování střelnové kasematy a zatím neprovedený návrh na opravu koridoru. Při psaní zároveň mohu jen doufat, že mnou popisované objekty nebudou, při dokončení práce jen minulostí.

Byla by škoda, kdyby právě tyto ojedinělé fortifikační objekty byly zapomenuty. Pozoruhodné a neobvyklé budovy byly rovněž flošny, od běžných se lišily tím, že za nimi stála zvláštní kasematní budova obehnaná dokola zděným příkopem. Vstup do flošny byl umožněn přes dřevěný most. Tuto pozoruhodnost měla jen hradecká pevnost, přestože v přibližně stejné době byly budovány pevnosti Josefov a Terezín.

Dostupnost vojenských památek je příznivá, většina se nachází poblíž historického centra a v případě vzdálenějších památek postačí turistům, lidem zajímajícím se o historii i zvědavcům snadno dostupná městská hromadná doprava.

V přílohách zveřejním fotografie objektů se současnou podobou a někdy také, když historie dovolí, zde bude k nahlédnutí obrazová dokumentace z minulosti.

Nejdůležitější knihy pro mou práci byly: Hradec Králové - pevnostní systém 18. století od O. Jaroše. Kniha je kvalitně zpracována a nabízí široké množství informací a údajů o pevnosti. Nevýhodou této knihy je však její stáří. Při hledání bibliografie v knize a archivní knihovně Hradce Králové jsem našla mnoho dalších užitečných literárních pramenů. Velkým pomocníkem mi zřejmě bude opět velmi stará kniha od Jeronýma Jana Nepomuckého Solaře - Dějepis Hradce Králové n.Labem a biskupství hradeckého. ¹ Dalšími důležitými knihami jsou *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké* a *Hradec Králové pevnostní systém 18. století* od Otakara Jaroše. ²

¹ Praha, 1870. ISBN není uvedeno.

² Hradec Králové, 1960. ISBN není uvedeno. Hradec Králové, 1968. ISBN není uvedeno.

Zdroje jako různé staré články a pojednání o bývalé pevnosti, jejích částech a dalších zajímavostech téměř zapomenutých. Významný pro mou práci bude i fond města Hradce Králové, Rodinný fond Pospíšilů i osobní fond Dr. Ulricha a v neposlední řadě osobní fond Pauluse Vincence.

Toto téma jsem si vybrala hlavně proto, že mě osobně zajímá a ráda bych, aby mně práce obohatila o spoustu nových informací, které jsem postupem času zapomněla nebo dříve vůbec nevěděla. Téma jsem zvolila i proto, aby vyplynuly napovrch složité procesy rušení pevnosti a současný stav pozůstalých částí pevnosti. Práce bude ovlivněna mým citovým a osobním názorem a názorem na praktiky, které se dotýkají pevnosti.

Knihy, historická fakta a mapy mě zavedly do tajů tohoto tématu, i když má představa o materiálech byla zpočátku jiná, ale to osvětlím až v části k tomu určené – v závěru.

Mnoho pomocníků a jejich velká trpělivost mě dovedla k cíli. Pomoc a užitečné informace se mě snažili sdělit všude tam, kde jsem žádala o pomoc.

2. Formování opevnění a přeměna v pevnost

V Hradci Králové se dříve nacházela pevnost, jejíž vznik a vývoj rozhodně stojí za zmínku. Jednalo se o velice složité technické dílo, které prošlo dlouhým vývojem a proměnami.

2.1. Vývoj krajiny na návrší při soutoku Labe a Orlice

Krajina kolem soutoku Labe s Orlicí, je typickou polabskou rovinou ohraničenou na severozápadě podhůřím Hořického Chlumu a na severovýchodě zvlněným pásmem podél toku Orlice. Vytvořilo se návrší, na němž vzniklo hradiště a později středověké město.

Formování reliéfu krajiny nastalo díky nestejně pevnosti materiálu, ze kterého se vytvořily sedliny. Odplavováním různých vrstev jílovců se vytvářely vyvýšeniny.

Na většině území se vytvořila krajina s velkou plochou bažin. Rovinný terén s jílovitou půdou neměl schopnost odvádět vodu po záplavách, a proto vytvořené bažiny nemizely a zarůstaly mokřadní vegetací. Vzniklo vyvýšené místo, které mělo mnoho meandrů a slepých ramen, které chránily dva vodní toky. Tato vyvýšenina se stala vhodným územím pro založení osady.

Koncem 9. století vzniklo na návrší soutoku řek mohutné hradiště³, které se stalo sídlem knížecí správy, vznikly tak první základy pro budoucí opevnění a později pevnost.

2.2. Počátek výstavby hradeb a pevnosti

Rozmachu dosáhl Hradec Králové za dob Elišky Rejčky, kdy se rozvíjel nejen hospodářsky, ale i politicky. Eliška Rejčka se zasloužila o mnoho důležitých věcí, mezi jinými o gotickou přestavbou zahrnující i středověké hradby a opevnění.

Další důležité období pro hradecké opevnění bylo za husitských válek a kolem rozsáhlých požárů v letech 1484 a 1509.⁴ Požáry byly důvodem pro pozdně gotickou

³ Opevněné sídlo budované zpravidla jako výšinné opevnění využívající přirozené terénní ochrany, čehož je Hradec Králové modelovým příkladem.

⁴ PODHRÁZKÝ, Miroslav. *Hradec Králové*. Hradec Králové, 1997, s 5.

přestavbu města, jež se zaměřila především na opravy poškozených budov, památek a na rozšíření a zdokonalování opevnění.

Poklidný vývoj města netrval nikdy dlouho, hned roku 1586 postihl město znovu rozsáhlý požár, při němž shořelo mnoho domů a částečně byly porušeny i samotné hradby.⁵

Koncem 30. let 17. století bylo město z části dobyto a asi tři čtvrtě roku okupováno švédskou císařskou posádkou. Několikaměsíčního pobytu využila švédská armáda k vybudování opevnění. Doplnila a zdokonalila soustavu středověkých hradeb města. Tato švédská fortifikace tu sloužila prakticky až do vybudování Tereziánsko-josefovské pevnosti.

Prohry Marie Terezie ve válce o rakouské dědictví (1746 – 1747) a ve válce sedmileté (1756 – 1763) se staly osudnými i pro Hradec Králové. V zemi byly udržovány vojenské posádky kvůli předpokladu války další, a to války odvetné. Bylo nutné strategicky zdokonalit a zabezpečit východní Čechy vytvořením obranné linie. Velitel rakouského ženijního sboru, generál F. F. Harsche, byl toho názoru, že královéhradecké opevnění strategicky nevyhovovalo.⁶ Proto byla potřeba opevnění přestavět ve vyhovující pevnost s možností zavodnění nejbližšího okolí, jež mělo zajistit její nedobytnost.

Spory vojenských odborníků týkající se několika variant řešení ukončil v roce 1765 císař Josef II., který za nejvhodnější místo pro novou pevnost vybral Hradec Králové - město s dobrou strategickou polohou, město na soutoku Labe a Orlice. Myšlenka generála Harsche byla tedy uskutečněna až roku 1766. V roce 1768 byl jmenován Filip de Caveaux jako prvním velitelem pevnosti. Budováním pevnosti byl pověřen podplukovník Václav Pavlovský z Resenfeldu. Kvůli finančním možnostem rakouského státu byl návrh generála Harsche přepracován. Nový plán navrhli Ing. J. R. Spalard s Václavem Pavlovským z Rosenfeldu.⁷

Ředitel V. Pavlovský měl k dispozici celou skupinu vojenských inženýrů, znalců a odborníků z řad Němců i Francouzů.

⁵ tamtéž

⁶ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870.

KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové: Město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939.

⁷ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870.

Výstavba královéhradecké pevnosti byla zahájena rokem 1766 a zcela změnila nejen ráz samotného města, ale obzvláště zasáhla i celé hradecké okolí. Bylo zahájeno boření rozvinutého Moravského a Slezského předměstí a rozsáhlá proměna Hradce Králové na pevnost. Téhož roku se začaly budovat Nový Hradec Králové, Kukleny, Farářství a část Pouchova, kam byli v krátké době vystěhováni tehdejší obyvatelé.

Hradecká jezuitská kolej byla přeměněna v kasárny. Chrám Nanebevzetí Panny Marie byl přeměněn na vojenský posádkový kostel, kde se sloužily vojenské mše.

Dříve než město sevřely hradby, na jejichž stavbu byl rozebrán i nedaleký kopec Rožberk, bylo nutné provést regulaci toků Labe a Orlice do nových řečišť a zasypat jejich četná stará ramena.⁸ Labe bylo vpuštěno do svého nového řečiště v roce 1770, Orlice v roce 1778. *„Okolní terén byl až do vzdálenosti 500m od hradeb snížen, aby v případě válečného nebezpečí mohl být zatopen pomocí důmyslného systému stavidel a vodních příkopů.“*⁹

Budování pevnosti bylo dvakrát přerušeno, a to v letech 1772 – 1776 a 1779 – 1784, z důvodu současné stavby pevnosti Josefov a Terezín.

V roce 1778 byly dokončeny hliněné valy a zavodňovací příkopy. V nemilost přišla i velká věž vnitřní Slezské brány a bašta za Kavčím trhem, jež byly zbořeny. Po roce 1784 boření pokračovalo vnější částí Slezské brány s okolními domy. Postupně byly valy a příkopy doplňovány cihlami a pískovcem a vyzdívaly se kavalíry a kasematy v bastionech. Byly postaveny boční stěny bastionů v pravém úhlu ke courtině, zdokonalila se spojení mezi částmi opevnění a byly zřízeny samostatné pevnůstky v krajině před pevností.

Dokončením pevnosti se výrazně změnil vnitřní život města. Město zůstalo v sevření valů a příkopů, řek Labe a Orlice Stavidlovými zařízeními se zvýšila hladina obou řek.

Město kvůli hradbám zaostávalo, protože právě pevnostní hradby mu bránily v růstu. Hradby také rozdělily město na dvě části. Jádro opevnění bylo prakticky bez možnosti jakéhokoliv rozvoje (vzhledem k zákazu výstavby v pevnostním obvodu). Kladem však bylo, že zůstalo stále sídlem úřadů, živností, řemesel, škol a různých institucí, a proto nebyl Hradec Králové nikdy zcela výlučně vojenským městem. Založena zde byla pouze dílna žesťových nástrojů a postaven pivovar. Další podniky se musely stavět až

⁸ Kopec Rožberk se kdysi nacházel na Slezském předměstí.

⁹ JAROŠ, Otakar: *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968, s. 6.

za ochranným pásmem pevnosti, což v této době nebylo výhodné. Za ochranným pásmem pevnosti bylo jádro obklopeno osadami, které tvořily s městským jádrem jeden správní celek a měly možnost regulovaného stavebního rozvoje. Zákaz výstavby v pevnostním obvodu zastavil rozvoj města na více než sto let, ale i přes tuto překážku se stal Hradec Králové významným střediskem českého národního obrození a v pozdější době „Salonem Republiky“.

Do města vedly tři vstupy, na západě – Pražská brána, na východě Slezská brána a na jihu Moravská brána. U těchto bran se scházely všechny důležité komunikace.

V každém cípu pevnosti se nacházela velká pětiúhelníková hradba zvaná bastion, základní obranný prvek. Celkem osm bastionů bylo spojeno stejně vysokými hradbami nazývanými kurtiny. Bastiony s kurtinami (vysokými cca 8-10m) tvořily hlavní obrannou linii. Bastiony se přímo dotýkaly řeky nebo měly před sebou až 30m široký příkop. Vnější opevnění za příkopem a řekou tvořilo osm ravelínů majících podobu trojúhelníkových hradeb. Celkem šestnáct menších takových trojúhelníkových hradeb bylo rozmístěno po stranách ravelínů. Podobně jako jiné pevnosti měla i ta hradecká vysuté dělostřelecké postavení, malé pevnůstky nazývané flošny, z nichž dvě byly postaveny na jihu a jedna na západě v ose Pražské pevnostní brány. Na nádvořích čtyř bastionů se nacházely důležité fortifikační objekty zvané kavalíry, kdysi sloužící k ubytování, dílny nebo skladiště. Jejich převýšené valy umožňovaly vedení účinné dělostřelecké palby. U dalších čtyř bastionů byly ve dvorech postaveny ještě prachárny.¹⁰

Nemocniční budova, postavená na místě několika zbořených domů u biskupského semináře roku 1787, sloužila jako posádková nemocnice až do roku 1926. Pak byla přeměněna ve vojenskou kasárnu, jímž se začalo říkat hradní kasárny, podle místa kde kdysi stával královský hrad.

Široká volná prostranství mezi hradbami se nazývala esplanády. Byly využívány jako cvičiště a shromaždiště. Nacházely se na jižní a severní straně. Na severu byla esplanáda zastavěna v letech 1897 - 1898 budovou kasáren. Na místě jižní esplanády

¹⁰ Popis pevnosti je sestaven z několika pramenů literárních a archivních: JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*. Hradec Králové, 1968.

HONL, Ivan. *Bývalá pevnost Hradec Králové*. Praha, 1934, sešit 10.

SOLAR, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870.

KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové: Město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939.

SOKA, Archivní fond města Hradce Králové, inv. č.5039, 5041, 5042, fascikl 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

postupně vznikla budova obdélníkových uzavřených kasáren pro jízdu a později pro dělostřelectvo se dvěma vnitřními nádvořími. V současnosti je na její druhé polovině Zimní stadion.

Kasárny stojí až do dnešní doby v Komenského ulici, v místech, kde se nacházelo rameno Orlice. Podle promáčeného terénu na dvoře dostaly německý název Wasserkaserne, česky Vodní kasárny nebo také Vodičkovy. Název vznikl zvláštní podobností z nesprávného překladu jména Wassergasse, což byl německý název Vodičkovy ulice v Praze.¹¹ Stavba těchto užitkových vojenských budov byla velice drahá, protože budovy byly postaveny na bývalém zasypaném rameni řeky a jejich základy musely být budovány na dřevěných pilotech.

Daleko za obvodem pevnosti, na sever a na jih od Svobodných Dvorů, aby neohrožovaly bezpečnost, byly postaveny prachárny, které stojí dodnes.

Do pevnosti směřovaly také hlavní silnice procházející skrz tři pevnostní brány Pražskou, Slezskou a Moravskou přes pevnostní mosty. Přes Labe a Orlici vedly tři kamenné mosty a jeden dřevěný, kromě toho fungovalo ještě pět výpadních branek s padacími mosty.

Významnými vojenskými budovami uvnitř pevnosti byly např. dům pro velitele pevnosti dům ženijního velitelství u bývalé Slezské brány, dům pro štábní důstojníky nedaleko od Adalbertina či nemocnice v Dlouhé ulici. K užitkovým stavbám patřily pekárna u Pražské brány, skladiště na Velkém náměstí a zbrojnice za dnešní Střední zdravotní školou. Za hradbami byla zřízena krásná tzv. generálská zahrada, dnešní Jiráskovy sady.¹²

Při budování pevnosti ztratil Hradec Králové řadu významných stavebních památek. Byly zbořeny např. kostely sv. Jakuba, sv. Antonína, sv. Petra, kostel sv. Pavla, minoritský klášter svaté Anny.¹³ Ztráty na památkách vyvrcholily definitivním odstraněním posledních zřícenin hradu a minoritského kláštera sv. Jana Křtitele.¹⁴ Byla odstraněna škola a zeď zrušeného hřbitova u sv. Ducha, v roce 1782 byla zbořena honosná Jiříkova kašna a odstraněn byl také pranýř s klecí pro cizoložnice před radnicí

¹¹ Pojmenované podle Jana Vodičky, který měl v devatenáctém století v této pražské ulici největší dům. Z knih: JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*, Hradec Králové, 1960. JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*. Hradec Králové, 1968. Knihy jsou vesměs stejné, pouze první je psaná autorem na stroji a obsahuje podrobnější informace než kniha vydaná v roce 1968.

Dalším zdrojem k informacím ohledně kasáren bylo z vyprávění Jaromíra Topola.

¹² Zahrada byla zpřístupněna veřejnosti roku od 1868 a je možné ji navštěvovat dodnes.

¹³ KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové: Město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939. s. 70-72.

¹⁴ tamtéž

roku 1788.¹⁵ Po zrušení jezuitské koleje byl rozprodán její mobiliář, oltář sv. Josefa s obrazem od Josefa Kramolína i kaple sv. Josefa a v roce 1786 byl prodán literátský kůr (zpěvácké bratrstvo).¹⁶ Celou jeho knihovnu kancionálů a zpěvníky zakoupili sami měšťané.¹⁷ Z chrámu Svatého Ducha také zmizel řezaný a zlacený hlavní oltář s mnoha sochami, sousoší Kavalerie, několik obrazů od Ignáce Raaba a další itinerář.¹⁸

Mimo boření došlo také k úpravám a stavbám světským i církevním. Roku 1777 bylo biskupské residenci přistavěno druhé patro. V letech 1789 -1790 byl vybudován nový biskupský seminář. U světských staveb to byla hlavně přestavba radnice. Na místě zbořených Jiříkovy kašny byla postavena nová pískovcová kašna se znakem města: lvem s písmenem G, které drží v tlapách.

Výstavba pevnosti, na níž se podíleli i francouzští a němečtí vojenští specialisté, se protáhla na téměř čtvrt století. „Vznikla pevnost o rozloze 330hektarů, jejíž náklady činily 6 423 999 zlatých, původní rozpočet tak byl překročen 15x a byla dostavěna v roce 1789 tedy po 23 letech.“¹⁹

¹⁵ tamtéž

¹⁶ tamtéž

¹⁷ Kancionál je soubor duchovních písní určených pro křesťanskou bohoslužbu a soukromou modlitbu.
tamtéž

¹⁸ tamtéž

¹⁹ HONL, Ivan. *Bývalá pevnost Hradec Králové*. Praha, 1934, sešit 10, s. 7.

HONL, I. *Co stála hradecká pevnost?*. In Hlas národní obrany, ostatní údaje nebyly neuvedeny.

3. Zrušení a postupné bourání pevnosti

Je odpoledne dne 3. 7., statečný rakouský generál Benedek vydává rozkaz k ústupu. Nastala poslední fáze prusko-rakouské války.²⁰ Pruské velení rozpoznalo, že nepřítel začíná ustupovat ze své pozice. Je vhodná chvíle k dokončení vítězství prováděné pronásledováním. Pruské jezdecké pluky vyrážejí proti prchajícím Rakušanům. Dochází k poslední velké jezdecké bitvě. Velké ztráty Rakušanů nebyly zbytečné. Prusové přerušili svá pronásledování a ústup Rakušanů probíhal již téměř nerušeně. Poklidný ústup se pomalu začínal drammatizovat a proměnil se v útěk. Pozdějším nemilým překvapením pro Rakušany bylo, že královéhradecká pevnost byla uvedena do stavu pohotovosti, což znamenalo uzavření pevnostních bran a zaplavení prostoru před hradbami. Jen mizivá část vojáků byla vpuštěna do pevnosti. Byla to hrozná podívaná, kam oko pohlédlo. Byli vidět vyčerpaní či zranění prchající vojáci s nadějí v očích, že budou zachráněni vpuštěním do pevnosti. Ve chvíli, kdy bylo jasné, že brány jsou nenávratně uzavřeny, nastal chaos a beznaděj. Vojáci se pokoušeli dostat do pevnosti všemi možnými způsoby. Lezli po březích a hrázích v naději, že najdou nějaký otvor, kterým by se dalo vniknout dovnitř, jiní skočili do vody a plavali k pevnostním zdem a zase zpět. Musel to být zdrcující pohled. Na prosbu starého rakouského hejtmana od dělostřelectva byla brána na chvíli otevřena alespoň raněným. Po otevření brány, se začali do pevnosti, hrnout i neranění vojáci a opět nastal zmatek. Pevnostní nemocnice byly toho dne přeplněny asi trojnásobkem své běžné kapacity (2 000 lidí).²¹ Ve večerních hodinách zavítal do pevnosti i sám generál Benedek.

Bitva u Hradce Králové skončila porážkou a velkými ztrátami Rakušanů a Sasů. Pohled na bojiště byla asi velmi smutný, mnoho těl bez života, ranění mimo dosah pomoci v okolních lesech a mimo hlavní bojiště. Zpustošená pole, louky, zbořené domy a sutiny plné popele.

²⁰ Dlouholeté boje o hegemonii v Německu vyústily roku 1866 v tzv. prusko-rakouskou válku. Rakousko bylo zastáncem volné federace německých států – Německého spolku. Prusko usilovalo o sjednocení Německa pod svou nadvládou. Rakouská vojska byla úspěšná na italských, avšak spolu se svými saskými spojenci prohrála rozhodující bitvu u Hradce Králové, která patří k největším a nejznámějším bitvám svedeným na našem území. Prusové pak pronásledovali rakouskou armádu a v důsledku jejich postupu byly uzavřeny dne 26.7. mikulovské příměří a 23.8. pražský mír. Rakousko se zřeklo Holštýnska ve prospěch Pruska a Benátska ve prospěch Itálie a akceptovalo pruské plány na uspořádání německých poměrů.

²¹ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870.

Následující den po bitvě vyzvali Prusové Hradec Králové ke kapitulaci a po odmítnutí jej několik dní marně odstřelovali z děl, aniž by se kapitulace dočkali.

Otázka zrušení pevnosti však byla aktuální dříve než v osudný rok 1866, o samotném zrušení se uvažovalo už na konci 40. letech 19. století. Bylo započato jednání o návrhu zrušení s příslušnými politickými a finančními úřady, ale bylo přerušeno krátce před rokem 1850, kdy byla Královéhradecká pevnost v této době připravována k obraně a zároveň doplňována zásobami. *„Na labských a orlických mostech učiněny jsou veškeré přípravy k zaplavení; na hradby a do pevnůstek bylo vytaženo 19 děl osmnáctiliberních (kulí), 27 dvanáctiliberních a 9 šestiliberních, vše ze železa; 6 osmnáctiliberních a 7 dvanáctiliberních děl polních; 4 desetiliberní houbice, 4 šestiliberní a 8 třicetiliberních pum a 4 desetiliberní hmoždíře.“*²²

*„Pro posádku pevnostní bylo na tři měsíce opatrováno 1 660 centů čerstvého masa, 330 naloženého, 250 uzeného masa hovězího, 170 skopového, 250 slaniny, 222 500 vajec, 1 800 centů másla, sádla, sýru; vína, kořalky, piva, octa vinného v nepočítaném množství, 10 centů cukru, 10 pepře, 5 zázvoru, 30 cibule, 20 česneku, 15 křenu, 1 ½ koriandru; 25 mázů jalovce, 10 centů kmínu a 120 kamenné soli a sanytru; 300 věder naloženého zelí, 680 měr bramborů; 20 centů sušeného ovoce, 120 mýdla, 25 chmele, 6 smůly bednářské, 240 vařené soli, 270 kuřlavého tabáku, 60 šňupavého, 215 měr bílých fazulí, 40 centů rejže, 310 měr stručiva, 30 drobných krup ječných, 40 centů pšeničné krupice, 1 680 mouky k vaření, 350 žemlové, 40 výražky, 1240 mouky na suchary, 4 537 chlební; 2 500 měr ječmene, 450 ovsu, 5854 centů sena, 3 011 centů slámy; 2 300 sáhů měkkého dříví; 13 centů svíček, 25 věder oleje k pálení, 310 měr krup.“*²³

Dne 20. 7. 1858 bylo zrušeno pevnostní velitelství, byl zrušen zákaz stavění na území královéhradecké pevnosti.²⁴ Zrušení zákazu výstavby na území pevnosti mělo pro Hradec Králové velký význam. Město se mohlo od této doby opět začít vyvíjet a rozšiřovat.

²² SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 193.

Váhy dle knihy: HLAVÁČEK, Ivan - KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav. *VADEMECUM pomocných věd historický*. 3. dopl. vyd., Jinočany, 2002. ISBN 80-7319-004-4. - jedno vědro = 56,586l, jeden máz = 1,4147l, jedna měra = 61,487l, jeden sáh = 3,5967 m², jeden centěr = 56,006kg.

²³ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 194.

²⁴ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 196 – 197.

Vojenské úřady dvakrát nabídly královéhradecké obci odkup hradeb s příslušnými pozemky. Stalo se tomu tak v letech 1858 a 1863.²⁵ Městské zastupitelstvo na tyto možnosti nepřistoupilo, pravděpodobně z obav nákladného odstraňování pevnostních hradeb a také z důvodů finančních a ekonomických zrát. Obavy byly oprávněné, zrušením pevnosti a jejím bořením by byl zapříčiněn odchod minimálně části vojenské posádky. Město by v tomto případě ztratilo finance, které dosud mělo a počítalo s nimi.

Nedlouho po těchto jednáních přišla prusko-rakouská válka. V roce 1866 byla nedávno zrušená a usínající pevnost opět vyzbrojena, doplněna zásobami a uvedena do stavu pohotovosti. Okolní terén byl zatopen.

V dubnu v roce 1866 před bitvou u Hradce Králové přišel do purkmistrovského úřadu dopis ze slavného c. k. velitelství. Obsahem dopisu bylo varování obyvatel před obléháním pevnosti a zároveň zde byly uvedeny podmínky, za jakých mohou obyvatelé v pevnosti zůstat.²⁶

Byly celkem tři.²⁷ Každý, kdo chtěl zůstat v pevnosti, musel mít k dispozici sklep. Tato podmínka byla určena pro nebezpečí požáru a odstřelování. Každá osoba, která chtěla v pevnosti nadále pobývat, se musela zásobit stanoveným množstvím zásob na tři měsíce. Poslední podmínkou bylo sestavení seznamu všech osob, které chtějí zůstat. Lidé, kteří nechtějí splnit podmínky nebo je splnit nemohli, museli do 48h opustit pevnost.²⁸ Nežádoucí byly také osoby bez financí - ti, co si nemohli peníze vydělat a trestanci. Díky těmto přísným nařízením odešla velká část obyvatel pryč. V dalším ohlášení byl uveden seznam s mírami a váhami potravin na osobu. Odchodem obyvatel se z Hradce Králové stalo město téměř vylidněné.

První poplach si ve městě hrstka zbylých obyvatel zažila 3. 5. 1866. Nicméně poplach byl planý.²⁹ Informace o tažení Prusů na Hradec byla mylná, za což byl jezdec zavřen do vězení. Po planém poplachu byl několik týdnů klid. Další poplach nastal

²⁵ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 197.

KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové: Město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939.

20. července 1858 bylo zrušeno pevnostní velitelství. 24. března 1863 zrušení pevnosti.

²⁶ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 199 - 198.

²⁷ tamtéž

²⁸ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 199.

²⁹ SOLAŘ, Jeronm Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 201.

5. 7. 1866, kdy byla pevnost odstřelována.³⁰ Dělové koule zasáhly hned několik cílů. Zasáhly věž Kropačku, Kostel Pany Marie, biskupskou rezidenci, Vodičkovy kasárny, kašnu sv. Jana Nepomuckého, zbrojnici a další místa.³¹ Odstřelování si ovšem hradečtí nenechali líbit a dělostřelci oplatili Prusům stejnou mincí, načež se Prusové stáhli. O několik dní později přišla do pevnosti zpráva, že se Prusů v okolí nenachází mnoho a tak nehrozí nebezpečí.³²

Přestože byl relativní klid, bylo v červenci nařízeno další zásobení opět na tři měsíce, jako příprava na vypuknutí války.³³ Zároveň byly povoleny i trhy, aby si posádka sídlící v pevnosti mohla nakoupit zásoby a potřebné věci.

Samotná bitva u Hradce Králové propukla 3. 7. 1866. Po prohrané bitvě byl vyřknut konečný ortel nad bastionovou pevností. V prusko – rakouské válce byla potvrzena její nízká strategická hodnota a potvrdila se správnost rozhodnutí z 50. let 19. století o definitivním zrušení pevnosti.

Je také pravdou, že po celé trvání královéhradecká pevnost neplnila své vojenské poslání. Několikrát byla pouze válečně vyzbrojena. Poprvé v roce 1778 v době války o bavorské dědictví. Po druhé při neshodách s Pruskem roku 1789. Po třetí se tomu tak stalo roku 1850 při rakousko-pruských rozporech. Naposledy byla pevnost vyzbrojena v roce 1866. Nicméně se přímo nedá říci, že by hradecká pevnost jednoznačně nesplnila svou úlohu. Je to souhra náhod a okolností, pevnost totiž nedostala svou příležitost a ve momentech bitvy u Hradce Králové svou roli splnila. Byla odstřelována a obléhána a přesto nebyla zdolána. Velkou roli také sehrála strategická poloha pevnosti, je možné, že konflikty se pevností vyhýbali i proto, že by si nepřítel nedovolil okupovat území s nikdy nepřekonanou hradeckou pevností v zátylku.

Jedním z dalších rozhodujících faktorů pro zbourání bylo také zabránění hradeb ve vývoji a rozvoji města mohutným opevněním. Díky přání zbavit se pout hradebních, město s jeho představiteli nastoupilo na dlouhou a strastiplnou cestu ovšem k úspěšnému cíli.

Po ukončení války roku 1866 byly diskuze o zrušení a prodeji pevnosti opět zahájeny. Zpočátku se jednání pouze vleklo bez větších úspěchů a cíl se spíše vzdaloval. Spojila se neschopnost úřadů ve věci jednat a nedůslednost městského zastupitelstva.

³⁰ SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 200.

³¹ tamtéž

³² SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha, 1870, s. 201.

³³ tamtéž

Tato marná snaha byla však naštěstí přerušena příchodem Ladislava Jana Pospíšila, který se o věc „pevnostní“ osobně začal zajímat. Protože byl mužem důsledným a žádný cíl se mu nezdál nedosažitelný, vzal velkou část úkolu ohledně pevnosti do svých rukou. I přes všechny Pospíšilovy schopnosti byl proces opravdu složitý, nelehký a velmi vleklý.

V roce 1880 bylo požádáno ministerstvo války o zrušení pevnosti a byla v této věci ustanovena pevnostní komise. V letech 1880 – 1886 pevnostní komise vytvářela několik kupních smluv tzv. operátů a elaborátů,³⁴ kde byly vyčísleny: cena pevnosti, náklady na odklizení hradeb a hodnota nového vojenského zařízení.

Ráda bych nyní přiblížila proces rušení a poté částečného boření pevnosti. Důležitým zdrojem mě byly informace, pocházející ze zasedání královéhradeckého zastupitelstva a městské rady, osobní fond – Pauluse Vincence a písemné zpracování kupní smlouvy.³⁵

Prvním učiněným krokem ve věci pevnostní bylo předstoupení purkmistra Karla Collina s radním Lhotským před ministra války hraběte Bylandta.³⁶ Předstoupili se žádostí na zrušení pevnosti. Hrabě Bylandt přislíbil, že nebude dělat potíže ve věci zrušení pevnosti. Byl zastáncem toho názoru, že pevnost je nutné zrušit, aby nemohla být zneužita nepřítelem. Jednání mělo začít ihned poté, co přijde elaborát od c.k. vrchního zemského velitelství vojenského v Praze. O několik dní později přišla očekávaná odpověď formou dopisu. Zároveň byl do Hradce Králové poslán setník od c.k. ženijního sboru z Josefova.³⁷ Setník měl na starosti vyměřit pozemky a zjistit zda je dost materiálu na vyrovnání okolního terénu pevnostního. Přítomnost setníka měla urychlit i jednání s úřady. Vzhledem k jeho pomoci tak město mohlo zatím uvažovat o tom, kde získá potřebné peníze na boření pevnosti. Po hluboké debatě členů městské rady, se všichni dohodli a odsouhlasili další postup ve věci pevnostní. Ladislav Jan

³⁴ Elaborát je zpravidla podrobné písemné zpracování určitého návrhu či plánu. Operát je rovněž písemné zpracování určitého návrhu či plánu s nákresem.

³⁵ Státní okresní archiv Hradec Králové, Paulus Vincenc – osobní fond, inv. č. 137, kart. 5, Odstranění pevnostního systému, rozbourání hradeb 1879 – 1893.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 547, Zastupitelstvo březen 1893 – duben 1894.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 599, Zastupitelstvo 1879 – 1880.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 599, Schůze městské rady 1892 – 1893.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 587, Zápisky o schůzích městské rady od 13.8. 1883 – 24.9. 1186.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 741, protokol pevnostního odboru 1898 – 1917.

³⁶ Starostou Hradce Králové byl v letech 1864-1885 a jeho nástupcem byl Hynek Václav Lhotský, který byl starostou v letech 1885-1895.

³⁷ Setník je vojenská hodnost, která odpovídá současně hodnosti kapitána.

Pospíšil podal návrh na zřízení pevnostního odboru s pěti členy, ale ten byl zamítnut. Věc pevností byla tak ponechána pouze v rukou radních. Hlavním úkolem radních bylo vyjednávání a podávání zpráv v této věci. Projednávána byla i odpověď na dopis od c.k. ženijního ředitelství v Josefově a nakonec obsahovala poděkování zastupitelstva za to, že městu bylo vyhověno. Zároveň byl v dopise položen dotaz, které budovy měly ještě zůstat v užívání pro posádku sídlící ve městě.

Ve druhé polovině září roku 1880 byla práce setníka hotová a výsledky odeslány do Prahy. Zároveň ve stejnou dobu dává purkmistr na vědomí, že byl vojenskou komisí již připraven a přijat elaborát o zrušení pevnosti. Elaborát byl uložen u setníka, kde se měl nacházet až do samotného odevzdání pevnosti. Přípravou a přijetím elaborátu se věc o velký kus posunula a jednání s vojenskou komisí bylo na dobré cestě. V důsledku dobré situace začala obec pomalu řešit finanční otázku boření.

Koncem měsíce října roku 1880 se začínají objevovat první komplikace v jednání s úřady. Obci po zhlédnutí elaborátu, došla k několika závěrům a ta ihned začala připomínky řešit s vojenskou správou, která byla kompetentní jednat s městem ve věci pevnostní. Městská rada shledala požadavky c.k. vojenského eráru (dále už jen erár) příliš rozsáhlé a přemrštěné. Erár požadoval například cenu patnáct zlatých za jeden sáh a argumentoval obci vzrůstem ceny parcel v následujícím časovém horizontu. Dále se městské radě nelíbilo, že byla vyžadována náhrada, jak za zbourané budovy, tak i za postavení nových budov. Městská rada se na základě těchto skutečností usnesla, že budou vyžadovat od eráru podrobnou zprávu s informacemi, v jaké době proběhne demolice a se kterými budovami se má začít. Zároveň pro zájem města měl být vypracován protielaborát, který měl vypracovat znalec později zvolený městskou radou. Ladislav Jan Pospíšil navrhoval zvolení odboru čtyř členů (s přihlížením jednoho radního), kteří by si elaborát detailně prohlédli a na základě toho, by byl vypracován výše zmíněný protielaborát. Při jednání došlo také ke schválení částky na demolici původně ve výši 435 000 zl. Zároveň se usnesli, že v protielaborátu měly být uvedeny veškeré důvody nesouhlasu města s již vzniklým elaborátem. Dále bylo nutností znát co nejpřesněji datum boření, aby městská rada mohla předložit podrobné informace zvolenému znalci. V závěru jednání bylo odsouhlaseno uveřejnění elaborátu pro všechny členy městské rady, vytisknutí cenové bilance a elaborátu ve čtyřiceti kopiích.

Koncem měsíce listopadu roku 1880 c.k. pevnostní velitelství sdělilo lhůtu ke zbourání a k výstavbě nových budov. Lhůta byla stanovena na pět let a dvouletá lhůta se seznamem budov, které měly být vystavěny. Na základě lhůt městská rada odsouhlasila

konečné vypracování protielaborátu a vyhledání znalce k jeho vypracování.³⁸ Zvolen byl znalec Rudolf Novák a jako jeho náhrada v případě, že by svůj úkol nemohl vykonat, byl zvolen i Ing. Zippe. Lhůta na vypracování elaborátu měla být asi patnáct dní, nicméně se protáhla až na několik měsíců.

V druhé polovině měsíce února roku 1881 městská rada vyřkla svůj návrh částky, na výstavbu budov k vojenským účelům vojenskému eráru. Obec přijala následující ceny: stavební prostor byl za 1 205 904 zl, kotliny za 100 837 zl, cihly za 72 000 zl a železo a dřevo za 30 000 zl. Což celkově činilo 1 408 741 zl. (list 19). Z nákladů odpadl stavební prostor pro erár za plovárnu a zahradu v částce 177 138 zl za 309 jiter, plochy pro silnice a cesty v ceně 77 250 zl a vzniklé útraty za demolování se srážkou 20% 435 200 zl, což činí celkem 929 588 zl.³⁹ Po odečtení z celkové částky 1 408 741 zl zůstává částka 479 153 zl na výstavbu budov k vojenským účelům. Protielaborát vytvořený technickými experty měl tedy tvořit základ dalšího vyjednávání s erárem.

Současně městské zastupitelstvo zmocnilo městskou radu pro vyjednávání s erárem až do konečného usnesení. Plnou moc měla rovněž i v jednání s právovárečným měšťanstvem ve věci přenechání scházejících pozemků pro cvičiště a střelnici.⁴⁰ Rovněž měla plnou moc v komunikaci s c.k. finančním erárem v příčině osvobození od různých poplatků u všech transakcí spojených s rozbouráním hradeb a prodejem pozemků s tím spojených.

V protielaborátu byl brán zřetel na náklady s kanalizací, na vodu, úrokové konto, pozemkovou daň, na dlažbu, osvětlení, policii a na zřízení mostů. Protielaborát měl být předložen generálnímu velitelství a následně pak c.k. ministerstvu války, koncept elaborátu pak městskému zastupitelstvu.

V průběhu jednání obce s úřady vyvrcholila otázka financí a půjčky výše stanovené částky. Původně pro tuto věc byla zvolena Pražská spořitelna, ze které měla být půjčka převedena na Spořitelnu zdejší hradeckou. Ovšem za zdejší Spořitelnu ručilo samo město a tímto převedením peněz vlastně obcházela svoje ručení. Zvolení místní Spořitelny nebylo po vůli Ladislavu Janu Pospíšilovi, který navrhoval zvolit finanční komisi, která by zvolila nejvýhodnější a mimoměstskou pojišťovnu. Bohužel návrh byl

³⁸ Navrhování byli např. Rudolf Novák, Ing. František Horák, Ing. Šulc a Ing. Zippe.

³⁹ Plošná míra 1 jitra je 5754,6m² převzato z knihy: HLAVÁČEK, Ivan - KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav. *VADMECUM pomocných věd historický*. 3. dopl. vyd., Jinočany, 2002. ISBN 80-7319-004-4.

⁴⁰ Právovárečné měšťanstvo mělo živnostenské oprávnění nejen k vaření piva, ale i ke sladování a k prodeji, které přísluší vlastníkům určitých městských domů. Opravňuje ke společnému vlastnictví pivovaru, případně jiného majetku.

zamítnut. Půjčka nakonec byla podle přání většiny provedena ve Spořitelně místní. Současně s finanční otázkou se řešilo i započetí měření spodních vod, pitné vody a prostudování otázky fekální.

Počátkem měsíce května roku 1882 byl hotový nový operát týkající se věci pevnostní. Byl schválen generálním velitelstvím a odevzdán c.k. ženijnímu velitelství v Josefově. Pro usnadnění práce byl zvolen pětičlenný odbor, rozdělen na sekce technickou, zdravotní, finanční a právní. Tento odbor měl spolupracovat s experty, jako byli Ing Weber, prof. Hoffman a s Dr. Muchou a zároveň i spolu s městskou radou. K posílení městské rady byli zvoleni A. Komárek, Jaroslav Červený, Antonín Sluka, Ladislav Jan Pospíšil a Jindřich Köhlem.

Po jednáních ze dne 12. 2. a 2. 5. 1882 se obecní zastupitelstvo usneslo dne 10. 6. 1882 převzít hradby pevnostní za několika podmínek. První podmínkou bylo zbourání pevnostních hradeb svírajících Hradec Králové. Dále za podmínky vystavění budov v celkové částce 400 000 zl. Vyčlenění pozemků pro cvičiště a střelnici v celkové výměře 309 jiter. Na žádost vojenského eráru nechá obec na vlastní náklady převést na severovýchodě tyto nemovitosti: stavební dvůr, skladiště postelí, dva domky za skladištěm postelí, kůlnu na hasičské nářadí, čtyři jiné kůlny, zahradu za skladištěm postelí, vojenskou trestnici u Slezské brány, obytný dům u Moravské brány a mýtní domek u Pražské brány. Naproti tomu vydává erár nový další operát, kde žádal stavby za 612 000 zl místo 400 000 zl. Nežádal však úplné zboření a rozvožení hradeb, jen to co mělo být nezbytně nutné. Erár požadoval pouze 120 jiter na cvičiště a střelnici místo 309 jiter. Souhlasil s přenecháním celého majetku obci včetně stavebního dvora, čtyřech kůlen, vojenské trestnice, obytného domu a mýtného domku bez náhrad za přenesení. Z čehož obci vplynuly finanční výhody. Výměra 89 jiter byla za 113 400 zl, stavební pozemky 9 600 sáhů čtverečných⁴¹ za 48 000 zl, převod osmi objektů za 15 000 zl, materiál přenesených budov 4 000 zl, což ve výsledku činí 216 400 zl. Výsledek byl pro obec výhodnější, a tak byl jednomyslně schválen. Správa rozšířené komise pro záležitost pevnostní svým jednohlasným usnesením z 10. 7. 1882 zpečetila osud pevnostních hradeb a uzavřela vedení dalších jednání v rámci dalšího elaborátu. Elaborát byl podepsán od všech stran.⁴² Zastupitelstvo tak mohlo vytvořit konečnou smlouvu a rok 1883 měl být rokem svobodného Hradce Králové. S tím vším souvisela i

⁴¹ Jeden sáh čtverečný je 3,5967 m² z knihy: HLAVÁČEK, Ivan - KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav. *VADMECUM pomocných věd historický*. 3. dopl. vyd., Jinočany, 2002. ISBN 80-7319-004-4.

⁴² Rovněž byl předložen vojenské instanci do Vídně.

potřeba vytvořit regulační plán, na němž budoucí rozkvět města závisel. Regulační plán měl vzniknout na základě konkurzu a v návrhu, kde byly zakotveny tyto body: Měl být vytvořen jednotný městský systém kanalizace. Úprava pražské kotliny směrem k nádraží, což zahrnovalo i vyvýšení kotlin, odvádění vody a odvodňovací kanály kvůli povodním, rozdělení prostoru na část obyvatelnou, obchodní, tovární, dělnickou a každý dům měl mít sklep nebo suterén. Měly být brány v úvahu mosty, nábřeží, komunikace, parky, plovárny, budovy erární, rezervované a projektované, opomenuty neměly být ani stromy, ke kterým měl být plán, co nejvíce šetrný. K tomu byly přidány návrhy zastupitelů Dr. Lhotského, aby byly mezi domy zajištěné mezery a V. F. Červeného plán na ochranu proti povodním. Schválení regulačního plánu bylo závislé na schválení následujícího elaborátu. Byly stanoveny ceny pro vítěze, za první místo, což činilo 2 000 zl, druhé místo 1 500 zl, třetí místo 1 000 zl. Konkurz na regulační plán byl po schválení městskou radou zveřejněn pouze v tuzemských novinách, a to z obav, aby si v cizině nemysleli, že zde máme nedostatek kapacit. Konkurz byl původně stanoven na 4měsíce.

Ovšem, jak bylo pro celý průběh jednání typické, opět se objevily další potíže. Počátkem měsíce června roku 1883 byla poslána zpráva obecní pevnostní komisi, kde byl nemilý a překvapující výsledek. Zpráva obsahovala, nové překážky a obtíže, na což obec rychle reagovala přepracováním rozpočtů a byla v naději, že bude vše v pořádku. Krátce na to byl poslán nový dopis od zdejšího pevnostního velitelství, kde byly požadovány nové přístavby erárních budov, požadavek podrobných plánů a popisů, na které bylo zpětně odpovězeno s vyplněnými požadavky. Tyto komplikace vedly obec ke schválení čtyřčlenné komise a k vyslání s žádostí k jeho veličenstvu. Za členy komise byli zvoleni K. Collino, V. Waldek, F. Červený a L. J. Pospíšil. Několik měsíců po ustanovení komise bylo rozhodnuto o vyslání deputace, která měla u císaře prosit za podporu ve věci pevnostní. Jednání o zrušení pevnosti byla zcela v rukou Ministerstva vojenství a Ministerstva financí. Ovšem velkým zádrhelem byla komunikace mezi samotnými ministerstvy a zároveň jejich nedostatečná informovanost v této věci. To vše završovala nutnost vyslání deputace do Vídně, která byla stále ve fázi příprav. Jelikož se později městskou radou usneslo, že dalším členem deputace bude i říšský poslanec Zeithammer, byla opět celá věc zpožděna. Říšský poslanec Zeithammer byl o celé věci informován a bylo očekáváno vyjádření názoru na věc a odeslání deputace. Obec obdržela dopisy, ve kterých poslanec psal o nepotřebnosti deputace ve Vídni, že věci jsou v nejlepším pořádku a že mu návštěva v tomto období nevyhovuje. Informace o

tom, že je vše v pořádku byla zcela nespolehlivá. Záležitost nechtěl vyřizovat z důvodu, že to byla říšská záležitost. Jedinou nadějí bylo, že intervence u Jeho Veličenstva by mohla překážku odstranit. Načež městská rada počátkem roku 1884 dostala zprávu, že se jednání úplně zastavilo, protože se obě ministerstva definitivně bez bližšího vysvětlení nedohodla. Ministerstvo vojenství se záležitosti vzdalo a předalo jej do kabinetní kanceláře, vzdalo se i samotného dosavadního jednání. Na základě této informace se městské zastupitelstvo usneslo, že se nesmí v jednání přestat a že se musí provést opatření, kterým se začne nové jednání, protože by to mohlo dopadnout tak, že se pevnost nezbourá, anebo bude bořena někým cizím, ne městem.

Obec oslabená nekonečným jednáním se s nadějí obrátila s prosbou o pomoc k hraběti Harrachovi, který se záležitostmi pevnostní zabýval. Hrabě Harrach svou pomoc bez námitek přislíbil. Udělil městu i několik drahocenných rad, jak postupovat. Město nemělo otálet a ucházet se o podporu, jak nahoře u císaře, tak i dole u úředníků a politiků. Sám se také připojil k vyslané deputaci. Dalším členem do deputace byl zvolen Dr. Heller namísto V. Červeného, který svou volbu do deputace nepřijal. Deputace tak dostala plnou moc, aby konala své kroky do Vídně, Prahy i Pešti, a aby se zde zasadila o obnovení jednání stran ve věci boření pevnosti a přenechání pozemků obci. Dne 20. 1. 1884 měla být deputace nejpozději na své cestě, což se také později stalo.

Dne 22. 11. 1884 byla projednávána zpráva o výsledku poslání deputace do Vídně. Nejprve část deputace dorazila do Prahy, aby si tam vyprosila podporu u místodržitele a informovala říšské poslance. Byly napsány dopisy vyšším říšským poslancům. Dále navazovala deputace kontakty s parlamentem a žurnalisty. Po samotném příjezdu do Vídně byly okruhy lidí v parlamentu a úředníci úplně v této věci informováni a hrabě Harrach, již svou soukromou audiencí sám věc císaři přednesl. Deputace v doprovodu hraběte Harracha a říšského ministra Zeithammra prošla Ministerstvem války, Ministerstvem financí i Ministerstvem vnitra. Deputace odhalila, kde byla chyba v jednání. Přerušování jednání mělo za následek dvojí výklad protokolu z roku 1872, které se naprosto rozcházel. Protokol připouštěl, aby Ministerstvo vojenství té nebo oné polovice říše podnikalo lokální výměny vojenských objektů, aniž by do toho druhá polovina říše měla, co mluvit, ale s výhradou, že objekty vyměňované musí být stejné ceny. Ministerstvo financí si vyložilo protokol doslovně. Dle protokolů měly být vyměňované objekty nejen stejné ceny, ale také stejné jakosti, tzn., že mohly být kasárny směňovány opět za kasárny, pozemky za pozemky atd. Ministerstvo financí se

tak drželo doslovného výkladu, kdežto ministerstvo vojenství si protokol vykládalo spíše v duchu zákona a stavělo lokální vojenské potřeby proti jiným lokálním potřebám. Obě ministerstva měla ve své podstatě pravdu, jen nedokázaly vše skloubit a rozumně se dohodnout. V důsledku tohoto nedopatření se otevřela myšlenka na změnu protokolů. Pomoc ve věci nedokonalého protokolu projednala deputace s ministrem vnitra hrabětem Taaffem, který přislíbil, že se dané záležitosti bude věnovat a zprostředkuje návrh na změnu. Deputace se zasadila o to, aby zároveň než bude protokol opraven, došlo k jednání o prohlášení města za otevřené. Další požadavek na ministerstva se týkal povolení částečného bourání pevnosti v případě, že by se jednání nadále vleklo, čemuž bylo vyhověno. Poslední část cesty deputace směřovala k samotnému císaři. Císařem byli všichni členové vlídně přijati. Císař byl o věci dobře informován a přislíbil pomoc v této věci. Německy pronesl několik vět, ve kterých sdělil, že ví, že pro město je to velice důležitá otázka a že to městu přineslo mnoho komplikací, že věc byla téměř vyřešena, ale že Ministerstvo financí mělo pochyby. Sdělil deputaci, že se o věc zasadí a o jejím průběhu se nechá pravidelně informovat.

Obec tak při svých jednáních tvrdě narazila na spor kompetencí dvou nejdůležitějších úřadů a na neochotu a nepřizpůsobivost byrokracie. Kladem snahy bylo docílení změny právě protokolů z roku 1872, které věc nejvíce zbrzdily. Od chvíle dokončení deputace ve Vídni bylo zapotřebí, aby obec pečovala o získané kontakty a udržovala je. Měla udržovat hlavně styky s lidmi, co měly v těchto věcech vliv. Bylo zapotřebí společně postupovat s městy, která byla protokoly také postižena.⁴³ Nutně postupovat bez prodlení a vytvořit rychle regulační plány. V případě zdržení celkového bourání se mělo pracovat alespoň na částečném bourání a tím se pomalu připravovat na celkové vyřízení.

Pevnostní odbor se nakonec usnesl a odhlasoval několik dalších důležitých bodů týkajících se postupu ve věci pevnostní. Pánům říšským poslancům hraběti Harrachovi a profesoru Zeithamrovi, bylo vysloveno písemné poděkování zároveň spolu s prosbou další podpory, spojení se a společný postup s městy Prahou a Vídní ve věci protokolů. Bez odkladu měla být podána žádost k Ministerstvu vojenství, aby byl Hradec Králové prohlášen za město otevřené.⁴⁴ Další žádost byla poslána ministerstvu vojenství, aby při čekání na celkové odevzdání svolilo k boření a odevzdání alespoň části pevnosti. Posledním bodem bylo schváleno započetí předběžných prací.

⁴³ Byly to např. Praha a samotná Vídeň.

⁴⁴ Status otevřené město znamenal možnost stavět na místech kde předtím byla výstavba zakázána.

Žádost ohledně prohlášení města za otevřené a započetí částečného bourání a odevzdání pevnosti byly v dopise z měsíce března z roku 1884 od ženíjního velitelství z Josefova schváleny (od Ministerstva vojenství). Boření se tak nacházelo konečně zcela v rukou obce, ovšem obec měla bořit sama na své náklady a kompenzovat se to dalo zatím pouze zbořeným materiálem. Spolu s počátkem boření měla převzít obec udržování říčních zdí pobřežních a vodní stavby, jestliže jí případnou, což obec mělo stát dalších asi 10 000 zl bez náhrady. Byl to jeden z posledních kroků, aby se ze slov staly činy.

Dne 18. 4. 1884 se konala mimořádná schůze pro pevnostní záležitosti. Projednával se výsledek jednání komise s Ministerstvem vojenství o podmínkách, za jakých by část hradeb mohla být pobořena. Radní H. Lhotský oznámil, že jednání skončilo. V dopise od Ministerstva vojenství bylo povolení pobořit část pevnosti u Slezské brány, bez boření budov sloužících pro ubytování, což přinášelo komplikace a tak se došlo k závěru odstoupit od boření v této části a doporučit boření mezi kavalíry 34 a 35, což bylo mnohem jednodušší a výhodnější. Složitější byla otázka udržování břehů a vodních staveb. Obec se pokusila zajistit, aby se na nic jiného kromě udržování břehu nepřidalo. Bohužel se snaha zbavit se závazku, nevydařila, nicméně vyšlo najevo, že břehy jsou v dobrém stavu a tak nebude mít obec s velké starosti s jejich udržováním. Obec nabídla eráru, že převezme udržování vodních staveb pouze na tři roky. O kompenzaci nemohla být řeč jednak proto, že Ministerstvo vojenství na to nemělo prostředky a také proto, že by se věc musela podstoupit i Ministerstvu financí a mohl by nastat konflikt stejný jako předtím a mohlo by se opět jednání zastavit, třeba i na několik let. V případě zastavení jednání by vše město stálo mnohem více sil i finančních prostředků. Je paradoxem, že nejprve obec měla možnost získat hradby zadarmo, podruhé za velmi nízkou cenu, ale pokaždé odmítla. Konečným řešením bylo převzetí pevnosti za vysokou peněžní částku ovšem vysokou jen ve srovnání s předchozími dvěmi nabídkami. Město nikdy na převzetí pevnosti neprodělalo spíše naopak.

Pevnostní komise se snažila vyjednat s vojenskou komisí úlevu. Důležité bylo, aby obec dosáhla částečného bourání již v průběhu jednoho roku.

Dne 5. 8. 1884 dochází k důležité události, Hradec Králové byl prohlášen za město svobodné a otevřené.

Procesem se prolínají další záležitosti týkající se obce a současně související s otázkou pevnostní. Otázkou k prodiskutování se stal opět regulační plán. Řešil se nedostatek zájemců, zapříčiněný vyhlášením soutěže o kanalizační plán městem Prahou.

V důsledku této situace došlo ke zrušení a omezení se jen na tuzemské odborníky. Měl se tím otevřít větší výběr a možnost vybrat opravdu nejlepší regulační plán. Návrh soutěže na regulační plán byl tedy zveřejněn, jak v tuzemských tak v cizích časopisech a vznikl tak mezinárodní konkurz. Počátkem června roku 1884 došlo k samotnému vyhlášení konkurzu a lhůta trvání konkurzu byla prodloužena na šest měsíců.

Dne 21. 8. 1884 je další významná událost pro město a tou je očekávaný počátek boření pevnosti. Vyvolalo to mnoho radosti a kladných reakcí nejen od samotných zastupitelů, ale i od široké veřejnosti.

Na základě očekávání byla schválena oslava na počest započetí boření pevnosti. Program slavnosti určil pevnostní odbor a den slavnosti určil na 4. 10. 1884 v den jmenin císaře Františka Josefa I. Den před slavností bylo město vyzdobeno různými prapory, transparenty a věnci a na Velkém náměstí hrála vojenská hudba. Ráno dne 4. října v doprovodu vojenské hudby a střelby na počest bourání se vydal průvod směrem k dnešní Pospíšilově třídě, kde mělo být započato bourání. Na místě určeném bylo podáno biskupovi dr. Josefu Janu Haise kladívko, kterým byla vylomena první cihla. Pak totéž provedli další úředníci a přitom padla různá hesla. Starosta města K. Collino pronesl heslo: *Hradec náš, druhý skvost, buď dalších hradeb prost.*⁴⁵ Pro deštivé počasí neproběhla slavnostní řeč Ladislava Jana Pospíšila. Při slavnosti byla také rozdávána báseň Františka Ulricha (viz příloha č. 25, obr. č. 1 a 2).⁴⁶ Slavnostní kladívko je dnes uloženo v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.

Náklad slavnosti byl stanoven na 1 000 zl, ale byl překročen na částku 1 072 zl.

V polovině roku 1884 byla ukončena soutěž o regulační plán s výsledkem výherců. Konkurzu se účastnili pouze 4 projekty a první cena udělena nebyla. Druhá cena byla udělena Štěpánovi Reitrovi, třetí cena ostatním třem zúčastněným a to panu Novákovi, Shotarovi a Neubertovi.

Postupně se řešila i situace s částečným bouráním pevnosti. Částečné bourání mělo být dokončeno v půlce dubna roku 1884 a pak se teprve mělo přikročit k dalším akcím. Ovšem výsledek bourání nebyl znám v dubnu, ale až v měsíci říjnu. První náklady

⁴⁵ DOMEČKA, L. Oslava počátků bourání hradeb pevnostních v Hradci Králové před 50 lety. In *Osvěta lidu* 37, 1934, č. 66.

⁴⁶ DOMEČKA, L. Oslava počátků bourání hradeb pevnostních v Hradci Králové před 50 lety. In *Osvěta lidu* 37, 1934, č. 66.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 587, Zápisky o schůzích městské rady od 13.8. 1883 – 24.9. 1186.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 547, Zastupitelstvo březen 1893 – duben 1894.

bourání vynesly částku 16 500 zl, přičemž rozpočet navrhnutý obnášel částku 19 522 zl. Na základě těchto výsledků byla do Vídně odeslána další deputace pro urychlení věci bourání. Důvody, které vedly Ladislava Jana Pospíšila k postupnému bourání, byly mnohé: poskytnutí cenných informací o nákladech pro celkové bourání. Bourání urychlovalo ukončení jednání, náklady a břemena z bourání plynoucí pro město tak nepřišly najednou, ale postupně. Přes všechny snahy se doba částečného bourání prodloužila na více než deset let. V průběhu času a jednání s Ministerstvem vojenství, došlo Ministerstvo k závěru, že vzhledem k průtahům a tím i zvýšeným nákladům je ochotné dělat různé ústupky.

Pevnost byla ve finále prodána za 1 100 000 zl, z čehož za 580 000 zl se měly postavit budovy jako: kasárny, cvičiště, střelnice apod., zbývající část byla vypočtena na boření – protokol byl podepsán obcí i vojenským erárem. Všem se tak stalo ve druhé polovině roku 1886. Bylo schváleno ponechání kavalíru 34 a 35 v užívání eráru po dobu deseti let. Schváleno bylo zasypání celého hradebního příkopu u bývalé pevnostní brány Pražské.

V druhé polovině roku 1887 opět vyvstala otázka udržování vodních toků, které měla mít obec po dobu tří let. Přibližně v této době měla být smlouva ukončena, ale ženíjní ředitelství v Josefově vybidlo obec k dalšímu udržování vodních objektů na dobu určitou či neurčitou proti úhradě v travinách. V důsledku této věci byla opět odeslána deputace do Vídně, aby oznámila, že obec nemůže nadále přinášet oběti. Výsledkem jednání byl malý ústupek obce, která si ponechala závazek až do konce roku 1887.

Protože záležitost pevnostní byla velice složitá a roky se táhnoucí, městská rada na svém zasedání počátkem roku 1888 probírala rekapitulaci nákladů a věcí, kterých se během let dosáhlo.

V prvopočátku (v roce 1880) erár žádal, aby obec pobořila hradby a vystavěla nové budovy a zřídila cvičiště ve výši 1 726 000 zl, kdežto představa obce byla 634 000 zl. Další změny jsou hned v roce 1881 s vypracováním elaborátu. Došlo k vypuštění čtených staveb, ale erár žádal 1 095 000 zl a obec prohlásila podmínky za nepřijatelné. V následujícím roce erár přidal obci pozemky a budovy v hodnotě 216 000 zl a žádal po obci částku 679 000 zl. Obec s návrhem souhlasila. S touto poslední navrženou bilancí však nesouhlasilo Ministerstvo financí a shledalo částku nedostatečnou. Vyžádalo si nové vypracování. S návrhem částky 73 800 zl, nicméně po vypracování návrhu opět Ministerstvo financí kladlo další podmínky a nároky. V letech 1884-1885 bylo zahájeno

částečné bourání na zkoušku, po kterém obec eráru za pevnost nabídla 550 000 zl, ale erár v roce 1886 chtěl 643 000 zl. Dochází k novému jednání v roce 1886, kdy je dohodnuta finální cena 580 000 zl. Erár tak slevil na původním požadavku přes 1 145 000 zl. V posledním jednání došlo i ke změnám podmínek bourání. Budovy, které měla vystavět obec, chtěl vystavět erár sám. Erár měl stavět tak, jako to doposud chtěl po obci, aby s tím obec neměla žádné další náklady. Měly se stavět stejné budovy, na stejných místech a ve stejných rozměrech, jako byly žádány na obci, jako např. kasárny pro pěchotu, zásobárna atd. Erár mohl od obce žádat pouze částku na stavby jen v poměru let, ve kterých měla stavba probíhat (5 let a to činilo cca 104 000 zl). Obec měla být zbavena doplatků za kasárny a cvičiště. Dalším požadavkem bylo, aby byl při stavbě použit starý materiál a zproštění obce od poplatků vzniklých převedením z eráru na obec. Objekty postavené na převzatých plochách měly být na třicet let osvobozené od daně. Nicméně ani v tuto chvíli to nebyl konec jednání, opět nastaly věcné i formální neshody s erárem. Nutností bylo vyslat další deputaci do Vídně, která měla vše opět vyřešit.⁴⁷ Po deputaci se vše opět začalo hýbat. Došlo ke schválení textu kupní smlouvy. Ve smlouvě byla stanovena částka za odkup činící 580 000 zl splatných během pěti let. Obec se zavázala k prodeji 15 jiter a 500 čtverečných sáhů lesních pozemků eráru, ke zřízení vojenské střelnice. 60 000 zl se mělo vrátit za stavbu kasáren a pořízení cvičiště. Obec ovšem ještě netušila, jak velký problém bude v prodeji pozemku pro cvičiště.

O měsíc později se pokračovalo v dalším řešení regulačního plánu, jehož skica se předložila dalšímu odborníkovi na posouzení.

Během jednání o regulačním plánu přišla odpověď na návrh smlouvy vytvořený finanční prokuraturou. Návrh se obci nelíbil a nesouhlasila s ním. Obsahoval nedostatky v hájení vlastních zájmů města a v závazku k postavení kasáren. Zároveň erár chtěl dočasně podržet kavalír a dělostřeleckou kolnu. Obec tak nechtěla zatím platit za pozemky až do konce držení objektů erárem. Erárem byla učiněna námitka, protože bez peněz by nemohli dostavět kasárny. Obec tak musela opět provést nutné úpravy ve smlouvě. Stanovila si osnovy smlouvy tak, aby nebylo nic opomenuto a hájily se ve smlouvě práva eráru i obce. Obec zároveň požádala o prodloužení demoliční doby s podporou podmaršálka Königa, kterou zajistila deputace, jenž se v prosinci opět vydala do Vídně. Celou situaci komplikovala věc stavby střelnice. Jednání se zdrželo o třičtvrtě roku.

⁴⁷ Vyslán byl purkmistr, L. J. Pospíšil, Dr. Keller a Komárek.

Dne 29. 1. 1890 byla smlouva o předání pevnosti schválena. Bylo už jen otázkou času, kdy se smlouva předloží říšské radě. V důsledku nesnížení nákladů za kavalíry a kolnu se podařilo obci zajistit si delší lhůtu na boření. Mezi těmito probíhajícími záležitostmi se objevila další komplikace, nyní však s regulačním plánem, který se měl co nevidět předkládat na vyšší místa. V plánu byly hrubé nedostatky ve věci kanalizace, plovárny, vodovodů a šířky ulic. Nutná byla oprava. Celou situaci od začátku také komplikovala i výše zmíněná střelnice. Eráru nevyhovovalo místo, kde měla být střelnice zřízena. Pro obec byla střelnice důležitým klíčem, protože ukončení záležitosti se střelnicí znamenalo ukončení celého procesu.

Malým úspěchem bylo doručení upravené smlouvy dne 16. 6. 1891 od finanční prokuratury, kterou obec bez odkladu schválila. Odeslání smlouvy finanční prokuratuře trvalo téměř třičtvrtě roku, kdyby věc byla jen na obci, byla by schválena řádově v desítkách hodin. Smlouva poté putovala dále do Prahy a Vídně. Probíhaly procesy schvalování, a jak už je z procesu předchozího znatelné, opět se objevily komplikace. Ze strany úřadů byly vysloveny další námitky a žádosti. Eráru se zdálo nové cvičiště příliš bahnité, a tudíž měl mít pozemek nižší hodnotu a bylo nutné pozemek znovu ocenit. Erár žádal po obci uhrazení cest, které budou bořením zrušeny. Paradoxem však bylo, že žádná z cest neměla být zrušena jen přeložena. Žádné cesty neměly procházet cvičištěm, i když si je erár původně sám vyžádal. Požadavek na opětovnou výměru cvičiště, která už byla ale hotová. Demolování mělo probíhat celkem dvacet let. Dále byl kladen požadavek na svedení Pouchovského potoku, byl před nedávnem proveden. Náklady všech komisí s pevnostmi spojených a vytvořených měla obec uhradit ze svého rozpočtu. Tyto náklady obec, ale nikdy předtím po eráru ani nežádala. A posledním požadavkem bylo přidání pozemku na okresní nemocnici. Námitky vůči obci nebyly příliš přátelské a spravedlivé a často byly i neaktuální. Aby obec přešla dalším komplikacím, ujal se činu Ladislav Jan Pospíšil. Rozhodl se, vyvrátit námitky cestou úřední. Aby se námitky neopakovaly stále dokola, konalo se zasedání městské rady a padlo rozhodnutí obrátit se přímo na císaře. Císař v té době pobýval v Praze a přislíbil, že se se situací seznámí a učiní potřebná opatření. Jak slíbil, tak i učinil.

Dne 7. 4. 1892 došel dopis od finančního ředitelství v Chrudimi, dle něhož Ministerstvo financí a Ministerstvo vojenství všem požadavkům činěným zástupci obce v podstatě úplně vyhovělo. Dle toho byla shoda mezi obcí a erárem dosažena. Díky shodě mělo být počátkem měsíce dubna roku 1892 překročeno k dalšímu vytvoření a konečnému podepsání smlouvy. Protože tento proces provázela mnoho komplikací, ani

v této chvíli nebylo ještě vyhráno. Při setkání pevnostní komise a vojenského eráru, byly vyřknuty nové námitky ze strany eráru, opět ohledně cvičiště. Erár požadoval na obci vysušení pozemku. Tato věc opět odsunula vyřešení záležitosti na neurčito. Situace nenechala Ladislava Jana Pospíšila chladným a podotknul, že další průtahy jednání mohou mít za následek zchátrání objektů a erár tak nebude moci žádat stejnou cenu jako za objekty v současném stavu. Situace vyvolala odeslání další deputace do Vídně. Ministerstva financí ani vojenství nevěděla o těchto průtazích. Na základě nekonečných komplikací s cvičištěm zástupci obce uznali, že by bylo nejvýhodnější a nejlepší tuto záležitost úplně z pevnostní úmluvy vyloučit. Učinila tak i z obav dalších průtahů, které by mohly trvat další roky. Svolili, aby erár dostal odpovídající částku za cvičiště a nechalo se mu zároveň samostatně vybrat místo pro jeho vznik. Aby erár nepřišel do nesnází, přenechalo se mu na nějaký čas i cvičiště staré. Na oplátku za ústupky obec žádala, aby byla věc pevnostní do podzimu roku 1892 ukončena. Obec se svými zástupci byla táhnoucím se procesem vyčerpána. Mnoho měsíců se jednalo o detailech, které v průběhu času ztrácely na důležitosti, ale zároveň s věcí pevnostní byly úzce spjaty. Záležitost se stala nesnesitelnou a obec musela učinit opatření pro ukončení procesů oddalující konec. Obec ve finále souhlasila se všemi věcmi, týkajícími se cvičiště ve snaze vše rychle ukončit. Po předchozích zkušenostech obce s erárem, obec navrhla takové podmínky, které byly pro erár ve věci cvičiště nadměrně výhodné. A tak došlo konečně k dlouho očekávané shodě. Po několikaletém průtahu přechází dne 12. 2. 1893 majetek eráru na obec.

Obec na základě odkoupení vydala vyhlášku, v níž oznámila možnost odkoupit stavební pozemky získané od eráru. První pozemky, které se začaly prodávat, byly pozemky v okolí Pražské brány. Rozdělení pozemků, poloha, výměra i náskres mohl každý získat na úřadě purkmistra za nepatrnou úhradu. Za pozemky se platilo hotově a jako doklad o koupi se vystavil certifikát potvrzující příjem tržní ceny. Platbu bylo možné z části uhradit později, po schválení městské rady a povolaného odboru.

Byly stanoveny všeobecné podmínky prodeje pro kupce pozemku.⁴⁸ K povinnostem patřilo například: Povinnost vlastníka pozemku na vyzvání zbourat všechny části hradebních náspů a zdí, které se nacházely na koupeném pozemku či na pozemcích přilehlých, na pozemcích určených ke vzniku nových ulic nebo u rohových parcel na

⁴⁸ Státní okresní archiv Hradec Králové, Pozůstalost Dr. Františka Ulricha, inv. č. 78, kart. 2, Prodeje pozemků ze zrušené pevnosti.

obě strany v šířce ustanovené pro chodníky. Budovy stojící samostatně a sloužící jako obytné domy zůstaly městu, které si je samo na svůj náklad mělo zbořit. Rovněž překážky v podobě stromů či keřů měly být na náklad obce odstraněny. Zbytky z bourání hradeb a zdí na pozemku kupujícího zůstaly jeho majetkem, vyjma materiálu z budov patřícím obci. Měly zůstat zachovány dvory jednotlivých domů v jednom bloku tak, aby tvořily společnou nezastavěnou plochu. Obec si vyhradila veškeré právo na starožitnosti, které by se na prodaném pozemku při bourání nalézaly. Nálezy byly přijímány pro městské muzeum. Převzetí pozemku probíhalo ve stavu, v jakém ho obec obdržela. Majitel byl povinen na svém pozemku tolerovat, neporušovat a neupravovat stavby městské nebo fortifikační neurčené ke zbourání a zároveň povolit jejich opravy, přestavbu i čištění. O prodeji se sepsala řádná smlouva a poplatek za převod do vlastnictví spočíval na bedrech kupujícího. Obě strany byly povinny dodržet podmínky smlouvy. Obec neručila za výměru pozemku vytvořenou katastrem obce. Vše bylo ošetřeno na základě doplatku strany strádající. Povinnosti z odkupu pozemků však plynuly i obci. Bylo nutné rozvezení přebytečného materiálu. Zavázala se k zřízení nové otevřené jízdárny, nové kolny aj.

Další bourání znovu začíná až dne 6. 4. 1893 po finálním odkoupení pevnostních objektů a erárních pozemků městem. Počátkem roku 1897 c. k. erár prodal obci Pražské pozemky. Obec se zavázala přijmout pozemky se všemi břemeny a závazky, jak náležely c. k. eráru.

Bourání hradeb pak pokračovalo až do roku 1914. Poslední zbytky pevnosti byly zbořeny až v letech 1929-1930. Materiál ze zbořených hradeb byl použit na výstavbu budov a na zasypaní sníženého terénu okolo pevnosti. Mnoho domů tak má své základy, zdi nebo dlažby ze zbytků věhlasné pevnosti královehradecké.

Tak skončil dlouhý a komplikovaný proces převodu pevnosti na město. Důležitou osobou po smrti Ladislava Jana Pospíšila se stal JUDr. František Ulrich. Patří k nejvýznamnějším osobnostem novodobých dějin města Hradce Králové. Byl jeho dlouholetým starostou v letech 1895 až 1929. Výrazně se zasloužil o moderní přestavbu a rozvoj města, což Hradci Králové vyneslo přezdívku „*Salon republiky*“.

Nejdůležitější vše potvrzující a ukončující ve věci pevnostní byla samotná smlouva o převzetí pevnostních pozemků.⁴⁹ Obsahovala několik stran podmínek týkajících se obce i eráru. Pro představu bych ráda nyní uvedla některé podmínky, které smlouva obsahovala.

⁴⁹ Kupní smlouva pro převzetí královehradecké pevnosti.

Erár přenechal na základě této smlouvy obci Hradci Králové a ta přijala do svého úplného vlastnictví královéhradecké pevnostní pozemky. Stavební a pozemkové parcely a k nim práva užívací - lze nalézt ve složce číslo 81, 233 a 215 katastrální obce Hradce Králové. Obec přebrala veškeré budovy, dílo pevnostní, stavidla a díla vodní, městskou kanalizaci zdi pobřežní a spolu s tím i právo honební a lovení ryb. Za pozemky a výstavbu nových vojenských budov město zaplatilo 580 000 zl. Vše na město přešlo se všemi břemeny a závazky. Pokud by obec chtěla přeložit vojenskou plovárnu, musela, jako náhradu poskytnout objekt ve stejné ceně na jiném místě. Obec měla nahradit kolnu za kolnu v důstojnickém parku. Dále se obec zavázala, že vedle důstojnického parku nenechá žádnou živnost, která by byla zdraví škodlivá, hlučná nebo zapáchající (jako například mydláři či jatka). Obec povolila správě parku vybírání písku z Labe a Orlice podél břehů parku. První obnos ze zaplacené částky využije c.k. vojenská správa k zřízení velkého cvičiště pro vojenské sbory. Dále erár postaví kasárny, tři batailony, zásobárnu, sklad postelí, věznici, stáj pro těžce nemocné koně a stáj pro koně podezřelé nemoci. Erár se na oplátku zavázal, že tyto objekty začne stavět nejdéle do roka po splacení první splátky obce a dokončí je nejdéle do jednoho roku po splacení poslední splátky. V případě nedodržení platebních nebo plánovacích lhůt v důsledku nepředvídané mobilizace válečnými nehodami nebo jinými událostmi, bude zahájení stavby nebo její stavba přerušena, lhůta se automaticky prodlouží o čas, po který byla stavba zdržena nebo zastavena. Eráru náleželo úplné a neomezené právo vlastnické k vystavěným budovám. Městská obec se zavázala, překlenutím Pouchovského potoku kynetou. Vše měla obec vykonat zcela na své náklady během dvanácti let, počítaje ode dne, kdy přijde písemná zpráva ve věci smlouvy purkmistrovi nebo jeho náměstkovi. Obec se zavázala, že na vlastní náklady zřídí vojenskou jízďárnu. Materiál z boření patřil městu. Boření mělo proběhnout plánovaně ve lhůtách. Za zboření části hradeb, které městská obec provedla, nemohla žádat odplatu ani náhradu. Práce měly být prováděny za dozoru c. k. Ženíjního ředitelství v Josefově, a nebo jím určeným úřadem, dle volného uvážení. Když by obec porušila stanovené lhůty a předpisy, byl erár oprávněn přenechat boření komukoliv, za cokoliv a město by to pak muselo všechno nahradit. Obec měla povinnost dodat materiál z bourání eráru na vyžádání. Obec měla možnost přeložit cesty, které byly uznány, že už nebudou cestami veřejnými. Erár neručil ani za celkovou výměru a za hranice postoupeného majetku, ani za výměru a hranice jednotlivých katastrálních parcel a staveb, ani za jejich jakost, hodnotu nebo výnosnost. Obě strany se zavázaly, že nebudou rušit smlouvu. Na město

přešlo užívání i nebezpečí a břemena, pak placení všech daní, přírážek a dávek k účelům veřejným. Eráru bylo umožněno bezúplatného užívání obou kavalírů 34 a 35 na deset let, i když stavby byly již na pozemku patřícímu městu. Obec měla právo dát eráru jednoletou výpovědní lhůtu a v tom případě byl erár povinen kavalíry vyklidit a odevzdat do volného užívání obci. - Erár po dobu užívání nesl náklad na udržování a daně. Ke smlouvě byly připojeny smlouvy nájemní, pachtovní a jiné.⁵⁰ Městská obec se zavázala, že odevzdá a přenechá eráru vlastnictví neomezené a bez břemen u některých pozemkových parcel, aby si zřídili nové cvičiště.

Náklady na vyhotovení této smlouvy ve třech stejnopisech, potřebné kolky, poplatky procentuální z převodu, pak náklady, kolky a poplatky, které vzešly jednáním a zařazením smlouvy do pozemkových knih a do katastru, které byly provedeny, i náklady na legalizace podpisů na této smlouvě a útraty spojené se složením kauce, které smlouva i s dotyčnou listinou darovací ponese sama ze svého městská obec Hradec Králové. Před odevzdáním pozemků, předmětů a práv a před zápisem vlastnického práva k těmto předmětům pro městskou obec Hradec Králové nemělo právo na předměty jí doposud neodevzdané a vlastnictvím nepřipsané nikomu podstoupit ani úplatně ani bezúplatně, ani je zastavit. Za souhlasu obou stran se stanovilo, že c.k. Finanční prokuratura v Praze měla být oprávněna, ve všech právních rozepřích, které by snad z této smlouvy mohly vzniknout a ve kterých by byl erár žalující stranou.

Smlouva byla vyhotovena ve třech stejnopisech v obou zemských jazycích, německé znění bylo autentické. Oběmi stranami definitivně podepsaná dne 6. 4. 1893.

⁵⁰ Pacht se označuje časově vymezený pronájem zemědělské půdy a zemědělských objektů (šlo tedy o pronájem celého hospodářství). Zemědělec, který je měl pronajaté, se nazýval pachtýř a odváděl za pronajatou půdu finanční prostředky, tzv. pachtovné, případně část úrody (tzv. podílný pacht). Rozdíl mezi pachtem a pronájmem je ten, že pachtýř se zavazuje propachtovanou půdu zušlechtovat, zatímco nájemce tuto povinnost nemá).

4. Ladislav Jan Pospíšil

4.1. Život Ladislava Jana Pospíšila

Ladislav Jan Pospíšil syn tiskaře Jana Hostivíta Pospíšila se narodil na Štědrý den 24. prosince v revolučním roce 1848 ve městě Trutnov. Ladislav Jan Pospíšil byl nadaným a výborným studentem s mnohostrannými koníčky a zájmy. Ve svých třinácti letech se přestěhoval do Hradce Králové, kde bydlel na Velkém náměstí. Přestože později studoval vodní a silniční stavitelství, byl předurčen k převzetí otcova knihkupectví a knihtiskárny v Hradci Králové. Převzetí urychlila smrt jeho brata Jana. V té době byl Ladislav Jan Pospíšil na studiích v Praze, kde se necítil příliš dobře.⁵¹ Po návratu ze studií se zaučoval tři roky v knihtiskařském řemeslu u svého otce. Po smrti otce Jana Hostivíta Pospíšila, který zemřel na mozkovou mrtvici, převzal Ladislav Jan Pospíšil tiskárnu po svém otci.

Pospíšilovo mnohostranné nadání se projevilo i ve skutečnostech týkajících se samotného města Hradce Králové. Všestranně se angažoval v mnoha dalších věcech v národních, kulturních i v záležitostech obecní správy. Svou kariéru v oblasti obecní správy vybudoval rychle a v činnosti pokračoval téměř až do své smrti. Výsledkem jeho pílě a pracovitosti bylo nejprve zvolení jako člena obecního zastupitelstva 1. 7. 1880. O čtyři roky později 6. 6. 1884 byl zvolen členem městské rady. Nakonec 23. 10. 1885 se stal náměstkem starosty Hradce Králové.⁵²

Mimo městské správy se Ladislav Jan Pospíšil pohyboval v mnoha jiných odborech jako například v pevnostním, zdravotním, finančním, muzejním, rozpočtovém,

⁵¹ Státní okresní archiv Hradec Králové, Rodinný archiv Pospíšilů, archivní pomůcka. Opačný názor se nabízí v knize: MLYNÁŘ, Karel. *Ladislav Jan Pospíšil*. Hradec Králové, 1933, s. 8. Kde je uvedeno, že L. J. Pospíšil opouští Prahu s těžkým srdcem nikoliv, protože by se tam cítil špatně. Také se uvádí, že těžko zapomíná na své studijní a životní plány.

⁵² Informace o zvolení do obecního zastupitelstva, městské rady a o zvolení náměstkem starosty Hradce Králové, je možné jak v archivním fondu Hradec Králové tak v literatuře. Státní okresní archiv v Hradci Králové, Rodinný archiv Pospíšilů, 1832 - 1893, inv.č. 1534.

Státní okresní archiv v Hradci Králové, Archivní fond města Hradce Králové, Zápisky o schůzích městské rady od 13. 8. 1883 – 24. 9. 1886, inv. č. 587.

Státní okresní archiv v Hradci Králové, Rodinný archiv Pospíšilů, Členové v městské radě, karton č. 1, inv. č. 10.

Státní okresní archiv v Hradci Králové, Archivní fond města Hradce Králové, Zastupitelstvo 1879 – 1880, inv. č. 599.

DOMEČKA, Ludvík. *Ladislav Jan Pospíšil*. Hradec Králové, 1933.

MLYNÁŘ, Karel. *Ladislav Jan Pospíšil*. Hradec Králové, 1933.

divadelním, revizním, požárním a v dalších. Zasloužil se o postavení Balbínova pomníku, stavbu budovy pro mateřskou školu, rozšíření soukromé německé školy aj.

Nejdůležitější roli pro město však odehrál v pevnostním odboru. Díky svým vlastnostem, dosáhl Ladislav Jan Pospíšil zrušení a zajištění bourání pevnosti. Ze zápisů z obecních schůzí, městských rad a informací dostupných v archivu i v literatuře lze říci, že byl obdařen nebývalým množstvím dobrých vlastností: byl neobyčejně pracovitý a aktivní, měl nekonečnou vůli a nebeskou trpělivost, ovládal umění diplomacie, vždy byl skvěle informován a připraven tak, aby ho nic nepřekvapilo, působil neohroženě a jen tak se něčeho nezaleknul, vše měl neobyčejně přesně vypočítané a jednal střízlivě a opatrně, dobře vycházel s lidmi kolem sebe i s ostatními, byl zároveň i velmi oblíbený a okolím uznávaný. Je pravděpodobné, že bez takovéto osobnosti, jakou byl v každém případě Pospíšil, by Hradec Králové nemusel dosáhnout svého odpoutání se od hradeb.

Ladislav Jan Pospíšil se zasloužil o mnoho věcí spojených nejen s pevností. Před odevzdáním pevnosti do rukou města úspěšně dosáhl zisku pevnostních pozemků na stavbu četnických kasáren, odborné školy pro umělecké zámečnictví a pro stavbu epidemické nemocnice. Jednal o získání pozemků pro stavbu veřejných jatek. K realizaci stavby bohužel nedošlo v důsledku neshody řezníků s městem. Hlavní problém byl v místě, kde měla být jatka postavena. Chtěl získat pozemky i pro stavbu městských veřejných lázní.

Během pevnostních schůzí a jednání se současně zabýval i dalšími důležitými věcmi. Na jednání obecního zastupitelství a městské rady podával návrhy na celou řadu akcí pro město důležitých. Zasloužil se o jednání ve věcech: moderních regulačních plánů, sám se účastnil organizace podkladů pro mezinárodní soutěž, významné je taktéž jeho vyhodnocování návrhů na ocenění a zápis protokolů v této věci. Zasloužil se o vznik studií o spodních vodách, o systému kanalizačním a překlenutí kynety, o opatření pitné vody aj.⁵³ Zabýval se finančními opatřeními spojenými s převzetím a bořením pevnosti. Jednal s peněžními ústavy o úvěrech, se Zemským výborem o bezúročné půjčce nebo o půjčce s úrokem co nejvýhodnějším pro město. Chtěl zajistit i určité osvobození města od daní a poplatků.

Zajímal se i o věci týkající se obchodu, kultury a vzdělání. Zasloužil se o zřízení Obchodní a živnostenské komory v Hradci Králové, zřídil obchodní gubernium. Zasloužil se i o stavbu Klicperova divadla.⁵⁴ Organizoval vnitřní uspořádání městského

⁵³ Kyneta je prohloubená část ve dně koryta řeky či kanálu.

⁵⁴ MLYNÁŘ, Karel. *Ladislav Jan Pospíšil*, Hradec Králové 1933.

historického muzea, vytvářel popisky k exponátům, sestavoval jejich seznamy, aranžoval sbírky. Stal se prvním kustodem muzea. Na srdci mu leželo i všeobecné vzdělání. Zajistil stavbu vlastní budovy pro odbornou zámečnickou školu na náklady města, stavbu nových obecních a měšťanských škol.

Díky Pospíšilově péli a vytrvalosti byla zajištěna úprava pražské pevnostní kotliny. Na schůzích podával návrhy, vhodně argumentoval a pomalu vytvářel z vojenského a uzavřené města opět město velmi významné a moderní.

Mimo všech těchto důležitých záležitostí zvládal přijímat mnohé návštěvy z domova i ciziny a také pořádal různé reprezentační recepce. Zastupoval město na slavnostech a jiných kulturních činnostech, na akcích národních i osvětových. Ladislav Jan Pospíšil byl významnou osobou města Hradce Králové. Provedl velké činy k prospěchu města, avšak jeho horlivost ohledně zlikvidování, co možná největší části pevnosti připravila do budoucna Hradec Králové o významné a historicky hodnotné budovy.

4.2. Smrt Ladislava Jana Pospíšila

Dne 3. 3. 1893 se konala schůze městského zastupitelstva z důvodu přednesení radostné zprávy o tom, že smlouva o transakci pevnostní byla předložena k uzákonění Říšské radě.⁵⁵

V okamžiku dočítání této zprávy a prohlášení, že je práce Ladislava Jana Pospíšila ve věci pevnostní pro obec ukončena, se udělalo Ladislavu Janu Pospíšilovi zle a dále už nemohl mluvit. Vzhledem k vyčerpání a nevolnosti byl svými kolegy odveden domů. Což vyvrací mýtus o smrti Ladislava Jana Pospíšila přímo na zasedání rady, jak se traduje a uvádí v některých literárních a dalších zdrojích.⁵⁶ Ladislav Jan Pospíšil těžce onemocněl mozkovou mrtvicí a dne 6. 6. 1893 ve svých 45 letech zemřel stejnou smrtí jako kdysi jeho otec Jan Hostivít Pospíšil.

Dne 6. 6. 1893 se konala schůze městské rady, kde byla vyslovena čest zemřelému Ladislavu Janu Pospíšilovi. Členy městské rady byl označen jako: *velezasloužilý náměstek purkmistrův, vzorný syn naší královské obce, vlastenec nad jiný vynikající, mohutná podpora všech lidumilných činů.*⁵⁷

DOMEČKA, Ludvík. *Ladislav Jan Pospíšil*. Hradec Králové, 1933.

⁵⁵ STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV V HRADCI KRÁLOVÉ, Archivní fond města Hradce Králové, Schůze městské rady 1892 – 1893, inv. č. 599.

⁵⁶ ULRICH, František. *Osvobození z pout hradebních*, Hradec Králové, 1935.

⁵⁷ STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV V HRADCI KRÁLOVÉ, Archivní fond města Hradce Králové, Schůze

Na schůzi se projednávalo vyjádření soustrasti rodině, položení věnce na rakev i úhrada pohřbu na vlastní náklady obce stejně jako založení nové ulice v místě započnutí bourání pevnosti a její pojmenování k uctění památky jako Pospíšilova třída.

Ladislav Jan Pospíšil zemřel jako náměstek purkmistra, místopředseda městské c. k. okresní školní rady, člen okresního zastupitelství, majitel knihkupectví a knihtiskárny, jako člen několika vlasteneckých a dobročinných spolků aj.

Pohřeb se konal 9. 3. 1893, uložení zesnulého bylo na hřbitov Svatého Jana na Kopečku v rodinné hrobce. Zádušní mše svatá se konala 10. března 1893 v kostele Svatého Ducha.⁵⁸ Na požádání městské rady na pohřbu prokázaly Ladislavu Janu Pospíšilovi poslední poctu slavné spolky. Účast byla rozsáhlá, vzdát čest přišly spolky Dívčí školy obecné, Chlapecké školy obecné, Sbor hudební, Spolek českých střelců, Spolek „Svornosti“, spolek okrašlovací, Dámy obecné kuchyně a mnoho dalších.⁵⁹

Takový byl život a smrt Ladislava Jana Pospíšila, náměstka starosty, osobnosti nazývané jako „osvoboditel města Hradce Králové od pevnostních pout.“⁶⁰

městské rady 1892 – 1893, inv. č. 599.

⁵⁸ STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV V HRADCI KRÁLOVÉ, Rodinný archiv Pospíšilů, Úmrtní oznámení, katron č. 1, inv. č. 15.

⁵⁹ STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV V HRADCI KRÁLOVÉ, Archivní fond města Hradce Králové, Schůze městské rady 1892 – 1893, inv. č. 599.

⁶⁰ Jako starostu omylem uvádí kniha: DVOŘÁK, Stanislav. *Mezi Labem a Orlicí, Hradec Králové*, 1941, s.93.

5. Dochované zbytky hradeb

5.1. Fortifikační objekty

5.1.1. Flošny ⁶¹

Prvními z popisovaných fortifikačních objektů jsou dvě největší a vzhledem k času i nejzachovalejší kasematní budovy (viz příloha č. 1, 2, obr. č. 1, 2), pojmenované flošny a někdy také nazývané reduty. Obě se nalézají poblíž silnice, která vede k Novému Hradci Králové, přesněji ve střední části Orlické kotliny. Mají podobu zbytků malých, dopředu vysunutých pevnůstek, které patřily k vnějšímu opevnění a sloužily jako samostatně fungující tvrze. Jejich hlavním úkolem bylo chránit opevnění u Orlice a východní i jižní část Hradce a s pomocí děl zabezpečit i vzdálenější místa, na něž děla z pevnosti běžně nedostřelila. Původně byly postaveny celkem tři flošny, poslední dnes již neexistující, se nacházela na ploše dnešního Ulrichova náměstí. ⁶²

„Blížejší flošna s fortifikačním číslem 40, zvaná Pajkrova, při pravé straně silnice je od pevnosti vzdálena 500m. Druhá vzdálenější, na levé straně, s fortifikačním číslem 39, zvaná Pivovarská, je vzdálena asi 650m.“ ⁶³

Součástí obou těchto budov je i dělostřelecká hradba, zvaná luneta. Luneta je pětiúhelníková hradba s dlouhými rameny pojmenovanými jako líce a s dozadu lomenými krátkými rameny - boky. Luneta byla obklopena příkopem a zdmi.

⁶¹ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/40, 42, 43, 65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

⁶² Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/40, 42, 43, 65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5032/117 a 119, fasc. 4.

⁶³ JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*. Hradec Králové, 1968, s. 11.

Tyto flošny byly neobvyklé budovy. Od běžných staveb se lišily tím, že za nimi stála zvláštní kasematní budova obklopena zděným příkopem. Vstup do flošny byl umožněn přes dřevěný most. Tuto pozoruhodnost měla jen hradecká pevnost.

„*Kasematní budova měřila a měří na výšku 5m, je osově symetrická, v půdorysu podobná čtverci.*“⁶⁴ Celá flošna je postavená z cihel, kromě jejího portálu, římsy a nároží, které jsou z hladce tesaných pískovcových kvádrů což je patrné i při pohledu. Místnost má valenou půlkruhovou klenbou. Střecha budovy byla pokryta asi 1,5m vysokým hliněným náspem, jeho součástí byl i travní porost s nálety. Travní porost se na budově nachází bez ohledu na čas dodnes.

Flošnou probíhalo pět dlouhých kasemat s rozdílnou šířkou. Prostřední kasemata sloužila jako průjezd a vstup do kasemat sousedních. Každá z obou těchto kasemat je na konci rozdělena příčkami na nestejně velké místnosti. Prostřední místnost sloužila jako předsíň, ve které se nacházela kouřová komora, do níž byl sveden kouř z průlezového komína. Vedlejší dvě předsíně měly funkci pravděpodobně jako ubytovna pro posádku. Dále se v kasematní budově nacházely další dvě místnosti a příruční prachárna. Zvláštnost kasematy spočívala v tom, že měla vždy jen po jednom okně na obou koncích (kromě prostředních kasemat). Okénka chránila jedna silná železná mříž, dodnes nezůstala zachována. Postranní obvodové zdi okna neměly, protože flošna musela být v případě ohrožení připravena na obranu. „*Z tohoto důvodu byly vybaveny 34 střílnami vpředu a 7 v zadních částech.*“⁶⁵ Dodnes je znatelných 11 střílen na Pivovarské flošně.⁶⁶ Pajkrova flošna není ze všech stran přístupná, proto nebylo možné střílny spočítat. Nad každou střílnou byl zřízen ventilační otvor. Ventilační otvor sloužil pro odtah dýmu, který se tvořil při střelbě a ústil ven pod horní římsu. Druhou funkcí střílen byla alespoň malá propustnost světla do místností.

Současný vzhled flošen je již bohužel jiný než původně. Budovy byly používány k různým nevojenským účelům, což mělo za následek stavební zásahy do budov. Ve flošnách se nechala zvětšit okna, přibyl i jejich počet. Na četných místech byly vybourány nové potřebné otvory pro dveře a jednotlivé nehodící se příčky byly zbourány. Postupem času byl upraven i terén kolem stavení, zasypán byl i příkop a místo něj vytvořen dvorek.

⁶⁴ JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*. Hradec Králové, 1968, s. 10.

⁶⁵ JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968, s. 12.

⁶⁶ Osobně spočítáno.

Ve flošně, později zvané Pajkrova, byla v průběhu času zřízena továrna na harmoniky firmou Rudolf Pajkr a spol. a sklad pro zahradnictví. Zahradnictví si upravilo terén ke své potřebě na různé záhony, skleníky apod. Dále flošna sloužila jako garáže, což si vyžádalo další velké přestavby a bourání. Jedna z kasemat byla využita i jako byt, prádelna a dřevník či dílna pro výrobu cementových dlaždic. Budova byla pronajata i Technickým službám Hradec Králové do roku 1991. V roce 1993 přejímá budovu do pronájmu Farmaceutická fakulta UK. Ve flošně se nachází i sklad chemikálií a také garáže. Dnes je hlavní vchod do flošny uzavřen železnými dveřmi, ale na některých místech přesto zůstala přístupná všem zvědavcům. Vstup do jedné místnosti z boku je zabezpečen velkými železnými vraty, ze kterých je čas od času slyšet hudba.

Budova je ve velmi špatném stavu. Město Hradec Králové by mělo zvážit opravu této části opevnění. Využití je všestranné. Vzhledem k minulosti stavby by zde mohla vzniknout nějaká stálá pevnostní expozice či výstava týkající se historického tématu. Místo má starého ducha a bohatou historii, a ty by spolu s budovou a výstavou mohly obohatit nejednu zvědavou lidskou duši.

Druhou flošnu, dnes zvanou Pivovarská, potkal podobný osud. Dlouhá léta byla pronajata mydlářskému podniku Josefa Pilnáčka, jenž budově naštěstí nezpůsobil žádné velké škody. Další firmou využívající flošnu byla firma Hugo Lhota a spol., která si zde zřídila továrnu na klavíry a harmoniky a po ní na mnoho let hradecký pivovar. Místnosti byly pronajímány také lékařské fakultě jako sklad léků, vojenské lékařské akademii, vojenskému doškolovacímu lékařskému ústavu či východočeskému výkupnímu podniku za účelem chovu pokusných zvířat a dokrmování jatečního dobytka.

Hospodaření těchto firem nechalo na flošně fatální následky - zadržaná a zrušená okna, vybourané a přebudované vchody, zadržané střílny z jedné strany, které naneštěstí z vnějšího pohledu zůstaly někde patrné.

Pivovarská flošna je také dobře dostupná a je možné se k ní jednoduše dostat. Je opuštěná stejně jako flošna Pajkrova, ale naprosto nezajištěná a zcela přístupná všem. Podle odpadků a nepořádku v okolí, je velice pravděpodobné, že současnými obyvateli flošny jsou lidé bez domova. Dříve se uvnitř konaly koncerty pro mladé lidi (celkem 5x). Poslední koncert se konal v roce 2008.

V blízkosti flošny se bude budovat nové otevřené městské koupaliště a tak se flošně dostane dlouho čekané rekonstrukce. Objekt však nebude součástí samotného areálu koupaliště. Flošnu čeká úprava spolu s okolním terénem a pravděpodobně pronájem pro komerční účely. Jestli bude současná podoba zachována, zůstává otázkou. Město

v posledních letech razantním způsobem zasahuje do pevnostních památek a některé návrhy nepřispívají k zachování historie těchto objektů. Některé návrhy mají pro památky v podstatě likvidační charakter.

Číslo parcely Pajkrovy flošny je st 760/1, číslo popisné je 167, stojí v zóně památkově chráněného území.⁶⁷ Číslo parcely Pivovarské flošny je st 924/1 s číslem popisným 500, rovněž stojí v zóně památkově chráněného území.⁶⁸ V dnešní době má k budovám a parcelám vlastnické právo a je s nimi oprávněno manipulovat Statutární město Hradec Králové. Obě spadají do katastrálního území Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): Pivovarská flošna S (severní šířky) 50, 2045° a V (východní délky) 15,8423°. Pajkrova flošna S (severní šířky) 50,2032° a V (východní délky) 15,8381°.

5.1.2. Střílnová kasemata ⁶⁹

Dochovaná střílnová kasemata (viz příloha č. 3 obr. č. 1) stojí v Jiráskových sadech, poblíž hlavního vchodu. Tato střílna kdysi tvořila zadní pravý roh ravelinu.

„Je dlouhá 13,8m, široká 3,6m a vysoká 2m v nejvyšším bodu klenby.“⁷⁰ Původně měla dvě místnosti. Pozdějšími úpravami byla přepážkou vytvořena místnost třetí, záchod, chodba a nový vchod. Ve větší z místností se tehdy nacházelo jedenáct střílen.

⁶⁷ Zkratka st znamená stavební parcela
Identifikace objektu podle souřadnic [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikaceL>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

⁶⁸ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

⁶⁹ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkostech Československé republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

⁷⁰ JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968, s. 16.

K dnešnímu dni se žádná nezachovala v dobrém stavu, viditelnou zůstala pouze jedna, která je ovšem zazděná. Nad každou střílnou byl ve výšce asi 2m dýmovníkový větrák vedoucí venku pod vrchní římsou. Dnes jsou tyto větráky stále dobře znatelné a jejich celkový počet je jedenáct. Zdi jsou cihlové, vnitřní i zevní stěny vyspárované a dlažba rovněž cihlová. Horní římsa a nároží jsou složeny z neotesaných pískovcových kvádrů. Na vrchu hradby se nachází hliněný násep spojený s hliněným masívem za vnitřní zdí, porostlý trávou a dnes už i vzrostlými stromy. Po zbourání ravelinu, když na tomtéž místě byly zřízeny Jiráskovy sady, byla střílnová kasemata používána jako budova pro odkládání zahradnického nářadí a k úschově rostlin na zimu. Během 2. světové války sloužila jako protiletický kryt a současně byla k tomuto účelu přizpůsobena přestavbou. Byly upraveny místnosti, okna i střílny. Nynější stav kasematy je rozdílný a to z důvodů mnoha provedených úprav, dřívějšího neudržování a chátrání budovy. V roce 2006 byla městem provedena základní vnější konzervace objektu, která už byla nezbytná, neboť objekt se nacházel v katastrofálním stavu. Tento zásah budově pomohl a i na pohled je vše jak má být. Vstup do objektu je uzamčen a uzavřen železnými dveřmi. Ovšem otázkou zůstává, jak se město ke stavbě bude chovat dále. Střílnová kasemata je ze všech stran dobře dostupná, jen dovnitř není vstup povolen veřejnosti. Budova dnes neslouží žádnému účelu a je prázdná. V užívání ji má Statutární město Hradec Králové.

Parcelní číslo je st 1913 a nachází se v památkově chráněném území.⁷¹ Kasemata je bez čísla popisného. Vlastníkem budovy a parcely je Statutární město Hradec Králové a má užívací právo. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): S (severní šířky) 50,2075° a V (východní délky) 15,8278°.

⁷¹ *Zobrazení mapy* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa.aspx?typ=Parcela&id=1822960602>>.

5.1.3. Ravelin ⁷²

Ravelin (viz příloha č. 4 obr. č. 1,2) je součástí budovy lékařské fakulty v Šimkových sadech. V současné době je stále dobře znatelný, má podobu 5m vysoké dlouhé lomené zdi vyčnívající z terasy.⁷³ Ravelin byl velmi důležitý, chránil a zakrýval za ním se nacházející kurténu, což byl nejslabší článek hlavní hradby a procházel jí vstup do pevnosti. Ravelin má půdorys stejnostranného trojúhelníku. Hrotem směřoval dopředu z hradeb ven. Dvě jeho postranní zdi zvané líce se přední částí sbíhaly do hran, v útvar nazývaný hrot. Třetí strana se nazývala hrdlo, v jehož obou rozích byly kasematy.

Všechny zdi ravelinu jsou z cihel a na vnější straně jsou vyspárované. Pouze nároží a horní římsa jsou složeny z velkých hladce tesaných pískovcových kvádrů. Vnitřní prostor ravelinu vyplňovala udusaná hlína. Na vrchu na okraji se nachází val, na němž kdysi při pohotovosti stávala pěchota a také děla. Pro vysoký tlak působící na lící zeď odbočovaly z valu kolmo dovnitř čtyřmetrové zdi, zvané vahadla. Tímto uspořádáním se tlak nepřenášel přímo na lící zdi, ale jen na klenby, které byly speciálně zkonstruované pro snášení vysokého tlaku. „*Podél lící se nachází příkop, původně 14m široký, s opěrnou zdí přes 3m vysokou.*“⁷⁴ Tento svah je zároveň stěnou hliněného valu, jehož rovný vrch se jmenuje vališťe, které tvořilo základnu tzv. kryté cesty, což byl prostor, do něhož nemohla žádná střela z pušky dopadnout. Součástí vnějšího okraje valu byl 2m vysoký násep na vnitřní straně zděný - zbytek jednoduché hradby (předprsně). Předprseň sloužila ke krytí pěších střelců. Materiál na předprseň byl brán z příkopu za ní a hloubka příkopu tak ovlivňovala výšku předprsně. Hradba se tak skládá ze země původní a v horních vrstvách z navážky. Na vnější stranu předprsně

⁷² JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

⁷³ Osobně změřeno.

⁷⁴ JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968, s. 18.

byly pokládány keře, tráva, roští atd. na zakrytí umělého náspu. Nynější tvar předprsně není znatelný. Z hradebního valu zůstal zachován jen tvar a výška náspu. Dnes je dlouhý asi 400m a opisuje tvar dnešního ravelinu. Před a za ravelinem je třikrát pravoúhle lomen. Na jeho vrchní části nazývané vališť se nachází promenádní, cihlami vyskládaná cesta po které se může každý projít.

Dnešní ravelin je vidět asi jen z jedné třetiny, zbytek je zasypán a zastavěn budovami lékařské fakulty. Na tomto místě se nachází jeden z nejvíce dochovaných a dosud viditelných pevnostních zbytků. Dnes je možné vidět také ještě část hradebního příkopu a část dochovaného valu. Po valu lze přecházet z jednoho konce na druhý a přitom je možné shlédnout samotný koridor. V předchozích letech nebylo možné ke koridoru přijít přímo vzhledem k neudržovanému příkopu, který byl zarostlý travinami, plevelem a keři, které znemožňovaly přístup. V současné době se u ravelinu každoročně pořádají oslavy dne bitvy u Hradce Králové z roku 1866, a okolí je proto zbaveno všeho co tam dříve překáželo.

Ravelin stojí na parcele číslo 239/12.⁷⁵ Vlastníkem parcely je Statutární město Hradec Králové. Vlastníkem samotného ravelinu je rovněž Statutární město Hradec Králové. Pozemek je zařazen do památkově chráněného území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): S (severní šířky) 50,2144° a (východní délky) 15,8351°.

⁷⁵ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahliznidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>. *Zobrazení mapy* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahliznidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

5.1.4. Koridor ⁷⁶

Koridor (viz. příloha č. 5, obr. č. 1, 2) najdeme na levém břehu Orlice proti Jiráskovým sadům. Tato část opevnění měla za úkol zabránit vstupu nepřítele do pevnosti po cestě vedoucí podél břehu řeky od ravelinu před Moravským mostem. Cesta tvořila postranní východ z vnějšího opevnění.

Koridor je složen ze dvou za sebou postavených cihlových bran. Od těchto bran odbočuje po břehovém svahu zešíkmená střílnová zeď dodnes dobře znatelná. Součástí střílnové zdi je na každé straně sedm střílen směřujících z koridoru směrem ven⁷⁷. Podél zdi první brány bylo několik schodů, které jsou dnes dost poničené, ale stále viditelné, při troše námahy lze některé schody spočítat. Jedná se o 11 schodů, které jsou stále ještě patrné.⁷⁸ Obě brány spojovala po levé straně dnes 45m měřící, dlouhá zeď tvořící záď za ní se nacházejícího valu.⁷⁹ U druhé brány pokračuje ještě dalších 9m.⁸⁰ Výška bran koridoru je dnes 290cm (brána směrem ke Studijní a vědecké knihovně) a 310cm (směrem k soutoku Labe a Orlice).⁸¹ Ke koridoru patřila také dvojkřídlová vrata, jejichž sedlo v pilíři můžeme na obou branách i v této době spatřit. Koridor je z části viditelný už z Jiráskových sadů, ale současně je možné přijít k této památce přímo od levého břehu Orlice, směrem od Studijní a vědecké knihovny. Stejně jako pár zachovalých pevnostních památek je opomenuta a nikdo se o ní moc nestará a tak na ni zub času zanechal mnoho šrámů. V její blízkosti v minulých letech byla postavena Studijní a vědecká knihovna, která její existenci nijak nenarušila. V budoucnosti se plánuje postavení lávky pro pěší a cyklisty, spojující pravý a levý břeh Orlice vedoucího z

⁷⁶ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách Československé republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

⁷⁷ Osobně změřeno.

⁷⁸ Osobně změřeno.

⁷⁹ Osobně změřeno.

⁸⁰ Osobně změřeno.

⁸¹ Osobně změřeno.

Jiráskových sadů směrem ke koridoru. A tak se i této pevnostní památce snad dostane potřebné opravy a restaurace. Koridor by měl být částečně rozebrán a opět složen a zrestaurován tak, aby jeho stav byl vyhovující a odolnější v boji s časem. Nicméně jednání jsou ještě stále ve fázi studie a není zatím znám přesný datum oprav a stavby. Doufejme, že se to stihne dříve než koridor vlivem povětrnostních nebo jiných činitelů spadne úplně. Z obou stran lze projít obě brány, prohlédnout si z malé blízkosti schody a cihlovou zeď spojující samotné brány.

Koridor stojí na parcele číslo st 193/2 a spadá do památkově chráněného území.⁸² Vlastnické právo na parcelu má Česká republika a právo hospodaření má státní podnik Povodí Labe. Vlastníkem objektu je Statutární město Hradec Králové. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): první brána směrem od Studijní vědecké knihovny S (severní šířky) 50,2056° a V (východní délky) 15,8289°, druhá brána směrem blíže k soutoku Labe s Orlicí S (severní šířky) 50,2055° a V (východní délky) 15,8282°.

5.1.5. Batardo⁸³

První batardo (viz příloha č. 6, obr. č. 1, 2) se nachází poblíž letního kina na pravém břehu řeky Orlice, druhé batardo u muzea na nábřeží na levém břehu řeky Labe.

⁸² *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenedokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenedokn.cuzk.cz/Mapa>>.

⁸³ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách Československé republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1 a 8, fasc. 2.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/66, fasc. 2.

ROMAŇÁK, Andrej. *Pevnosti – pevnost Terezín, Dvůr Králové nad Labem*, 1994.

Má podobu kuželovitého sloupu při vrchu zúženého. Je 2,9m vysoké.⁸⁴ Batardo stojící u letního kina je vyšší, měří cca 3,2m a je i méně poničené.⁸⁵ Jsou sestavená z velkých otesaných pískovcových kvádrů. Jejich stříška pokrývající vrch má tvar nízkého kužele a byla vytvořena jen z jednoho kusu kamenného kvádrů, na rozdíl od batard tereziánských a jiných, jejichž stříška se sestávala z několika kusů kamene.⁸⁶

Stojí na zdi, která spojovala dvě protější hradby, jenž tvořily jejich spojovací příčku. Tato zeď zabraňovala vlévání vody z řeky do příkopu nebo opačně a vniknutí nepřítele tímto úsekem k hrabám přilehlého bastionu. Batardo vzniklo proto, aby zabránilo v každém případě přechodu nepřítele přes tuto zeď a zdolání příkopu. Název batardo se začal odvozovat, protože stálo na zdi, která se nazývala batardeaux. Používaným názvem je rovněž slovo panenka.

Batardo je jedním z vůbec nedochovalejších fortifikačních objektů v Hradci Králové. Obě tato batarda patří městu, jímž jsou opečovávána. Často jsou však ničena vandaly, sprejery a ostatními nenechavci, kteří si neváží toho unikátního zbytku pevnosti. Jsou výborně dostupná.

Na místě kynety, která vedla hlavním příkopem za ravelinem v Jirákových sadech, se kdysi nacházelo další třetí batardo, které se dodnes bohužel nedochovalo. Celkem se v pevnosti vyskytovala čtyři batarda. Poslední čtvrté batardo se nacházelo ve stejné vzdálenosti jako batardo u Krajského muzea, jen na druhé straně od Pražského mostu na stejném břehu.⁸⁷

Batardo orlické stojí na parcele číslo 236/2.⁸⁸ Batardo při řece Labi stojí na parcele číslo 300/1.⁸⁹ Obě batarda stojí v památkově chráněném území. Majitelem parcel je

⁸⁴ Osobně změřeno.

⁸⁵ Osobně změřeno.

⁸⁶ ROMAŇÁK, Andrej. Pevnosti – pevnost Terezín, Dvůr Králové nad Labem, 1994. ISBN 80-901580-3-X.

⁸⁷ Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771. Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

⁸⁸ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2005 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahliznidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahliznidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

⁸⁹ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2005 [cit. 2009-03-01]. *Zobrazení mapy* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <http://nahliznidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

Statutární město Hradec Králové. Katastrální území je Hradec Králové. Vlastníkem obou batard je Statutární město Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): Batardo na břehu řeky Orlice má souřadnice S (severní šířky) 50,2056° a V (východní délky) 15,8374°. Batardo na břehu řeky Labe S (severní šířky) 50,2017° a V (východní délky) 15,8282°.

5.1.6. Poterna ⁹⁰

V druhé polovině Jiráskových sadů je podle mého měření 2m vysoký tunel nazývaný poterna (viz příloha č. 7, obr. č. 1, 2). Celková výška i s horní zdi je 320cm. Kdysi se v pevnosti nacházela ještě druhá poterna, která se bohužel nedochovala.

Účelem této branky bylo umožnit místní komunikaci a tvořit výpadní bránu z města, zakončenou na obou stranách portály, opatřenými vraty, jak o tom svědčí několik zachovalých závěsových zbytků na obou stranách poterny. Přesněji jsou tam dochovány zbytky horních částí pantů a to na každé straně.

Všechny její zdi jsou cihlové a vyspárované. Součástí poterny byla také předprseň. Hradba, která byla vysoká do výše prsou.

Poterna patří také k dobře dochovaným objektům pevnosti, které jsou dodnes používány. Brankou lze procházet oběma směry, jen je potřeba aby vyšší lidé sklonili hlavu, protože poterna vně měří jen 165cm.⁹¹

Poterna stojí na parcele číslo st 901. Majitelem parcely je Statutární město Hradec Králové. Stojí v památkově chráněném území. Katastrální území je Hradec Králové. Vlastníkem objektu je Statutární město Hradec Králové.

⁹⁰ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5032/121, fasc.4.

⁹¹ Osobně změřeno.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): S (severní šířky) 50, 2052° a V (východní délky) 15,8255°.

5.1.7. Břehy řek⁹²

K pevnostním zbytkům jsou počítány i opěrné zdi^(viz příloha 8, obr. 1, 2) obou řek včetně vypustí pro vodu sloužících kdysi k napouštění a vypouštění hradního příkopu.

Zdivo mají cihlové, na lících stěnách obložené pískovcovými hladce tesanými kvádry. Povrch je kryt pískovcovými deskami, které tvoří římsu. Součástí břehů u vodní hladiny jsou brankovité otvory^(viz příloha č. 8, obr. č. 3) - odtokové štoly, jimiž se vypouštěla v případě zavodňování voda z příkopů nebo se zase vypouštěla z příkopu zpět do řeky.

Roku 1912 byla provedena úprava polorozbořené a zchátralé terasy na pravém břehu řeky Orlice. Břeh byl upraven a vyzdoben od Moravského mostu až k Jiráskovým sadům. Byl vyztužen betonem a obložen pískovcovými kvádry. Původně měl být na opravu použit materiál vzniklý z bourání pevnosti. Výška břehů měla být asi 8m. Tato modifikace by však byla příliš drahá, a tak byla plánovaná výška snížena a břeh byl vyspraven materiálem úplně novým. Podoba po opravě je dodnes stejná.

Zbytek vody z příkopu byl odváděn zvláštním zděným rigolem zvaným kyneta. Po zrušení pevnosti byla kyneta překlenuta a začala sloužit jako hlavní městská stoka. Tyto kynety byly vybudovány celkem dvě. Jedna vedla hlavním příkopem za ravelinem v Jiráskových sadech a ústila do Orlice v místě bývalého třetího batarda, v dnešní době je zde vidět vytékání kanálové vody z této kynety. Druhá kyneta, která je také ještě funkční, se nachází na místě za Labskou elektrárnou.

⁹² JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Součástí nábřežních zdí jsou také brankovité otvory, tzv. výpusti. V dnešní době se na břehu Labe zachovala ještě jedna výpust' a najdeme ji poblíž batarda při hladině vody. Pro dobré pozorovatele je rovněž znatelné místo druhé výpusti, ze které je vidět pouze asi tak polovina horního oblouku. Nachází se v blízkosti Pražského mostu. Břehy řeky Orlice mají své dva dochované brankovité otvory, jeden úplně zazděný, ale viditelný. Druhý byl zazděný, ale část cihel chybí a tak je protějšího břehu řeky vidět nepatrně dovnitř. Obě výpusti se nacházejí nedaleko Orlického batarda směrem k orlické elektrárně.

Břehům řeky Orlice bude dopřána oprava a restaurace. Původní drastický návrh byl po dlouhých diskuzích a debatách zamítnut. Státní podnik Povodí Labe chtěl použít na opravu materiál jako je beton, což je pro tento účel nepřijatelné. Schválen byl v únoru 2009 zásah mírnější, avšak stejně účinný. Na opravu se použije vápenný materiál. Začátkem měsíce května 2009, byl snížen stav řeky Orlice a břehy prošly bližším ohledáním.⁹³

Vlastníkem nábřežních zdí Labe i Orlice je státní podnik Povodí Labe. Na opravách se však podílí i Statutární město Hradec Králové, které má právo na tzv. kosmetické úpravy. Nábřežní zdi i přes svůj dobrý stav, byly v minulých letech povrchově upraveny a očištěny a dostaly tak novější a příjemnější vzhled bez jakýchkoliv velkých zásahů.

5.1.8. Pevnostní brány

Součástí hradecké pevnosti byly celkem tři pevnostní brány. Jsou to Pražská brána, Slezská brána (zvaná též Mýtská brána) a Moravská brána. Názvy bran se odvíjejí od předměstí, ke kterým směřovaly.

Pražská pevnostní brána

Vznik renesanční Pražské brány (viz příloha č. 9 obr. č. 1) spadá přibližně do 80. let 18. století. Původní Pražská brána byla gotická, zůstávala stále funkční a potřebná, proto neměla být zbourána. Avšak bylo rozhodnuto, že musí být postavena nová brána. Nová renesanční brána je proto postavena před bránou gotickou. Na jejím vzniku se podíleli Burian Zedník, Burian Kameník a městský kameník Jiří.

⁹³ Ing. Ivo Kadleček, 26. 5. 2009

Používaným materiálem byl pískovec, který byl rovněž upotřeben na stavbu Bílé věže a vodárenské věže Kropáčka. Brána byla postavena z velkých opracovaných pískovcových kvádrů a byla vyspárována. Na bráně byl bosovaný pilíř a nábrežní hranolová římsa. Hlavní a postranní vchody byly zakončeny obloukem.⁹⁴ Vedle hlavního vchodu byly po straně vytvořeny dva menší vchody pro pěší, do kterých se vcházelo po lávkách. Aby bylo možné projít bránou přecházelo se přes mostky vedoucí přímo do Pražské brány. K bráně patřil ještě strážní domek důležitý pro efektivnější obranu.

Slohově se řadila nová Pražská brána k poutavým renesančním skvostům, zdobící vchod do pevnosti.

Zbourání této památky bylo v důsledku mylné představy, že brána nemá žádnou historickou ani stavební hodnotu. A tak po snaživém, ale neúspěšném dopisování s centrální komisí ve Vídni bylo rozhodnuto o zbourání brány spolu s bránou Slezskou

Počátek jejího bourání spadá do roku 1873, kdy byla započata destrukce samotného průčelí brány. Konečné účty za bourání Pražské brány byly předloženy J. Čermákem 8. 2. roku 1899. Město si nechalo šest týdnů na prozkoumání záležitosti a nakonec souhlasilo.

Součástí brány byl dvouocasý lev a písmeno G. Uprostřed se nacházel kalich. Po stranách kalichu byl vpravo Kristus na kříži, vedle Panna Marie a sv. Jan. U nohou Krista klečí Máří Magdaléna. Vlevo byl Kristus se sepjatýma rukama v zahradě Getsemanské a u jeho nohou naslouchají učedníci.

Jediným pozůstatkem po Pražské bráně jsou kartuše spolu s replikami lvích hlav zazděné do stěny pivovaru v Komenského ulici u nového uměle vytvořeného vjezdu v pískovcové zdi pivovaru ze strany u zimního stadionu.

Moravská pevnostní brána

Moravská brána (viz příloha č. 10 obr. č. 1) byla vystavěna těsně před Moravským mostem. V době prusko-rakouské války se koncem července roku 1866 se za touto branou konaly pravidelné trhy.

⁹⁴ Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5025, fasc. 3, plán věže Pražské brány 1814.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5029, fasc. 3, plán Pražské pevnostní brány 1870.

Stejně jako Pražská a Slezská brána byla vystavěna z pískovcových kvádrů a vyspárována. Na bráně byl bosovaný pilíř a nábrežní hranolová římsa. Hlavní vchod byl zakončen obloukem.⁹⁵ Do brány se vcházelo přes most, který po četných úpravách plní svou funkci ještě dnes. Měla i dva vchody pro pěší. Těsně za branou stál její strážní domek stejně tak jako u dvou ostatních bran.

V současné době se ze samotné brány nedochovaly žádné části. Jedinou dochovanou částí je most, který po mnoha úpravách stojí a plní svou funkci dodnes.

Slezská pevnostní brána⁹⁶

Slezská brána (viz příloha č. 11, obr. č. 1) se také nazývala Mýtská brána. Její vnitřní část se nacházela před vstupem na Malé náměstí. Do vnější části, která měla vzhled velmi podobný ostatním branám, se vcházelo rovněž po pevnostním mostě. Jako ostatní brány měla i dva vchody pro pěší. Sestávala ze dvou částí, stejně jako brána Pražská.

Věž vnitřní Mýtské brány je z venku dobře zachovalá a zdobí levou stranu cesty při výstupu na Malé náměstí. Má novou střechu a není na ní z vnější strany vidět žádné poškození. Horší je to ovšem s jejím vnitřkem patřícím částečně k Movies baru. Věž obklopují z obou stran bytové jednotky. Průchod stojící nad budovou se nedochoval. Vlevo nahoře věže se nacházela a ještě nachází písmena G a W. Význam písmene G je Gradec a význam písmene W je pravděpodobně odvozen od křestního jména Vladislava Jagelonského. Zlý jazykové také tvrdí, že význam písmen je takovýto: Za branou sídlí grobiáni welcí.

Vznik této brány je datován do roku 1476. Při budování pevnosti v druhé polovině 17. století byla zbořena velká věž vnitřní Mýtské brány z 15. století. Samotná Slezská brána byla zbourána v 70. letech 19. století.

⁹⁵ Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5029, fasc. 3, plán Pražské pevnostní brány 1870.

⁹⁶ Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5024, fasc. 3, plán věže Slezské (Mýtské) brány 1810 – 1814.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5028, fasc. 3, plán na demolici městské Slezské brány 1870.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5010, fasc. 3, plán pevnostní slezské výpadní branky 1769.

Dochovaná věž bývalé Mýtské brány s číslem popisným 2, stojí na parcele číslo 3.⁹⁷ Vlastnické právo užívá rodina Elsnerova.⁹⁸ Způsob ochrany nemovitosti je Památkově chráněné území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): S (severní šířky) 50,2102° a V (východní délky) 15,8373°.

5.2. Pevnostní budovy

Kromě samotných hradebních objektů měla každá pevnost navíc různé budovy, sloužící k válečným účelům nebo naopak v míru pro potřebu vojenských služeb. Jsou to například: prachárny, zbrojnice, zásobárny, různá skladiště, strážnice, vězení, nemocnice a jiné.

5.2.1. Kasárny pro pěchotu⁹⁹

Kasárny pro pěchotu (viz příloha č 12., obr. č. 1, 2) byly postaveny v letech 1785 – 1788 v blízkosti řeky Orlice. Kvůli rozmočenému podloží, musely být základy posazeny na hustě seřazené a hluboko zatlučené piloty a rošty. Tyto kasárny si pro špatné odtékání

⁹⁷ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW:<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

⁹⁸ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

František Elsner 1/10 podílu na pozemku a parcele, Jan Elsner 1/20 podílu na pozemku a parcele, Lukáš Elsner 1/20 podílu na pozemku a parcele, Vladimír Elsner 1/10 podílu na pozemku a parcele, Emílie Elsnerová 7/10 podílu na pozemku a parcele.

⁹⁹ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5014, fasc. 3. plán kasáren pro pěší vojsko 1776.

dešťové vody z dvorku vysloužily označení vodní, což bylo odvozeno z německého překladu Wasserkaserne. Poté se jim však dostalo i českého názvu, a to kasárny Vodičkovy podle zvláštní podobnosti jména v Praze po existující ulici Vodičkově, pojmenované podle Jana Vodičky, který měl v patnáctém století v této ulici největší dům. V němčině se nazývala pražská ulice Wassergasse, což se do češtiny překládalo jako Vodní ulice. Ovšem správný název ulice měl znít Vodička – gasse, protože příjmení se nemá nikdy překládat do jiné řeči. Název Vodičkova ulice zůstal díky tomu, že pražská ulice byla v němčině nazývána Wassergasse a česky ulice Vodičkova. Dnes jsou nazývány také jako Žižkovy kasárny.¹⁰⁰

Tyto kasárny jsou velice prostorné, sestávají za čtyř velikých budov tvořících obdélník a v jejich středu se nachází prostorný dvůr. Všechny tyto budovy mají velmi silné zdi a všechny přízemní místnosti jsou klenuté. Místnosti v prvním patře jsou umístěny stejně jako v přízemí při obvodové zdi. Vcházelo se do nich z místností sekundárních. Toto uspořádání místností bylo typické pro všechny tehdejší kasárenské budovy. Sekundární místnosti jsou osvětlovány okny z chodby, což nikdy příliš nedostačovalo.

Ve druhé polovině 20. století byly na budovách provedeny úpravy. Byla rozšířena chodba na úkor místností sekundárních, vzniklo několik příčných zdí, které vytvořily místnosti primární s velkými okny do dvora. Zúžením sekundárních místností vznikla i sekundární chodba.

Vnější úprava budov je celkem jednoduchá, okna a vchody jsou jednoduše vroubeny. Příkladem tehdejší vojenské architektury byly čtyři hlavní vchody s krásně upravenou fasádou. Dodnes zůstal zachován pouze jeden vchod a jeden vjezd a to naproti schodům Bono Publico na Komenského třídě.

Tyto čtyři kasárenské budovy se na svých koncích nedotýkají, a proto jsou spojeny krátkým a užším pouze jednopatrovým traktem. V prvním patře traktu je umožněn přechod z jedné budovy do druhé. Trakt také tvořil přímý vjezd do dvora a po stranách měl i vchody pro pěší, kterými se vcházelo do budov sousedních. Na rozdíl od jednoduché fasády ostatních budov tento trakt vyniká svou bohatostí zdobení. Vjezd, průchody a okna jsou polokruhovitě sklenuty, nad hlavní římsou jsou zdobeny nízkou zdí zvanou atika.

¹⁰⁰ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.
JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

Kasárny sloužily jako ubytovna pro pěší vojsko a později i jako ubytovna pro dělostřelectvo. Dodnes se využívají k vojenským potřebám ministerstva Obrany.

Průběh času však i na těchto budovách zanechal znatelné šrámy. Tři ze čtyř traktů byly upraveny tak, aby jimi mohla projíždět široká auta. Průjezdy byly opětovně zazděny. Zmizely i původní vchody do traktů, které byly také zazděny. Původní omítka byla nahrazena novou, moderní. Svou neporušeností dnes vyniká jen jeden z těchto objektů, a to v Komenského třídě poblíž autobusové zastávky. Ostatní trakty jsou v žalostném stavu viditelném na první pohled. Popraskané zdi a porušená omítka dělají kasárnám špatné jméno.

Jako u ostatních pevnostních zbytků už byly vysloveny návrhy co s kasárnami podniknout, aby byly zcela využity. Město však zatím nejedná s vlastníkem tohoto objektu a to s Ministerstvem obrany ČR. Je asi lepší, že vlastníkem stále zůstává právě tento majitel, protože návrhy na přestavbu kasáren jsou poměrně radikální a změni celý jejich vojenský a unikátní ráz. Jedním z návrhů bylo udělat z kasáren supermarket. Součástí představy bylo i to, že mělo být na nádvoří vybudováno velké parkoviště. Od tohoto nereálného návrhu bylo upuštěno. Starším řešením jak naložit s kasárnami bylo využít je jako bytové jednotky. Tato přeměna by však s sebou nesla zbourání unikátních traktů a otevření prostoru uvnitř kasáren. Utrpěly by tak zároveň všechny budovy, vybudováním nových vnitřních příček, odpadů, oken, vchodů aj. úpravami.

Kasárny pro pěchotu s číslem popisným 224 stojí na parcele číslo st 286.¹⁰¹ Vlastnické právo k budově a parcele má Česká republika a příslušnost hospodařit s majetkem státu má Ministerstvo obrany. Způsob ochrany nemovitosti je památkově chráněné území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15m): S (severní šířky) 50,2079° a V (východní délky) 15,8328°, měřeno u vchodu do areálu kasáren.

¹⁰¹ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.
Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

5.2.2. Jezdecké kasárny¹⁰²

Další zachovalé kasárny stojící naproti kasárnám pro pěchotu (viz příloha č. 13, obr. č. 1, 2) byly postaveny v rozmezí let 1766 - 1767. Rovněž jako kasárny pro pěchotu byly vybudovány na zamokřeném prostranství, a tak se jejich realizace rovněž prodražila.

Půdorysně zaujímaly a ještě zaujímají tvar obdélníku se dvěma dvory uprostřed. Přízemní místnosti byly upraveny jako stáje a patra nad nimi byly využity jako ubytovna pro jízdu, později pro dělostřelectvo, kanceláře, skladiště aj.

Všechny místnosti byly klenuté, výjimku tvořily kancelářské místnosti opatřené v pozdější době rovným stropem. Fasádu zdobí čtyři vypouklé široké pásy přerušené jen portály vjezdů. Hlavní vstup do budovy tvoří vjezd ve středu čelní strany což je směrem do ulice Ignáta Hermanna. Mimo tohoto vjezdu jsou v kasárnách ještě čtyři další menší, které se nacházejí na obou bočních stranách. Kromě hlavního a vchodu od zimního stadionu jsou ostatní vchody zazděny, ale je viditelné, kde se nacházely. Zachovány také zůstaly nádrže na vodu pro koně. V budově má dnes sídlo Okresní soud. Z druhé strany je část prostor pronajata na provozování diskotéky s názvem Music club 21.

V minulých letech budova prošla značnými úpravami interiéru. Mezi největší patří určitě půdní vestavba kanceláří pro soudce, provedená v letech 2006 - 2007. Dnešní vzhled kasáren je podobný původnímu, na fasádě nebylo, kromě zazdění několika vchodů, provedeno příliš úprav, které by změnily vzhled.

Budova s číslem popisným 227 stojí na parcele st 283.¹⁰³ Vlastníkem parcely a budovy je stát Česká republika a právo hospodaření s majetkem státu má Okresní soud

¹⁰² JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. *KOLEKTIV.: Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

v Hradci Králové. Způsob ochrany nemovitosti: Památkově chráněné území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15m): S (severní šířky) 50,2074° a V (východní délky) 15,8324°.

5.2.3. Zbrojnice ¹⁰⁴

Bývalá zbrojnice ^(viz příloha č. 14, obr. č. 1,2) stojí v Kozinově ulici mezi Střední zdravotní školou a divadlem Drak.

„Byla 64m dlouhá a 17,7m široká.“ ¹⁰⁵ Budova měla dvě patra, poměrně malá okna a mnoho komínů. Stavení se celkem skládá ze tří budov. Obytné místnosti byly obráceny do ulice se vstupem ze sekundárních místností. Všechny místnosti byly klenuté. Fasáda zadní a nádvoří strany obsahuje v přízemí pět vypuklých pásů přerušovaných devíti velkými arkádovými okny. Přední fasáda se podobá svým vzhledem jezdeckým kasárnám, má také po celé délce probíhající pásy.

Toto celkové uspořádání je jedním z význačných prvků charakteristických pro tehdejší styl a vojenskou architekturu.

Po zrušení pevnosti byla zbrojnice používána také jako kasárny. Dnes je známá také pod názvem Nálepkovy kasárny. Později byla přebudována na vojenskou pekárnu a zásobárnu. Na dvoře kdysi rovněž stával zbouraný kavalír číslo 36.

¹⁰³ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Identifikace objektu podle souřadnic: Identifikace objektu podle souřadnic [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹⁰⁴ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, Sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

¹⁰⁵ JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968, s. 22

Ještě v roce 2006 byla budova neudržovaná a v žalostném stavu. Na první pohled bila do očí oloupaná fasáda a rozbitá skla v oknech poměrně zchátralé stavby kdysi sloužící jako zbrojnice. Toho si bylo město vědomo, a tak se začalo jednat o tom co si bývalou zbrojnicí počít. Původními návrhy bylo např.: udělat ze zbrojnice hotel nebo školu, střední uměleckou školu. Příznivci pevnostních památek a památek obecně doufali, že bude zvolena varianta šetrnější, tedy umělecká škola. V této otázce podle mého názoru zvítězily peníze. Bylo rozhodnuto, že se ze zbrojnice stane hotel, ke kterému bude přistavěno dalších sedm budov spolu s podzemním parkovištěm. Areál budov tak dnes tvoří čtvercový dvůr. Komplex budov má sloužit jako hotel, byty, garáže a komerční prostory s kongresovým sálem.

Výše zmíněný areál budov se nazývá Tereziánský dvůr, toto pojmenování má všem připomínat dávnou historii. Myslím si, že by stačil i název např. Hradecké dvůr nebo jiný název prezentující přímo město Hradec Králové s bohatou historií. I když pravdou a kladem je, že dojde ke zviditelnění tohoto zapomenutého kouta Hradce Králové. Otázkou však zůstává, jestli to přinese jen prospěch nebo starosti a problémy, už třeba jen pro samotné okolí. V komplexu vedle sebe mají stát stavby historického i moderního charakteru. Budovy postavené dodatečně však vypadají, příliš moderně a ke starým historickým budovám se moc nehodí. Jediné čím nové budovy ladí s bývalou zbrojnicí je jejich výška a malá okna. Nejsem velkým příznivcem těchto upravených staveb. Každá změna se uvádí jako oprava a záchrana památky. Ovšem pravda je jinde. Z celé budovy často zůstanou pouze obvodové zdi a tím se naruší celá historická hodnota a téměř vše původní zmizí.

Komplex Tereziánský dvůr by měl být dokončen letos (v roce 2009). Cena stavby se přibližně pohybuje kolem 320 milionů korun. Před samotnou realizací stavby proběhlo důležité archeologické ohledání a projekt je stále pod určitým archeologickým dohledem. Na místě čtvercového dvora budou prováděny hloubkové sondy.

Budova s číslem 336 stojí na stavební parcele st 295/3.¹⁰⁶ Další dvě budovy patřící ke zbrojnici jsou zatím bez čísla popisného a stojí na parcelách st 295/2 a st 295/5.¹⁰⁷ Všechny tři objekty a zbytek komplexu patří Statutárnímu městu Hradci Králové.

¹⁰⁶ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace> >.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa> >.

¹⁰⁷ tamtéž

Způsob ochrany nemovitosti: Památkově chráněné území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15m): S (severní šířky) 50,2079° a V (východní délky) 15,8371°.

5.2.4. Zásobárna ¹⁰⁸

Dochovaná zásobárna (viz příloha č. 15., obr. č. 1, 2) tvoří součást nových kasáren pro pěchotu na třídě Československé armády naproti Žižkovým sadům. „Měří na délku 64m, na šířku 12,7m a má jedno patro.“ ¹⁰⁹ V průčelí uprostřed stojí portál a za ním průchod tvořící hlavní cestu přes dvůr do celého bloku kasáren.

Její fasáda na čelní straně a v přízemní části je tvořena hrubě opracovanými kvádry a pochází z roku 1898. Byla zhotovena podle vzoru dalších dvou budov, které byly postaveny ve stejném roce. Používala se pro skladování střelného prachu.

Průběhem let prošla zásobárna mnoha úpravami a přestavbami. Úpravy velmi ovlivnily její celkový vzhled. Byly zastaveny vchody a zůstal jen hlavní vchod, několiknásobně byl zvýšen počet oken. Fasáda díky četnosti oken byla upravena, někde zmizela původní, jinde byla doplněna nově. Změny se týkaly i jejího interiéru.

¹⁰⁸ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. *KOLEKTIV.: Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

¹⁰⁹ Jaroš. Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968, s. 30.

Vznikla spousta nových příček a místností. Dnes slouží jako komerční sídlo mnoha obchodů, živností a škole. ¹¹⁰

Budova s číslem popisným 216 stojí na parcele číslo st 291/7. ¹¹¹ Vlastnické právo k parcele i budově užívá Statutární město Hradec Králové. Způsob ochrany nemovitosti: Památkově chráněné území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15): S (severní šířky) 50,2123° a V (východní délky) 15,8331°.

5.2.5. Nemocnice ¹¹²

Nemocnice se nachází v blízkosti budovy tehdejšího biskupského semináře a na místě bývalého hradu na třídě ČSA, její čp. je 95. „Postavena je na místě, kde předtím bylo zbořeno několik domů. Měří na délku 160m, šířka je 14m.“ ¹¹³ Tvoří jednopatrovou mohutnou budovu s rozsáhlými hlubokými sklepy. Všechny místnosti jsou klenuté s okny do ulic, kromě severní části budovy, v níž jsou místnosti obráceny na jih.

¹¹⁰ Sídlo zde mají: Prodejna punčochového zboží, ponožek a prádla – Lenka, Kadeřnický salón Ola a Kamila, Dřevěné hračky – antikvariát, Bazar, Alibaba – dárky z exotické dálky, Velkoobchod vlasové kosmetiky, kosmetický salon Merien, Opravna obuvi, A-Z zámkařství, Husqvarna, Lena – pánské kadeřnictví, Lunika a Deštníkářství. V budově má i dvě místnosti Soukromá jazyková škola.

¹¹¹ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>. *Zobrazení mapy* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹¹² JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.
JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.
KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.
TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkostech Československé republiky*, sešit 7, Praha 1934.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5013, fasc. 3, plán stavby vojenské nemocnice.
JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968, s.32.

Po zrušení nemocnice v době před druhou světovou válkou budovu používali vojáci jako kasárny. Podle místa kde stála, získala název hradní kasárny. Po roce 1945 zde byly provedeny velké změny, tím originální vzhled úplně vymizel. Okna byla zbavena svého typického vzhledu a fasáda příznačná pro tehdejší pevnostní styl byla nahrazena obyčejnou moderní omítkou. V celém areálu nemocnice nyní sídlí Policie ČR.

Nemocnice stojí na parcele st 236. Vlastnické právo k parcele a budově má Česká republika a právo hospodařit s tímto majetkem státu má Krajské ředitelství policie Východočeského kraje. Způsob ochrany nemovitosti: Památkově chráněné území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15m): S (severní šířky) 50,2106° a V (východní délky) 15,8328°.

5.2.6. Kavalír 33 ¹¹⁴

Zbytky tohoto kavalíru (viz příloha č. 16, obr. č. 1, 2) se nacházejí po obou stranách zásobárny, v ulici Československé armády. Kavalír je tvořen dvěma přízemními budovami. Jsou to boky kdysi stávajícího kavalíru.

Součástí zásobárny byly tyto budovy až do zrušení zásobárny. Nacházely se v nich pece na pečení chleba, a dostaly proto tak název Pekhaus - pekárna. Při stavbě nových kasáren byly kasematy tohoto kavalíru upraveny. Na hliněném náspu byla přistavěna přízemní budova s malými okny sloužící jako skladiště oděvů, zbraní a zbroje. Přeměna se týkala i vnějšího vzhledu, fasáda byla přizpůsobena tehdejšímu vzhledu zásobárny.

¹¹⁴ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5032/33.

Dotklo se jí rovněž zazdění a přidávání oken a dveří. Budovy byly upraveny také na nějakou dobu jako garáže.

Dodnes jsou obě budovy používány a jsou sídlem několika obchodů¹¹⁵, pekárny a restaurací. Jejich popis je rozdělen na kavalír A vlevo do zásobárny a na kavalír B vpravo od zásobárny.

Kavalír A nemá číslo popisné a stojí na parcele číslo st 291/8, kavalír B rovněž nemá číslo popisné a stojí na parcele st 291/9.¹¹⁶ Vlastnické právo k parcelám a budovám má Statutární město Hradec Králové. Pozemky nejsou zahrnuty do památkově chráněného území. Katastrálním územím je Hradec Králové 646873.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15m). Kavalír A: S (severní šířky) 50,2123° a V (východní délky) 15,8325°. Kavalír B: S (severní šířky) 50,2124° a V (východní délky) 15,8334°.

5.2.7. Dům pro štábní důstojníky¹¹⁷

Dům (viz příloha č. 17., obr. č. 1) se nachází naproti budově České spořitelny. Vystavěn je do jednoho patra s mnoha místnostmi, je hladce omítnut a klenutě podsklepen.

¹¹⁵ V bloku A sídlí Čistírna oděvů, Prádelna, Zahradní technika, Pit Bull Pub, nábytek Kavalír, Dřevo – elektronářadí, Parrot. V bloku B sídlí Kanzelsberger, autodílny Auroštangl, D & D servis – opravna, pekařství Mňam mňam, Magistrát Hk a jeho odbor dopravy, hodinářství Karel Lukeš a dcera, zoo Expo a ovoce a zelenina.

¹¹⁶ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>. *Zobrazení mapy* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹¹⁷ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960. JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. *KOLEKTIV.: Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkostech Československé republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

S odchodem vojenských důstojníků následovala přestavba a zřízení vojenské kanceláře. Vnější vzhled zůstal nezměněn. Po 1. světové válce jsou všechny místnosti uspořádány na bytové jednotky a jsou dodnes pronajímány občanům, přizemí pak různým firmám.¹¹⁸ V 70. letech 19. století byla budova renovována. Dnes jí chybí jen podokenice, zbytek architektury je zachován. Dalšími změnami a opravami prošel bývalý dům pro štábní důstojníky na sklonku 21. století. Dostal novou omítku a byl částečně vnitřně i venkovně opraven. Dnešní stav je slušný a neporušený.

Dům s číslem popisným 81 stojí na parcele st 281.¹¹⁹ Vlastnické právo k parcele a budově užívá Petr Langr a v případě prodeje má předkupní právo Statutární město Hradec Králové. Způsob ochrany nemovitosti: Památkově chráněné území.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15m): S (severní šířky) 50,2104° a V (východní délky) 15,8306°.

5.2.8. Budova ženíjního ředitelství¹²⁰

Tato budova (příloha č. 19, obr. č. 1, 2) se nachází proti Krajskému soudu. Vcházelo se do ní širokým portálem přes dvorek, v němž stojí napravo na jeho podélné straně. Je to budova přízemní a hladce omítnutá. Pod celým domem je klenutý suterén s dvěma

¹¹⁸ Jsou to firmy ARN STUDIO spol., s.r.o., SURPMO a.s., Oriflame Czech Republic spol., s.r.o., Kadeřnický salon EDITH a restaurant INFLAGRANTI.

¹¹⁹ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>. *Zobrazení mapy* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹²⁰ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. *KOLEKTIV.: Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách České republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

místnostmi. Na rozdíl od vrchní části, do které se vstupovalo dveřmi vedoucí z dvora, vchod do podzemních místností se nachází uprostřed obvodové zdi přímo směřující do ulice. Okna v horní části domu vedou do ulice, spodní část budovy má okna jak do ulice, tak i do dvora.

Tento objekt je jeden z mála objektů, které zůstaly skoro v původním stavu. Přestavby byly provedeny pouze na oknech a byla dána nová střecha.

Po zrušení ženijního ředitelství v Hradci Králové bylo celé horní patro přestavěno z kanceláří na byt pro generála 19. pěší brigády, jejíž velitelství bylo umístěno v Hradci Králové. Apartmány využíval až do doby vzniku ČSR, po něm zde bydleli další generálové a nakonec v době protektorátu generál vládního vojska, a to až do skončení 2. světové války.

Později byl prostorný byt přestavěn na tři menší jednotky, které jsou dodnes pronajímány obyvatelům. Jejich další úprava bytů proběhla na přelomu roku 2008 a 2009. Nebytové prostory jsou také pronajímány různým firmám, nyní je v přízemí restaurace. V prvním patře budovy sídlí rovněž firmy. (jaké)

Budova s číslem popisným 219 se nachází na parcele číslo st. 271/2 a dvůr na parcele 113.¹²¹ Samotná budova je ve vlastnictví firmy SURPMO, a.s. a nespadá do památkově chráněného území.¹²² Dvůr patří České republice a právo hospodařit s tímto majetkem státu má Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Na rozdíl od budovy spadá do památkově chráněného území.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15m). Budova S (severní šířky) 50,2104° a V (východní délky) 15,8380°.

¹²¹ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹²² tamtéž.

5.3. Pevnostní mimoměstské objekty

5.3.1. Prachárny ¹²³

Za účelem skladování střelného prachu, munice a pohonných hmot byly postaveny mírové prachárny (viz příloha 19, obr. 1, 2). Mírové se nazývaly z tohoto důvodu, protože v nich byl skladován střelný prach jen v době míru, kdy nebylo ohrožení. Stavěly se kvůli nebezpečí výbuchu ve větší vzdálenosti od města. Jedna se nachází za Plotišti nad Labem u silnice vedoucí k Hořicím, druhá za Kuklenami u silnice vedoucí do Stěžer. Narozdíl od mírových pracháren byly válečné prachárny stavěny přímo uvnitř pevnosti.

Obě tyto mírové prachárny byly stejné. „Sestávaly z jedné budovy 46m dlouhé a 11m široké.“ ¹²⁴ V obvodové zdi byly mřížová velká okna s železnými okenicemi. Je to přízemní pevnostní stavba s valbovými střechami. Mimo to měla obvodová zeď pod okapovou římsou menší větráky. Asi 4m od pracháren se nacházel cihlový plot. Před vchodem se nalézalo široké travnaté prostranství se širokým příkopem a náspem. V blízkosti obou pracháren kdysi stával i strážní domek pro sloužící jako ubytovna pro strážné mužstvo. Strážný domek prachárny u silnice vedoucí k Hořicím odolával dlouho času a nedávno byl zbořen. Na jeho místě dnes stojí dvě nové malé moderní stavby. Po první světové válce byl do kratší strany obvodové zdi pracháren zbudován vjezd s vraty.

Roku 1959 byly obě tyto budovy jako prachárny oficiálně zrušeny. Obě prachárny byly prodány a nejsou už několik let ve vlastnictví města. Prodáním z rukou města byl

¹²³ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.

JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.

TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkách Československé republiky*, sešit 7, Praha 1934.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5032/36.

¹²⁴ JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968, s. 34.

nad prachárnami vyřknut téměř ortel historické smrti. Firmy, které je nyní vlastní, si je přetvořili k obrazu svému, a tak z budov zůstaly původní jen obvodové zdi a střecha. V oknech ani jedné prachárny se už nenachází železné mříže. Cihlové ploty kolem pracháren jsou upraveny. U prachárny za Plotišti nad Labem plot slouží jako ohraničení dalších místností bazaru. Přes opravený plot je překlenuta střecha a tím jsou tvořeny ony místnosti. Prachárna za Kuklenami má stále svůj plot, nicméně má zcela novodobý vzhled, nejsou vidět cihly a je čistě omítnut. Horní část plotu je zakryta stříškou. Okolní terén obou pracháren je srovnán do roviny. Původní pevnostní příkop proto již není viditelný.

V prachárně za Plotišti nad Labem je provozován autobazar firmou Prachárna autoprodej s.r.o. Firma provozující autobazar má prachárnu pronajatou. Vlastníkem pozemku a budovy je firma M E D T E C - V O P , spol. s r.o.¹²⁵

Prachárna za Plotišti nad Labem nemá číslo popisné a rozkládá se na parcele st 125 a její rozlehlý dvůr na parcele 706.¹²⁶ Nespadá do památkově chráněného území. Katastrální území jsou Svobodné Dvory.

Prachárna za Kuklenami nemá číslo popisné a rozkládá se na parcele st 2692 a její dvůr na parcelách 462/1 a 462/3.¹²⁷ Vlastnické právo k budově a parcele užívá Karel Řezníček.¹²⁸ Zbytek dvora, kde stál strážní domek a nyní dvě novostavby, se rozkládá na parcelách st 2851, st 2852 a 462/5.¹²⁹ Jedna budova je bez čísla popisného, druhá má číslo popisné 853. Vlastnické právo užívá firma NOKAMOTO s.r.o. zabývající se prodejem motocyklů, výstroje, oblečení a doplňků na motocykly. Nespadá do památkově chráněného území. Katastrální území jsou Kukleny.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 15m): Prachárna - Plotiště S (severní šířky) 50,2308° a V (východní délky) 15,7901°. Prachárna – Kukleny S (severní šířky) 50,2107° a V (východní délky) 15,7785°.

¹²⁵ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

¹²⁶ tamtéž
Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹²⁷ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

¹²⁸ tamtéž
Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹²⁹ tamtéž
tamtéž

5.3.2. Tambur ¹³⁰

Tambur (viz příloha 20, obr. 1, 2) je válcová věžička složená z pískovcového kamene, která plnila úkol nadzemního krytu schodiště šroubovitého tvaru. Původně bylo jeho místo v rohu zadní části kavalíru.

Po zrušení pevnosti byl umístěn nad studnou bývalého městského vodovodu na východním kraji areálu strojírny ČKD v Plotišti nad Labem. Budoucnost tamburu zatím není jistá. V budoucnu se plánuje stavba dálnice, při které mám být zbourán areál strojírny ČKD a zatím není známo jestli bude tambur přesunut nebo zůstane na svém místě. Dnešní stav tamburu je ucházející a těžko říci, jestli mu blízkost budoucí dálnice nějak neublíží.

Vlastnické právo k parcele i objektu užívá firma HARELDA a. s. Nespadá do památkově chráněného území. Katastrální území jsou Plotiště nad Labem.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 7m): S (severní šířky) 50,2381° a V (východní délky) 15,7944°

5.3.3. Hraniční kameny ¹³¹

V okolí pevnosti se kdysi ve vzdálenosti asi 200 až 800m od starého města na - cházelo několik pískovcových čtyřbokých kvádrů (viz příloha 21, obr. 1, 2) o výšce až 80cm. ¹³² Stěny nadzemní části jsou otesány hladce. Spodní část kamene je o kousek širší než

¹³⁰ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.
JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.
KUPKA, Vladimír. KOLEKTIV.: *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezku*, Praha 2001.
TETOUR, Bohumil. *Průvodce po bojištích a vojenských památkostech Československé republiky*, sešit 7, Praha 1934.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.
Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/ 14 a 15. fasc. 2.

¹³¹ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960.
JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

vrchní část a je otesána jen hrubě. Vrch kamene je u některých rovný, u jiných mírně zaoblený.

Jako němi svědkové původně označovaly tyto kameny hranici, kam až dosahovalo pevnostní území kolem města. Stávaly tam, kde se měnily hraniční čáry.

*„Všechny kameny mají na čelní straně vytesány tři písmena KKF, což jsou začáteční písmena německého nápisu kaiserlich königliche Fortifikation, což v českém překladu zní: císařské královské opevnění. Nad tímto nápisem je pak číslo dotyčného mezníku s předcházející zkratkou slova Nummero (česky číslo), a to: Nro, No nebo jen N, a pod nadpisem se nachází letopočet, kdy byl kámen pořízen, a který je vytesán za latinským slovem Anno, což česky znamená roku, a je rovněž zkráceno a to písmeny: Ano, Ao nebo A. Některé kameny obsahují mimo to ještě určitá písmena jiná jako C, E, A jejichž význam není dodnes dosti jasný.“*¹³³

Mnoho z těchto hraničních kamenů se dnes nenachází na svém místě. Některé překážely majitelům pozemků při stavbách, a tak byly jako nepotřebné odstraněny, zastaveny do základů nebo jen tak někde pohozeny. Malá část byla zachráněna přičiněním památkářů a různých sběratelů. V současnosti (1. 5. 2009) jsou tři vystaveny v muzeu, asi šest se nachází v depozitáři muzea.¹³⁴ Dva hraniční kameny se nalézají v areálu Fakultní nemocnice poblíž oční kliniky. GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 7m). Dva hraniční kameny v areál Fakultní nemocnice S (severní šířky) 50,2011° a V (východní délky) 15,8328°. Katastrální území je Pražské Předměstí.

Další dva kameny se nacházejí v parku v Pekařově ulici. Nacházejí se v památkově chráněném území. GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 6m): hraniční kámen blíž k mateřské škole S (severní šířky) 50, 2023° a V (východní délky) 15,8486°, druhý hraniční kámen S (severní šířky) 50, 2023° a V (východní délky) 15,8480°. Katastrální území je Nový Hradec Králové.

3.3.4. Silniční patníky¹³⁵

U silnice vedoucí k Novému Hradci Králové, která byla v pevnostním rajónu vzhledem k jeho zavodnění vystavěna na vysokém náspu tak, že převyšovala okolní

¹³² osobně změřeno

¹³³ JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968. s. 34.

¹³⁴ Informace od pana Mgr. Jana Jakla

¹³⁵ JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*. Hradec Králové, 1960. JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

terén, se nachází při jejím levém kraji řada stojatých pískovcových válcových kamenů (viz příloha 22, obr. 1) vzdálených od sebe přibližně 5 až 10m.¹³⁶ Silniční patníky jsou průměrně 85cm vysoké a 35cm široké.¹³⁷ Vrchní část kamene je zaoblená, horní dvě třetiny kamene jsou hladce opracovány, dolní jedna třetina je hrubě opracovaná a má tvar hranolu, aby v zemi lépe držel. Všechny patníky jsou z jednoho kusu pískovcového kamene a bez nápisu.

Na svém místě dnes stojí osm silničních patníků, jeden je v depozitáři muzea, další zdobí zahradu v Orlické kotlině na soukromém pozemku.¹³⁸

V době existující pevnosti měly tyto kameny a dokonce i dnes mají za úkol upozornit chodce a vozy na strmý svah po stranách silnice.

Z těchto kamenů dnes již mnoho chybí. Některé byly odneseny, jiné rozbity nebo zastavěny do základů domů. Ty, které jsou ještě dnes vidět, jsou poměrně dost zasunuty do země, různě nahnuty a vybočeny.

Kromě těchto válcovitých silničních patníků po levém okraji silnice se nacházely na opačné straně patníky tvaru hranolovitého. Měly stejnou funkci, a to upozorňovat na svah na své straně. Dodnes se žádný nezachoval.

GPS souřadnice (přesností cca 7m): První patník: bráno ve směru od Moravského mostu směrem k brněnskému okruhu, S (severní šířky) 50,2049° a V (východní délky) 15,8359°. Poslední patník S (severní šířky) 50,2038° a V (východní délky) 15,8401°. Katastrální území je Hradec Králové.

Hranolový patník nacházející se na druhé straně od Moravské mostu u hlavní silnice směrem k Brněnskému okruhu S (severní šířky) 50,2052° a V (východní délky) 15,8344°. Katastrální území je Hradec Králové.

¹³⁶ Osobně změřeno.

¹³⁷ Osobně změřeno.

¹³⁸ Silniční patníky jsem osobně spočítala. Informaci o silničním patníku v depozitáři jsem dostala od ředitele Muzea východních Čech v Hradci Králové- PhDr. Zdeňka Zahradníka. Majitel patníku na soukromém pozemku nechce být uváděn. Nicméně patník je v ukázkovém stavu.

5.4. Ostatní pevnostní pozůstatky ¹³⁹

Výše zmiňované pozůstatky, které po dlouhá desetiletí svíraly samotné srdce Hradce Králové, jsou nejznámějšími, nejviditelnějšími a nejzachovalejšími zbytky mohutné bastionové pevnosti. Právě mimo tyto viditelné části pevnosti můžeme najít ještě další drobné pozůstatky, jež nejsou tak dobře znatelné na první pohled.

Jako první bych se ráda zmínila o hradbách a jejich terasách, i když jejich vznik spadá přibližně do 13. století. Rozkládající se téměř kolem celého starého města byly postupně doplňovány a opravovány i v osudný čas vzniku Josefínské pevnosti v Hradci Králové. V tomto jižním úseku jsou hůře pozorovatelné, a to z toho důvodu, že před nimi stojí bytové domy. Hlavně v této jižní části jsou hradby v žalostném stavu. Jen o malou část se někdo stará tak, aby se hradby mohly pyšnit v celé své kráse. Spousta úseků je zanedbaná, rozvalená, různě pospravovaná a najdou se i části, kde místo cihlových hradeb vidíme betonový blok nebo části, kde místo cihel nahrazují pískovcové kvádry. Péče o tuto část hradeb je složitá z důvodu vysokých částek na opravu a mnoha vlastníků, protínají se tu zájmy firem, soukromých majitelů, Statutárního města Hradce Králové i Biskupství královéhradeckého.

Západní část hradeb u nově zrekonstruovaného pivovaru byla v minulém roce 2008 spolu se samotným pivovarem zcela opravena a má nový vzhled. Nové schodiště, nový materiál a upravené vnější průčelí dnes charakterizuje tuto část pevnosti.

Další část hradeb na severozápadě naproti budově České spořitelny. Tento blok je ve stavu ucházejícím, ale rozhodně by mu neuškodila celková oprava.

Poslední je blok hradeb rozkládajících se na severu v Žižkových sadech, který také v minulých letech podstoupil rozsáhlou opravu. Hradby byly rozebrány, přespárovány,

¹³⁹ Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, Původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

SLAVÍK, Jiří, Královéhradecká pevnost – stavba a zásobování jako organizační problém velkého rozsahu. In *Královéhradecko – historický sborník pro poučenou veřejnost* 3, 2006, s. 79 – 107.

nahrazeno nevyhovující zdivo a cihly. Byly odstraněny náletové dřeviny, keře a jiné překážky. Bohužel zmizelo i jedno patro terasy a místo čtyř zůstaly jen tři.

Při opravách všech částí hradebních teras byly prováděny archeologické průzkumy a vše proběhlo pod archeologickým dohledem.

Další pozůstatkem je Pouchovský hřbitov (viz příloha 23, obr. 1), který sloužil jako vojenský hřbitov. Od roku 2006 prochází dříve opomíjená památka rekonstrukcí. Založení hřbitova spadá do roku 1810. Své místo odpočinku zde našlo několik stovek vojáků. Na hřbitově jsou pochováni důstojníci, kteří zemřeli v pevnosti, ti co se zemřeli v době prusko-rakouské války (původně však, kvůli uzavření pevnosti byli pohřbíváni za Slezskou branou u Orlického mostu). Na tomto místě odpočívají i vojáci padlí v době 1. světové války, dále civilní vojenští zaměstnanci, rodinní příslušníci vojáků, četníci a piloti. Historii hřbitova lze od listopadu roku 2008 nalézt přímo za jeho branou na informačních cedulích.

Vlastníkem parcely č. 350 je Statutární město Hradec Králové. Nenachází se v památkově chráněném území. Katastrální území je Pouchov.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): S (severní šířky) 50, 2286° a V (východní délky) 15, 8455°.

V okolí starého města zůstalo zachováno také uspořádání některých ulic, které opisují tvar pevnostních linií dobře viditelných na každé královéhradecké mapě. (ale hůře rozeznatelný v terénu) Příkladem je např. areál Krajského soudu a k němu těsně přiléhající vězení postavené ve tvaru bývalého bastionu č. II. Celý bastion opisuje ulice Pospíšilova třída, Hradební ulice a konec ulice Československé armády. Dále na místě bývalého bastionu č. VIII., který lemují ulice Divišova, Šimkova, Opletalova a ulice Československé armády.

V okolí dřevěného kostelíku v Jiráskových sadech se nacházel rozlehlý příkop, který byl částečně zasypán a jehož část je stále znatelná.

Rozkládá se větší částí na parcele st 235/29.¹⁴⁰

Vlastníkem parcely je Statutární město Hradec Králové. Nachází se v památkově chráněném území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): S (severní šířky) 50,2061° a V (východní délky) 15,8275 °.

¹⁴⁰ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.
Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

Další zapomenutou částí je val začínající na Orlickém nábřeží a pokračující až k letnímu kinu Širák na pravém břehu řeky Orlice. Prochází přes parcely 151/5, 151/6, 151/1 a na pravé straně valu přes několik soukromých pozemků.¹⁴¹ Vlastnické právo k parcelám má Statutární město Hradec Králové (mimo soukromých pozemků).¹⁴²

Val se nachází v památkově chráněném území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): Začátek valu: S (severní šířky) 50,2075° a V (východní délky) 15,8406°, konec valu: S (severní šířky) 50,2058° a V (východní délky) 15,8381°.

Jiný val se nachází na parcelách 156, 276, 155/1 vede od místa, kde se nacházejí loděnice až po ulici U Plováren.¹⁴³ Vlastnické právo k parcelám má Statutární město Hradec Králové. Katastrální území je Hradec Králové. Val se nachází v památkově chráněném území.¹⁴⁴

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 10m): začátek valu: S (severní šířky) 50,2092° a V (východní délky) 15,8431°, konec valu: S (severní šířky) 50,2094° a V (východní délky) 15,8475°.

K pevnosti také kdysi patřila i vojenská plovárna, která se nacházela v místech, kde dnes stojí Vodácký klub VK Slavia Hradec Králové, v ulici U Plováren 675 na pravém břehu řeky Orlice.¹⁴⁵ Zachovány zůstaly staré dřevěné převlékárny (viz příloha 24, obr. 1,2). Dnešní vzhled je velice pěkný, z čehož vyplývá, že byly opraveny a udržovány. Těžko ovšem říci, kolik toho vzhledem k opravám ještě na převlékárnách zůstalo původního. Nicméně se k nim nedá volně přijít, jsou na soukromém pozemku. Pro odvážlivce je možná varianta nahlédnout či připlavat na loďce z levého břehu Orlice. Jinou variantou je stát se členem zmíněného Vodáckého klubu Slavia Hradec Králové.

¹⁴¹ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹⁴² Jan Šandera, 1. 3. 2009.

¹⁴³ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹⁴⁴ Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

¹⁴⁵ Jaromír Topol, 1. 4. 2009.

Celá loděnice se nachází na parcele 154/3.¹⁴⁶ Vlastnické právo k parcele má VK Slavia Hradec Králové.¹⁴⁷ Katastrální území je Hradec Králové. Pozemek je v památkově chráněném území.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 12m): S (severní šířky) 50,2090° a V (východní délky) 15,8441°.

Posledním zcela opomíjeným pozůstatkem, který budu představovat je budova zvaná solnice. Je to dům s č. p. 680. Předpokládá se, že objekt byl kdysi součástí samotného hradu. Solnice kdysi sloužila jako místo, kde se platilo clo ze soli a jako sklad soli. Byla zde i možnost pro obchodníky na cestách si zde svou sůl dočasně uskladnit. Budova se nachází na okraji. Později sloužila ke skladování dalších věcí, pravděpodobně asi různých potravin.

V roce 1925 prošla solnice rekonstrukcí na obytné jednotky. V roce 2002 bylo nutné provést další rekonstrukci, protože předchozí majitelé dům značně poškodili. Dnes slouží solnice stále jako dům s bytovými jednotkami. Solnice je dnes dostupná skrz průchod, který se nachází v Zieglerově ulici.¹⁴⁸ Pod solnicí se nachází i dělostřelecká baterie.¹⁴⁹

Vlastnické právo k parcelám a budově má Statutární město Hradec Králové. Solnice se nachází v památkově chráněném území. Katastrální území je Hradec Králové.

GPS souřadnice (osobně měřeno s přesností cca 12m): S (severní šířky) 50,2106° a V (východní délky) 15,8314°.

¹⁴⁶ *Identifikace objektu podle souřadnic* [online]. 2004-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/MapaIdentifikace>>.

Zobrazení mapy [online]. 2004-2009 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/Mapa>>.

¹⁴⁷ tamtéž

¹⁴⁸ Informace k solnici jsem získala od několika osob: Mgr. Jana Jakla, 20. 5. 2009., Mgr. Radka Bláhy, 25. 5. 2009., Jaromíra Topola. 1. 5. 2009.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, Celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

¹⁴⁹ tamtéž

6. Závěr

Tato práce se zabývá okolnostmi rušení královéhradecké pevnosti. Snaží se přehledně shrnout kromě nejdůležitějších událostí i detaily celého tohoto zdlouhavého a často velmi komplikovaného procesu. Kromě fyzické likvidace je především popsáno společenské pozadí i průběh jednání včetně okolností, které vedly nebo naopak komplikovaly konečné rozhodnutí. Další velmi důležitá kapitola se věnuje pevnostním pozůstatkům a jejich osudu, jež se mi podařilo v nemalém množství odhalit. Současné technické vybavení umožnilo i využití moderní technologie GPS pro přesnější a jednoznačné určení polohy jednotlivých součástí pevnostního systému. Pro lepší orientaci a představu o pozůstatcích jsem přidala i obrazovou přílohu ve formě autorských fotografií a map. Měření pomocí GPS a fotografování byly užitečnou součástí mého bádání, protože mi umožnily (tedy spíše vyžadovaly) osobní ohledávání jednotlivých částí pevnostního systému, což dodalo celému bádání příjemně konkrétní formu.

K psaní tohoto tématu mě zavedla prostá zvědavost a zájem o osud zbytků pevnosti. Stěžejní kapitolou jak píše výše, byl proces zrušení pevnosti. Postupně jsem se ponořovala do tajů zápisů městské rady a zastupitelstva a osobního fondu Vincence Pauluse a odhalovala jsem informace potřebné pro mou práci. Archivního materiálu je nemalé množství a stále je co objevovat. Velkou nevýhodou byl fakt, že další informace k tomuto tématu jsou ve vojenském archivu ve Vídni. Jehož návštěva pro mě byla finančně i časově nedostupná a čeká tak na další badatele.

Rukama mi prošlo velké množství literatury, novinových článků i archivních pramenů. Literaturu týkající se historie Hradce Králové bych ohodnotila jako velmi zajímavou, nicméně se často velmi podobala. Literatura k tématu pevnosti je zastoupena podle mého názoru, ve velmi malém množství a je příliš zastaralá, nicméně knihy vydané k tomuto tématu jsou přesto kvalitní a skrývají mnoho důležitých informací. Kusé informace bylo možné dohledat i na internetových stránkách, kde ale nebyly k dispozici v žádné ucelené formě. Dalším handicapem bylo i to, že do května 2009 neexistovaly žádné informační materiály o pevnosti nebo jejich částech, které by se daly využít jako základní vodítka. V průběhu realizace této práce byla „zprovozněna“ naučná stezka po zbytcích pevnosti, kterou spravuje město Hradec Králové. Nevýhodou stezky je, že obsahuje pouze nejznámější pozůstatky.

Jedním z důvodů proč jsem se pro toto téma rozhodla, byla i touha seskupit co nejvíce informací týkajících se vzniku královéhradecké pevnosti, protože dosud tento souhrn neexistoval. Myslím si, že mnou cíle vytyčené se mi podařilo splnit, ale zároveň musím zmínit, že existuje ještě celá řada zajímavých detailů, které jsem pro předem omezený rozsah bakalářské práce bohužel nemohla zařadit.

Hradec Králové nabízí mnoho pokladů tomu, kdo se umí dobře dívat a nespěchá.

7. Seznam použité literatury a pramenů

Knihy

- ČESKÝ SVAZ PROTISFAŠISTICKÝCH BOJOVNÍKŮ. *Malá pevnost Terezín*, Praha 1976. ISBN není uvedeno
- DOUBEK, Zdeněk, - Lajdar, Milan. *Kouzlo objevů, čtení o starém Hradci*, Mladá Boleslav, 2002. ISBN 80-901267-7-4.
- DOUBEK, Zdeněk, - NĚMEČEK, Jiří. *Starý Hradec Králové I.*, Hradec Králové, 1997. ISBN není uvedeno.
- DOUBEK, Zdeněk, - NĚMEČEK, Jiří. *Starý Hradec Králové II.*, Hradec Králové, 1998. ISBN není uvedeno.
- DOUBEK, Zdeněk, - NĚMEČEK, Jiří. *Starý Hradec Králové III.*, Hradec Králové, 1998. ISBN není uvedeno.
- DOUBEK, Zdeněk, - NĚMEČEK, Jiří. *Starý Hradec Králové IV.*, Hradec Králové, 1999. ISBN není uvedeno.
- DOUBEK, Zdeněk, - NĚMEČEK, Jiří. *Starý Hradec Králové VI.*, Hradec Králové, 2000. ISBN není uvedeno.
- DOUBEK, Zdeněk, - NĚMEČEK, Jiří. *Starý Hradec Králové VII.*, Hradec Králové, 2005. ISBN není uvedeno.
- DOUBRAVA, Aleš, - Malina, Jiří. *Model Hradecké pevnosti*, Hradec Králové, 1980. ISBN není uvedeno.
- DOUBRAVA, Aleš. *Hradec Králové v obrazech tří století*, Hradec Králové, 1971. ISBN není uvedeno.
- DVOŘÁK, Stanislav. *Mezi Labem a Orlicí*. Hradec Králové, 1941. ISBN není uvedeno.
- FRANKERBERGER, O.: *Bitva u Hradce Králové*, Chlum, ISBN není uvedeno.
- HONL, Ivan. *Pevnost Terezín, Praha 1933*. ISBN není uvedeno
- JAKL, Jan. *Bitva u Hradce Králové L. P. 1866*, Hradec Králové, 1996. ISBN není uvedeno.
- JAKL, Jan. *Architektonické památky Královéhradecku*, Hradec Králové, 1998. ISBN není uvedeno.
- JAKL, Jan. *Hradec Králové – Zmizelé Čechy*, Praha, 2005. ISBN 80-7185-723-8.
- JAKL, Jan. *Hradec Králové*, Hradec Králové, 1997. ISBN není uvedeno.

- JAKL, Jan. *Hradec Králové*, Hradec Králové, 2001. ISBN není uvedeno.
- JAROŠ, Otakar. *Existující objekty bývalé pevnosti královéhradecké*, Hradec Králové, 1960. ISBN není uvedeno.
- JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968. ISBN není uvedeno.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *AŽ malá ilustrovaná encyklopedie*, Praha, 1999. ISBN 80-86044-12-2.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *UNIVERSUM všeobecná encyklopedie 3. díl / F-H*, Praha, 2000. ISBN 80-207-1116-3
- KOUDELKOVÁ, Lia – VÍCH, František. *Bibliografie města a okresu Hradce Králové – část druhá*. Hradec Králové, 1970. ISBN není uvedeno.
- KUBÍČEK, Alois Antonín, - WIRTH Zdeněk. *Hradec Králové – Město český královen, Město Ulrichovo*, Hradec Králové 1939. ISBN není uvedeno.
- KUPKA, Vladimír a KOLEKTIV. *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2001. ISBN 80-7277-047-0.
- KVĚTENSKÝ, Vlastimil, - ŠŮLA, Jaroslav. *Hradec Králové - městská památková rezervace*. Hradec Králové, 1963. ISBN není uvedeno.
- LINHART, J.: *Slovník cizích slov pro nové století*, Litvínov 2002. ISBN 80-85843-61-7.
- MALINA, Jiří – LESÁK, V. *Bibliografie novin a časopisů východních Čech z let 1650 – 1945*, Hradec Králové, 1998. ISSN 1211-8176.
- MALINA, Jiří. *Bibliografie o Hradci Králové z let 1709 – 1999*, Hradec Králové 2000. ISBN není uvedeno.
- MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové I./1*, Hradec Králové 1996. ISBN 80-900048-9-X.
- MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové I./2*, Hradec Králové 1997. ISBN 80-900048-9-X.
- MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové II./1*, Hradec Králové 1995. ISBN 80-900048-9-X.
- MIKULKA, Jaromír. *Dějiny Hradce Králové II./2*, Hradec Králové 1996. ISBN 80-900048-9-X
- MLYNÁŘ, Karel. *Ladislav Jan Pospíšil*, Hradec Králové 1933. ISBN není uvedeno.
- PODHRÁZKÝ, Miroslav. *Hradec Králové*. Hradec Králové, 1997. ISBN 80-900682-3-5

RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. Hradec Králové – Slovanské hradiště a počátky středověkého města, Hradec Králové, 1995. ISBN 80-85031-14-0.

RICHTER, Miroslav - Vokolek, V. *Hradec Králové na počátku dějin*, Hradec Králové 1975. ISBN není uvedeno.

ROMAŇÁK, Andrej. Pevnosti – pevnost Terezín, Dvůr Králové nad Labem, 1994. ISBN 80-901580-3-X.

SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého* Praha, 1870. ISBN není uvedeno.

ŠKALOUDEK, Vladimír. *Starosta Hradce Králové František Ulric*, Hradec Králové, 1998. ISBN 80-7041-494-4

TETOUR, Bohumil. Průvodce po bojištích a vojenských památkách Československé republiky, sešit 7, Praha 1934. ISBN není uvedeno.

ULRICH, František. *Osvobození z pout hradebních*, Hradec Králové, 1935. ISBN není uvedeno.

URBAN, Otakar. *Vzpomínka na Hradec Králové - (Drama roku 1866)*, Praha 1986. ISBN není uvedeno.

WIRTH, Zdeněk. *Josef Gočár Praha – Hradec Králové*, Praha. ISBN není uvedeno.

Kupní smlouva

Archivní prameny

Archiv archeologického oddělení, Expertní dodatek ke stavební činnosti. 2001

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 547, Zastupitelstvo března 1893 – duben 1894.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 599, Zastupitelstvo 1879 – 1880.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 599, Schůze městské rady 1892 – 1893.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 587, Zápisky o schůzích městské rady od 13. 8. 1883 – 24. 9. 1886.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5032/1-134, fasc. 1-5, kopie starých pevnostních plánů a odevzdávací plány hradecké pevnosti.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5041, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5039, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5044, fasc. 5, celkový plán nové pevnosti se značením vojenských a veřejných civilních objektů s připojenou legendou, 1771.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5004/ 1-82, fasc. 1, Původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5005/1-65, fasc. 2, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5013, fasc. 3, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů, plán stavby vojenské nemocnice v Hradci Králové 1776.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5014, fasc. 3, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů, plán kasáren pro pěší vojsko 1776.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5010, fasc. 3 původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů. Plán pevnostní Slezské výpadní branky 1769.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5024, fasc. 3, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů, plán věže Slezské (Mýtské brány) 1810 -1814.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5025, fasc. 3, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů, plán věže u Pražské brány 1814.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5026, fasc. 3, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů, plán pevnostních objektů na soutoku Labe a Orlice 1831.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5028, fasc. 3, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů, plány na demolici městské Slezské brány 1870.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 5029, fasc. 3, původní hradecké plány, detaily stavebních prací a pevnostních objektů, plán Pražské pevnostní brány 1874.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 1744, kart. 329, pevnostní hospodářství, pozemky bývalé pevnosti – jejich prodej, hradební materiál apod. 1900 – 1909.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové inv. č. 741, protokol pevnostního odboru 1898 – 1917.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Paulus Vincenc – osobní fond, inv. č. 137, kart. 5, Odstranění pevnostního systému, rozbourání hradeb 1879 – 1893.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Pozůstalost Dr. Františka Ulricha, inv. č. 78, kart. 2, Prodeje pozemků ze zrušené pevnosti.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Pozůstalost Dr. Františka Ulricha, inv. č. 42, kart. 1, Upomínka na počátek boření hradeb královéhradeckých, báseň F. Ulricha – tisk.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Pozůstalost Dr. Františka Ulricha, inv. č. 104, kart. 4, Regulace Orlice.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Rodinný archiv Pospíšilů, inv. č. 10, kart. 1, Členové v městské radě.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Rodinný archiv Pospíšilů, inv. č. 15, kart. 1, Úmrtní oznámení.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Rodinný archiv Pospíšilů, inv. č. 10, kart. č. 1, Památce Ladislava Jana Pospíšila, Text pohřebního zpěvu.

Státní okresní archiv Hradec Králové, Rodinný archiv Pospíšilů, inv. č. 1534.

Noviny, časopisy, sborníky

BÍLEK, T. Jak byla opevňována pevnost královéhradecká r. 1866. Z pamětní knihy gymnasia. In *Osvěta lidu* 29, 1926, č. 50, s. 3. ISSN a ISBN není uvedeno.

Boření hradeb. In *Ratibor* 11, 1894, s. 28. ISSN a ISBN není uvedeno.

Bourání hradeb. In *Kraj Královéhradecký* 10, 1919, č. 33, s. 5. ISSN a ISBN není uvedeno.

Deset let od koupě pevnosti. In *Ratibor* 20, 1903, č. 14, s. 202-204. ISSN a ISBN není uvedeno.

DOMEČKA, L. Obezdivka pevnosti královéhradecké. In *Kraj královéhradecký* 18, 1927, č. 35. ISSN a ISBN není uvedeno.

DOMEČKA, L. Oslava počátků bourání hradeb pevnostních v Hradci Králové před 50 lety. In *Osvěta lidu* 37, 1934, č. 66. ISSN a ISBN není uvedeno.

DOMEČKA, L. Pevnost královéhradecká a její model v Městském historickém museu v Hradci Králové. In *Kraj královéhradecký* 10, 1919, č. 65, s. 2. ISSN a ISBN není uvedeno.

DOMEČKA, L. Počátek boření pevnostních hradeb v Hradci Králové r. 1884. In *Kraj královéhradecký* 11, 1920, č. 22, s. 5. ISSN a ISBN není uvedeno.

DOUBEK, Zdeněk. Kdysi součást pevnosti, dnes...?. In *Puls. Zpravodaj Města Hradec Králové*, č. 11 (1987), s. 10 – 11. ISSN a ISBN není uvedeno.

Dvacetileté jubileum počátku boření hradeb v Hradci Králové. In *Obnova* 10, 1904, č. 40. ISSN a ISBN není uvedeno.

HELWICH, H. R. Z hradecké pevnosti. Vzpomínky z velkých dnů /r. 1866/. In *Osvěta lidu* 25, 1922, č. 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 25, 28, 33, 35, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 47. ISSN a ISBN není uvedeno.

Hlas pro zachování kavalíru č. 35. In *Osvěta lidu* 16, 1911, č. 152. ISSN a ISBN není uvedeno.

HONL, I. *Co stála hradecká pevnost?*. In Hlas národní obrany, ostatní údaje neuvedeny. ISSN a ISBN není uvedeno.

Jak to vypadalo v pevnosti hradecké těsně po skončení bitvy /r.1866/. In *Osvěta lidu* 29, 1926, č. 49, s. 6 – 7. ISSN a ISBN není uvedeno.

JAROŠ, Otakar. Hradec Králové pevnostní systém 18. Století: katalog k výstavě „Hradecká pevnost“. Krajské muzeum, 1968, s. 44. ISSN a ISBN není uvedeno.

Ještě o pevnosti Hradec Králové. In *Osvěta lidu* 17, 1912, č. 40. ISSN a ISBN není uvedeno.

Kácení stromořadí /za pevnostními hradbami/ v Hradci Králové r. 1866 a vysazení nových. In *Osvěta lidu* 30, 1927, č. 15, s. 4. ISSN a ISBN není uvedeno.

Kácení stromů za pevnostními hradbami hradeckými r. 1866. In *Osvěta lidu* 29, 1936, č. 52, s. 4. ISSN a ISBN není uvedeno.

Kavalír č. 35. In *Osvěta lidu* 17, 1912, č. 66, ISSN a ISBN není uvedeno.

Když začali hradeckou pevnost stavět. In *Osvěta lidu* 29, 1926, č. 39. ISSN a ISBN není uvedeno.

KORITENSKÁ, Pavla. Královehradecká pevnost: k 770. Výročí Královského věnného města. In *Kam na Hradecku*, č. 9 (1995) s. 49 – 51. ISSN a ISBN není uvedeno.

LAŠTŮVKOVÁ, Pavla. Hradec Králové – bývalá pevnost. In *Východočeský večerník: týdeník pro Hradec Králové a okolí*, ročník 7, č. 44 (26. 11. 1996) s. 3. ISSN a ISBN není uvedeno.

LEONIER, M. Zakopané miliony. /Pevnosti Josefov a Hradec Králové/. In *Osvěta lidu* 14, 1909, č. 126. ISSN a ISBN není uvedeno.

MALINA, Jiří. Královehradecké obrázky. (170), Pevnost památka hradbnického umění. In *Víkendová káva. Sobotní příloha východočeských Deníků Bohemia*, č. 32 (16. 08. 2003), s. 7. ISSN a ISBN není uvedeno.

MALINA, Jiří. Královehradecké obrázky. (172), Co zůstalo z pevnosti. In *Víkendová káva. Sobotní příloha východočeských Deníků Bohemia*, č. 34 (30. 08. 2003), s. 7. ISSN a ISBN není uvedeno.

MALINA, Jiří. Královehradecké obrázky. (264), K čemu sloužil kavalír číslo 35. In *Víkendová káva. Sobotní příloha východočeských Deníků Bohemia*, č. 29, s. 7 (23. 07. 2005). ISSN a ISBN není uvedeno.

MALINA, Jiří. Královehradecké obrázky. (270), Malá pevnostní abeceda. In *Víkendová káva. Sobotní příloha východočeských Deníků Bohemia*, č. 35, s. 7 (03. 09. 2005). ISSN a ISBN není uvedeno.

MIEDERLE, L. Hradby města Hradec Králové. /Otisk z časopisu „Český lid“/. In *Ratibor* 11, 1984, č. 12. ISSN a ISBN není uvedeno.

Model pevnosti královehradecké /z podnětu L. Domečky/. In *Osvěta lidu* 22, 1919, č. 53. ISSN a ISBN není uvedeno.

NOVÁ, Alena. Pevnost. Boření. In *Kam na Hradecku* 5, č. 9 (1995), s. 49 – 51. ISSN a ISBN není uvedeno.

Pamětní spis v záležitosti převzetí pevnosti Králohradecké. In *Ratibor* 8, 1891, č. 42, s. 498 – 499; č. 43, s. 511. ISSN a ISBN není uvedeno.

Pevnost královehradecká a její model v Městském museu v Hradci Králové. In *Kraj královehradecký* 34, 1943, č. 4. ISSN a ISBN není uvedeno.

PLÁŠILOVÁ, Libuše. Kamenní svědkové královehradecké pevnosti. In *SCAN: časopis Fakultní nemocnice a Lékařské fakulty UK v Hradci Králové*, ročník 11, č. 3 (2001), s. 10 – 11. ISSN a ISBN není uvedeno.

Privilegia c. a k. vojenských pracháren. In *Osvěta lidu* 14, 1909, č. 13. ISSN a ISBN není uvedeno.

Převzetí pevnosti hradecké. In *Ratibor* 5, 1887 – 1888, č. 31, s. 385; č. 32, s. 396-397; č. 33, s. 413; č. 34, s. 424; č. 35, s. 443; č. 36, s. 455; č. 37, s. 467; č. 49, s. 615-616; č. 50, s. 627. ISSN a ISBN není uvedeno.

Příhoda z pevnosti královéhradecké po bitvě u Sadové 1866. In *Osvěta lidu* 39, 1936, č. 52, s. 3. ISSN a ISBN není uvedeno.

SLAVÍK, Jiří, Královéhradecká pevnost – stavba a zásobování jako organizační problém velkého rozsahu. In *Královéhradecko – historický sborník pro poučenou veřejnost* 3, 2006, s. 79 – 107. ISBN 978-80-85031-72-0. ISSN 1214-5211.

Strategický význam pevnosti královéhradecké. /Rec. Honl, V. Kubíček, A.: Bývalá pevnost Hradec Králové. Praha 1934. In *Kraj královéhradecký* 25, 1934, č. 80. ISSN a ISBN není uvedeno.

ŠKALOUDEK, Vladimír. Vojenská pevnost v Hradci Králové urbanistický vývoj města: také městské brány tvořily součást složitého obranného systému. In *Hradecké noviny*, ročník 3, č. 206 (02. 09. 1994), s. 9. ISSN a ISBN není uvedeno.

TICHÝ, F. Boří se pevnostní kavalír č. 35 v Hradci Králové. In *Královéhradecko* 6, 1928 – 1929, s. 73. ISSN a ISBN není uvedeno.

TICHÝ, F. Mizející pevnost královéhradecká. In *Almanach Hradce Králové*. Praha, s. 31-32. ISSN a ISBN není uvedeno.

TICHÝ, F. První boření hradeb královéhradeckých před 60 lety. In *Kraj královéhradecký* 35, 1944, č. 41. ISSN a ISBN není uvedeno.

TICHÝ, F. Vzpomínky na staré bývalé hradby pevnosti královéhradecké. In *Kraj královéhradecký* 33, 1942, č. 48. ISSN a ISBN není uvedeno.

TICHÝ, F. Ze vzpomínek na pevnostní Hradec Králové. In *Královéhradecko* 18, 1927, č. 14, 15. ISSN a ISBN není uvedeno.

To stála hradecká pevnost. In *Kraj královéhradecký* 19, 1928, č. 36. ISSN a ISBN není uvedeno.

TOMAN, František. Na počátku byla pevnost: seriál o Hradci Králové. In *Nové Hradecko*, ročník 31, č. 12 (21. 03. 1989), s. 5. ISSN a ISBN není uvedeno.

TOMEK, V. V. Jak se stal Hradec Králové pevností /léta 1763 – 1790/. In *Ratibor* 7, 1890, č. 7, s. 74-75; č. 8, s. 86; č. 9, s. 98; č. 10, s. 110; č. 11, s. 122; č. 12, s. 134. ISSN a ISBN není uvedeno.

UHLÍŘ, Jaroslav. Na počátku byla pevnost. (16) tvorba a ochrana životního prostředí. In *Nové Hradecko*, ročník 31, č. 23 (06. 06. 1989), s. 5. ISSN a ISBN není uvedeno.

UHLÍŘ, Jaroslav. Na počátku byla pevnost. (17) opatření na řešení faktorů, které ovlivňují životní prostředí. In *Nové Hradecko*, ročník 31, č. 24 (13. 06. 1989), s. 5. ISSN a ISBN není uvedeno.

Upomínka na pevnost královéhradeckou a na rok 1866. In *Ratibor* 23, 1906, č. 48, s. 4. ISSN a ISBN není uvedeno.

V záležitosti hradební. In *Ratibor* 8, 1891, s. 31-32. ISSN a ISBN není uvedeno.

VALDEK, F. Něco o pevnosti Královéhradecké v r. 1866. In *Radtibor* 18, 1901, s. 399-400. ISSN a ISBN není uvedeno.

Vévoda albánský /Basribeg z Dukagjinu/ v Hradci internovaný. In *Kraj královéhradecký* 13, 1922, č. 91 – 92. ISSN a ISBN není uvedeno.

Zbytky středověkého opevnění Hradce Králové. /Historie opevnění od 13. století. In *Kraj královéhradecký* 25, 1934, č. 22, s. 2. ISSN a ISBN není uvedeno.

8. Seznam příloh

- Příloha 1: Pajkrova flošna
- Příloha 2: Pivovarská flošna
- Příloha 3: Střílnová kasemata
- Příloha 4: Ravelin
- Příloha 5: Koridor
- Příloha 6: Batardo na břehu řeky Orlice, Batardo na břehu řeky Labe
- Příloha 7: Poterna
- Příloha 8: Břeh řeky Orlice, břeh řeky Labe, Odtoková štola na břehu řeky Orlice
- Příloha 9: Boření Pražské brány
- Příloha 10: Moravská brána
- Příloha 11: Slezská brána
- Příloha 12: Kasárny pro pěchotu
- Příloha 13: Jezdecké kasárny
- Příloha 14: Zbrojnice, budova po levé straně zbrojnice, vnitřek zbrojnice při přestavbách na jaře roku 2009
- Příloha 15: Zásobárna
- Příloha 16: Zbytky kavalíru 33, blok A
- Příloha 17: Dům pro štábní důstojníky
- Příloha 18: Budova ženijního ředitelství
- Příloha 19: Prachárny
- Příloha 20: Tambur
- Příloha 21: Hraniční kameny
- Příloha 22: Silniční patníky
- Příloha 23: Pouchovský hřbitov informační tabule
- Příloha 24: Dřevěné převlékárny
- Příloha 25: Báseň
- Příloha 26: Plán exitujících objektů pevnosti
- Příloha 27: Mapa pevnosti

9. Resumé

The thesis deals with circumstances of demolition of Hradec Kralove fortress. Its aim is to clearly outline the most significant events as well as details of the lengthy and often complicated process. Apart from the demolition itself, especially social background and also a course of negotiations and their circumstances, which lead to the final decision and sometimes were embarrassing the final solution, are described. Various sources of information such as traditional archive and modern internet were used in the thesis. Appendix of the thesis *with pictures and photos?* Illustrates the state of the city fortress in different time periods. Moreover, the appendix contains geographical positions of individual parts of the fortification system which were obtained by using modern GPS technology in order to get accurate results.

Přílohy

Příloha č. 1
obr. č. 1
Pajkrova flošna

Foto: Iveta Pacholátková, léto 2009

Příloha č. 2
obr. č. 1
Pivovarská flošna

Foto: Iveta Pacholátková

Příloha č. 3
obr. č. 1
Střílnová kasemata

Foto: Iveta Pacholátková, léto 2005

obr. č. 2

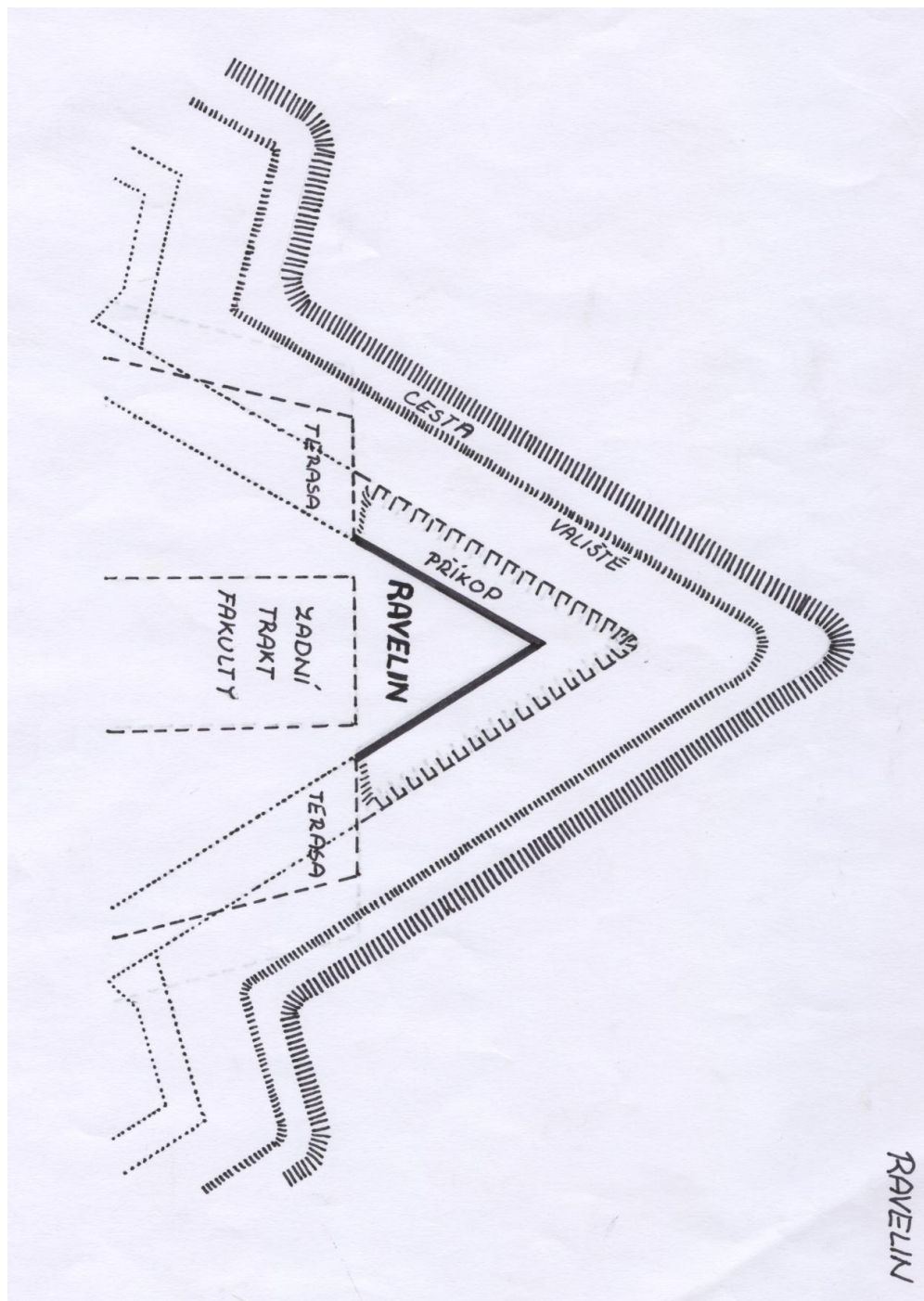

Foto: Iveta Pacholátková, léto 2009

Příloha č. 4

obr. č. 1

Ravelin

Obrázek převzat z knihy: JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*, Hradec Králové, 1968.

Příloha č. 5

obr. č. 1

Koridor

obr. č. 2

Foto: Iveta Pacholátková, léto 2005

Příloha č. 6

obr. č. 1

Batardo na břehu řeky Orlice

Obr. č. 2

Batardo na břehu řeky Labe

Foto: Iveta Pacholátková, zima a léto 2005

Příloha č. 7

obr. č. 1

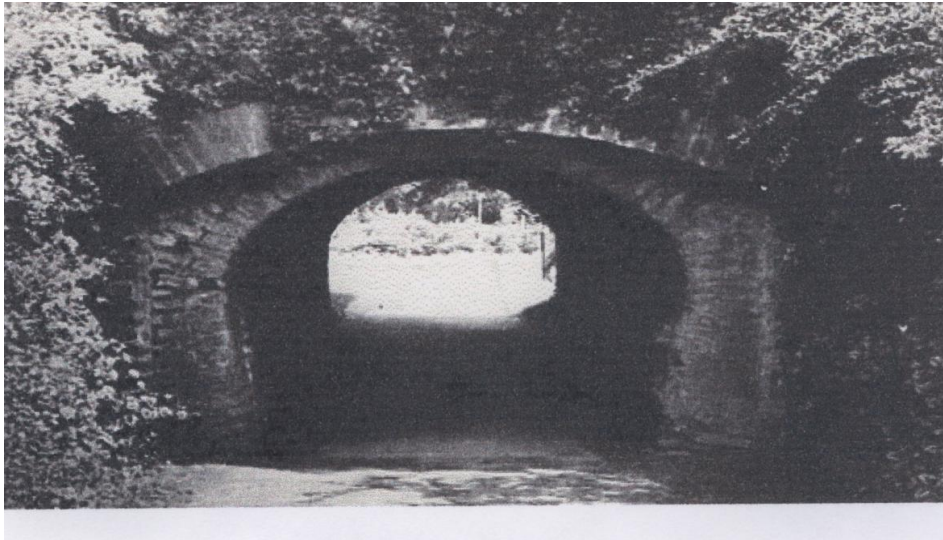
Poterna

Foto: Iveta Pacholátková, léto 2005

obr.č. 2

Poterna z roku 1968

Obrázek převzat z knihy: JAROŠ, Otakar. *Hradec Králové pevnostní systém 18. století*,
Hradec Králové, 1968.

Příloha č. 8
obr. č. 1
Břeh řeky Orlice

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2005

obr. č. 2
Břeh řeky Labe

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2005

obr. č. 3

Odtoková štola na břehu řeky Orlice

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2005

Příloha č. 9
obr. č.1
Boření Pražské brány

Foto: www.hrdeckralove.org

Příloha č. 10
obr. č.1
Moravská brána

Foto: www.hradeckralove.org

Příloha č. 11

obr. č.1

Slezská brána

Foto: www.hradeckralove.org

obr. č. 2

Zbytek Slezské brány

Foto: Iveta Pacholátková, zima 2005

Příloha č. 12
obr. č.1
Kasárny pro pěchotu

obr. č. 2

Foto: Iveta Pacholátková, zima 2005

Příloha č. 13
obr. č.1
Jezdecké kasárny

obr. č. 2

Foto: Iveta Pacholátková, zima 2005

Příloha č. 14

obr. č.1

Zbrojnice

Foto: Iveta Pacholátková, zima 2006

obr. č. 2

budova po levé straně zbrojnice

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2009

obr. č. 3
vnitřek zbrojnice při přestavbách na jaře roku 2009

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2009

Příloha č. 15

obr. č.1

Zásobárna

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2005

Příloha č. 16
obr. č.1
Zbytky kavalíru 33, blok A

Foto: Iveta Pacholátková, zima 2005

Příloha č. 17
obr. č.1
Dům pro štábní důstojníky

Foto: Iveta Pacholátková, léto 2009

Příloha č. 18
obr. č.1
Budova ženičního ředitelství

obr. č. 2

Foto: Iveta Pacholátková, zima 2005

Příloha č. 19
obr. č.1
Prachárna směr Hořice

Prachárna směr Stěžery
obr. č. 2

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2009

Příloha č. 20

obr. č.1

Tambur

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2009

Příloha č. 21

obr. č.1

Hraniční kameny – v areálu nemocnice

Foto: Jan Šandera, jaro 2009

Příloha č. 22
obr. č.1
Silniční patníky

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2009

Příloha č. 23

obr. č.1

Pouchovský hřbitov – informační tabule

Bitva u Hradce Králové 3. července 1866 - ústup rakouské armády

4

Vojenský hřbitov

Bojovníci rakouské vojska a němečtí vojáci z Pruska

Rekonstrukce bojiště po bitvě v roce 2008

Vojská vozidla používaná rakouským vojskem v roce 1866

Obec Pouchov se během bitvy u Hradce Králové 3. července roku 1866 nacházela mimo oblast přímých bojových střetů rakousko-saských a pruských jednotek. Avšak po bitvě přes Pouchov ustupovaly četné jednotky rakouského pravého křídla II. a IV. armádního sboru a Sasů. Po bitvě byly ve škole a na faře zřízeny pruské lazarety, ve kterých byli ošetřováni zranění vojáci obou zneprzytelných armád.

Potřebám hradecké pevnosti sloužil vojenský hřbitov založený roku 1810, ale v roce 1866 v době pruské blokády pevnosti byli vojáci, kteří zemřeli v Hradci Králové na následky svých poranění, zprvu pohřbíváni v Orlíckém mostu před Slezskou bránou. Jejich ostatky spolu s četnými amputovanými končetinami byly na tento hřbitov přeneseny až v polovině 80. let 19. století. Na hřbitov byl také přemístěn pomník č. č. 87, který stál v místě původních hrobů. Po uvolnění pevnosti byli zemřelí vojáci pohřbíváni na vojenský hřbitov, kam se po exhumaci převážely z bojiště i ostatky některých důstojníků - pomníky č. č. 279-287.

FRANCOUZSKO-RAKOUSKÁ VÁLKA 1866
Lepšího učení se stáhl smrtelně zraněný voják z jednotky královéhradeckých vojsk. Jeho jméno bylo zapsáno na pamětní desce v Hradci Králové. Pamětní stůl na čestnou bránu se nachází v blízkosti přechodu zprava od pamětní desky, je přibližně orientován ke SE.

VOJENSKÁ PEVNOST
Pevnost byla založena v roce 1810 a byla součástí hradecké pevnosti. V roce 1866 byla pevnost blokována pruskými vojsky. Po bitvě u Hradce Králové 3. července 1866 byla pevnost uvolněna a vojáci byli pohřbíváni na vojenský hřbitov.

Pruské lazarety

FRANCOUZSKO-RAKOUSKÁ VÁLKA 1866

jméno a příjmení	hodnost	věk v roce	barva	zemel	střední hodnota	evidenční číslo
František Chládek	František	24	černá	Čechy	1866	V/126 284
Carl Josef von Kasper	plk.	45	černá	Prusko	1866	V/9 279
Anton Radlger	kapr.	35	černá	Prusko	1866	V/32 281
Carl Schick	kapr.	30	černá	Prusko	1866	V/32 281
Paul von Kaser	kapr.	30	černá	Prusko	1866	V/32 281
August DeLong von Carlow	kapr.	30	černá	Prusko	1866	V/32 281
Anton Hübner	kapr.	30	černá	Prusko	1866	V/32 281
Carl Pouch	plk.	45	černá	Prusko	1866	V/32 281
Franz Thurnauer	kapr.	30	černá	Prusko	1866	V/32 281

Muzeum východoněmeckých vojsk v Hradci Králové
Dřívější adresa: 461, 500 01 Hradec Králové
tel: +420 495 512 662, 495 512 310-402, 495 512 310
e-mail: info@muzeumvchodnemecka.cz, www.muzeumvchodnemecka.cz
Muzeum otevřeno denně kromě pondělí od 9 do 17 hod.

PAMĚTNÍK BITVY 1866 NA CHELENI, Číslem č. p. 66, 503 12 p. Vlnetary
tel: +420 495 512 662, 495 512 310-402, 495 512 310
Muzeum a výstava otevřeny od 1. dubna do 31. října denně mimo pondělí od 9 do 12 a od 14 do 17 hod.

Muzeum pro vojenský památník a válečný zámek 1866
Hradec Králové 461
500 01 Hradec Králové
www.1866.cz

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2009

Příloha č. 24
obr. č.1
Dřevěné převlékárny

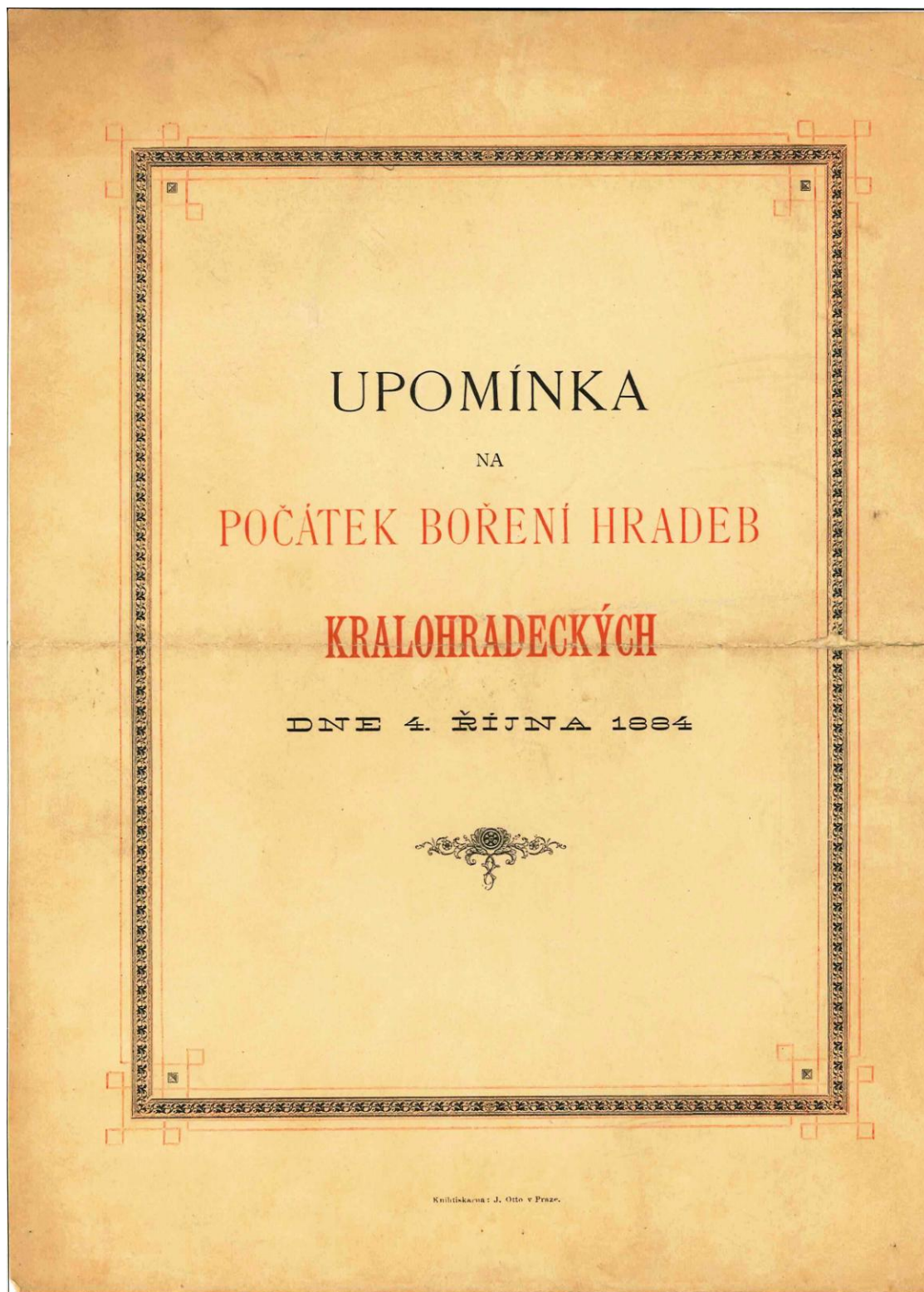

Foto: Iveta Pacholátková, jaro 2009

Příloha 25

obr. č. 1

Báseň

plném štěstí, míru kvetlo město skvělé;
ještě ztápělo se v pýše, slávě celé
Eliščina vjezdu královského vděku,
Jířikovy lásky, válek středověku:
v ráz však s krví otců půda jeho svatá
ve prach rozvalena, v branný pancíř spjata!

Sto let v kruhu hradeb nocí dnem se střídá
stráže mlčelivá, starou slávu hlídá.

Marně věku přival stékal boky Tvoje!
Marně zpupný cizák pustou vřavou boje
chvěl se v nedočkání, v niveč že Tě sřítí! —
Duch to! povel k předu! Volnosti a žití
věčně chtivá jeho kypící ta síla
lvem v to pouto bila, a vítězem zbyla!

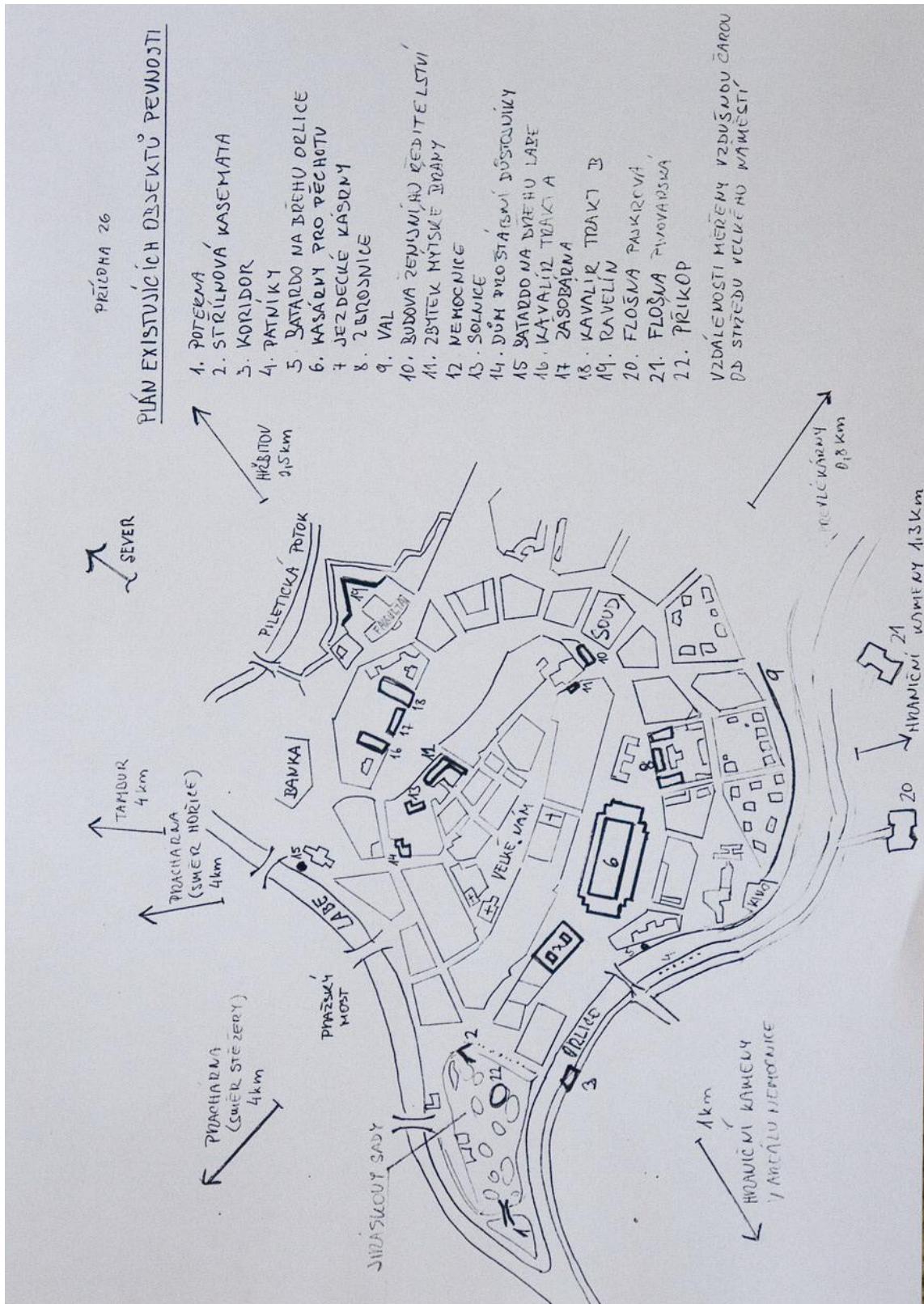
Nuže: Jménem Božím! kámen za kamenem
vrať se v staré lůžko! starým zkvetni jménem!
Čím jsi mělo býti, budiž! ať už jednou
v nádheře se zvednou v dálku nedohlednou
bohatství a práce stopy požehnané!
Ať nad nimi v míru taká sláva plane,
v jaké od praotců bylo's vytouženo,
drahé České země čarovné Ty věno!

Fr. Ulrich.

Příloha 26

Plán existujících objektů pevnosti

Příloha 27
Mapa pevnosti

